

RİYAZİYYAT

DƏRS LİK

3

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

Musiqisi *Üzeyir Hacıbəylinin,*
sözləri *Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadiriz!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hər bə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

Nayma Qəhrəmanova
Cəmilə Əsgərova
Leyla Qurbanova

RIYAZIYYAT 3

Ümumtəhsil məktəblərinin 3-cü sinfi üçün
Riyaziyyat fənni üzrə
Dərslik

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi radius_n@hotmail.com və derslik@edu.gov.az elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

Radius
Bakı - 2018

Mündəricat

1-ci bölmə	5-ci bölmə
2-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı.....6	Vurma və bölmə vərdişləri.....103
Vurma və bölmə vərdişləri 12	Tez vurma vərdişləri.....106
Qalıqlı bölmə.....24	Tez bölmə vərdişləri.....107
Ümumiləşdirici tapşırıqlar 26	İkirəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə vurma 110
2-ci bölmə	Üçrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə vurma 111
1000 dairəsində ədədlər 31	İkirəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə.....112
1000 dairəsində toplama.....38	Üçrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə 114
1000 dairəsində çıxma 39	Hasili və qisməti təxmini hesablayın.....116
1000 dairəsində toplama və çıxma.....45	Ümumiləşdirici tapşırıqlar.....117
Məsələ həlli.....51	
Pullarımız 56	
Ümumiləşdirici tapşırıqlar 59	
3-cü bölmə	6-cı bölmə
Paralel və kəşişən düz xətlər 63	Əməllər sırası 120
Çoxbucaqlılar.....64	Məsələ həlli 123
Fəza fiqurları.....69	Dəyişənli ifadələr 125
Simmetriya 73	Tənlik qurmaqla məsələ həlli.....126
Çoxbucaqlının perimetri 74	Hissələr, kəsrlər.....129
Sahə təsəvvürləri 76	Ümumiləşdirici tapşırıqlar.....132
Ümumiləşdirici tapşırıqlar 77	
4-cü bölmə	7-ci bölmə
Tez hesablama bacarıqları 81	Təqvim.....135
Uzunluğun ölçülməsi 84	Koordinat şəbəkəsi 136
Kütlənin ölçülməsi.....89	Məlumatı araşdırın və təqdim edin...138
Tutumun ölçülməsi 92	Məlumatı araşdırın, fikir yürüdün...140
Vaxt, saat.....94	Ümumiləşdirici tapşırıqlar.....141
Ümumiləşdirici tapşırıqlar 98	

I bölmə

Bu bölmədə nəyi öyrənəcəksiniz?

- 😊 6-ya, 7-yə, 8-ə, 9-a, 10-a vurma və bölməni yerinə yetirməyi
- 😊 Vurma əməlini sətir və ya sütunların sayı üzərində yerinə yetirməyi
- 😊 Vurma və bölmə əməllərinə aid məsələlər həll etməyi
- 😊 Qalıqlı bölməni yerinə yetirməyi
- 😊 Qalıqlı bölməyə aid məsələlər həll etməyi

Söz ehtiyatı

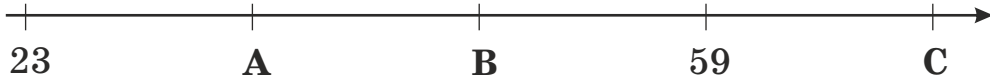
1-ci vuruq	bölünən	sətir	eyni saylı əşya qrupu
2-ci vuruq	bölən	sütun	qrupların sayı
vuruqlar	qismət	cərgə	
hasil	qalıq	sıra	

2-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı

1. İki misalın cavabına görə 3-cü misalın cavabını tapın.

1)	$4 + 5 = 9$	$5 + 7$	$8 + 6$	$5 + 8$
	$40 + 30 = 70$	$20 + 60$	$10 + 20$	$50 + 20$
	$44 + 35 = 79$	$25 + 67$	$18 + 26$	$55 + 28$
2)	$8 - 3 = 5$	$9 - 7$	$14 - 6$	$11 - 4$
	$50 - 20 = 30$	$50 - 20$	$40 - 20$	$60 - 10$
	$58 - 23 = 35$	$59 - 27$	$54 - 26$	$71 - 14$

2. Ədəd oxu üzərində ədədlər 12 vahid artan sıra ilə düzülməlidir. Hərflərin yerində hansı ədədlər olmalıdır?

3. Ədədlər hansı ən yaxın iki onluğun arasında yerləşir?

$20 \leftarrow 23 \rightarrow 30$ 23, 36, 47, 56, 74, 81

4. 3^ü sinfinin şagirdləri ilə “Yay təttilində oxuduğunuz kitabı haradan əldə etmisiniz?” sualı ilə sorğu aparılmışdır. Cavablar aşağıdakı piktoqramda verilmişdir. Piktoqrama görə tapşırıqları yerinə yetirin.

a) Sorğu neçə nəfər arasında aparılmışdır?

b) Yay təttilində neçə nəfər kitabxanadan kitab almışdır?

c) 1 = 4 nəfər olsaydı, mağazadan kitab alıb oxuyanların sayı neçə nəfər olardı?

d) Piktoqrama görə daha 3 məlumatı təqdim edin.

e) Siz yay təttilində neçə kitab oxumusunuz və bu kitabları haradan əldə etmisiniz?

Yay təttilində qiraət	
1 = 2 nəfər	
Kitabların alındığı yer	Mağaza
	Kitabxana
	Ev
Şagirdlərin sayı	

2-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı

1. Hesablayın. Misalların necə tərtib olunduğunu araşdırın. Uyğun olaraq bir sütun misal da siz tərtib edin.

$$45 - (15 - 14)$$

$$(25 + 13) - 9$$

$$45 - (15 + 14)$$

$$25 + (13 - 9)$$

$$45 - 15 + 14$$

$$25 - 13 - 9$$

$$45 + 15 - 14$$

$$25 - 13 + 9$$

2. Rəngli xanalarla gizlədilmiş ədədləri tapın, cədvəli dəftərinizdə doldurun.

1)

Vuruq	Vuruq	Hasıl
4	3	■
5	■	50
■	6	18
2	10	■

2)

Bölünən	Bölən	Qismət
24	4	■
■	6	2
32	■	8
■	5	5

3. Məsələlərdə verilmiş artıq məlumatı müəyyənləşdirin və həll edin.

- 1) Sevincin 9 qələmi var. Bunlardan 2-ni ona rəfiqəsi bağışlayıb. O, qələmlərini yoxlayır. Qələmlərdən 4-ü pis yazır. Sevincin yaxşı yazan neçə qələmi var?
- 2) Əhməd atası ilə bağda 14 alma ağacı əkdikdi. Alma ağaclarından 4-ü "Qızıl Əhmədi", 3-ü "Palmet" növü idi. Onlar həmçinin 8 armud, 7 giləvə və 4 ərik ağacı da əkdilər. Əhmədgil cəmi neçə ağac əkdilər?

4. Ömər 8, Xədicənin 6, Aynurun 10 konfeti var. Onlar konfetlərini bir yerə yığıb öz aralarında bərabər böldülər. Uşaqların hər birinə neçə konfet düşdü?

5. Neçə alınır?

- a) 20-nin yarısını 3 dəfə artırıqda;
b) 4-ü 7 dəfə artıraraq hasilə 12 əlavə etdikdə.

2-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı

1. Ədədin ikiqatından istifadə etməklə tez hesablayın.

$24 + 24$

$24 + 25$

$48 - 24$

$32 + 32$

$32 + 33$

$64 - 32$

$16 + 16$

$16 + 17$

$32 - 16$

$43 + 43$

$43 + 44$

$86 - 43$

2. Tez hesablama üsulunu araşdırın.

Bu üsulla cəmi şifahi hesablayın.

1) $45 + 19 = 64$

2) $37 + 18 = 55$

$45 + 20 - 1 = 65 - 1$

$37 + 20 - 2 = 57 - 2$

$69 + 24$

$46 + 28$

$27 + 59$

$38 + 54$

$52 + 39$

$27 + 18$

$29 + 16$

$48 + 33$

3. Nümunələri araşdırın. Nə üçün birinci halda 1 əlavə edilmiş, ikinci halda 1 çıxılmışdır? Misalları şifahi həll edin.

$84 - 29 = 55$

$89 - 24 = 65$

$84 - 30 + 1 = 54 + 1$

$90 - 24 - 1 = 66 - 1$

$64 - 39$

$49 - 23$

$83 - 59$

$89 - 46$

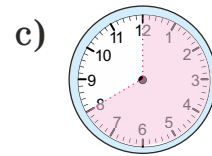
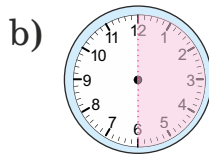
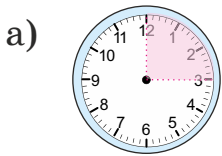
$72 - 19$

$79 - 37$

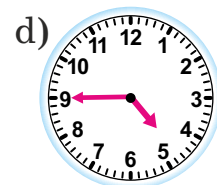
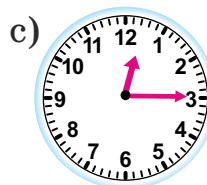
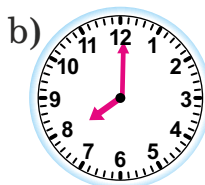
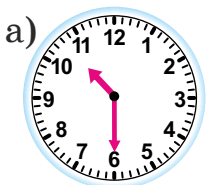
$96 - 29$

$59 - 24$

4. Rənglənmiş hissə neçə dəqiqəyə uyğundur?

5. Saat neçədir?

10:30 və ya 22:30

2-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı

1. Mağazada 100 velosiped var idi. Birinci gün 10 velosiped, hər sonrakı gün isə əvvəlki gündən 10 velosiped çox satıldı. 100 velosiped neçə günə satıldı? Məsələni satılan velosipedlərin sayını günlər üzrə ardıcıl yazmaqla həll edin.

1-ci gün	2-ci gün	3-cü gün	...	Cəmi
10	20	?	...	100

2. Eyni rəngli düzbucaqlı eyni ədədi göstərir. Bu ədədləri tapın.

1) $45 + 23 = 68$

$68 - 19 = \text{■}$

$\text{■} + 34 = \text{■}$

$\text{■} - 28 = \text{■}$

$\text{■} + 7 = \text{■}$

2) $97 - 24 = \text{■}$

$\text{■} - 24 = \text{■}$

$\text{■} + 40 = \text{■}$

$\text{■} - 18 = \text{■}$

$\text{■} + 28 = 99$

3. Aybəniz xanım 24 manata çanta, 47 manata ayaqqabı aldı. Aybəniz xanım kassaya 100 manatlıq verdi. Kassir ona neçə manat qaytarmalıdır?

4. 100-lük kvadrat üzərində tapşırıqları yerinə yetirin.

- 1) Nümunəni araşdırın və 3 yeni variant seçin.

$17 + 28 = 45$
 $27 + 18 = 45$

$17 + 28 = 45$
 $27 + 18 = 45$

- 2) a) çəhrayı; b) mavi rənglə qeyd olunmuş ədədləri ardıcıl olaraq artan sıra ilə yazın. Ədədlərin dəyişmə qaydasını yazın.

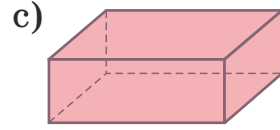
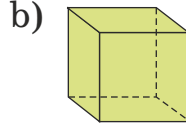
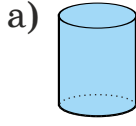
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

Qruplarla iş

5. **Mümkün variantları tapın.** Qruplar kağızdan kəsilib hazırlanmış 1, 3, 5, 10 və 20 qəpikliklərlə 90 qəpiyi almağın müxtəlif variantlarını modelləşdirirlər. Hər bir qrup üzvü öz variantını təklif edir və bununla da qrup bütünlükdə daha çox variant təqdim etməyə çalışır.

2-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı

1. Şəkildəki fiqurların hər bir üzünün formasını və onların sayını yazın.

2. Verilənlərə görə hansı fiqur olduğunu müəyyən edin.

1) 2 üzü dairədir

2) 12 tili, 8 təpəsi var

3) Bütün üzləri düzbucaqlıdır

a) silindr

a) kürə

a) silindr

b) konus

b) kub

b) düzbucaqlı prizma

c) kub

c) silindr

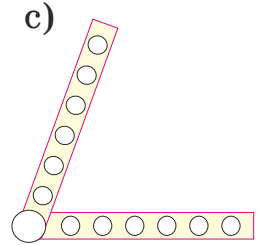
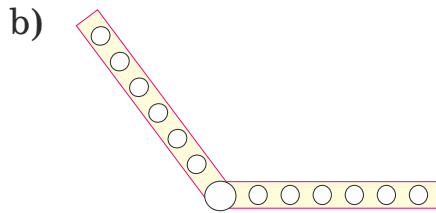
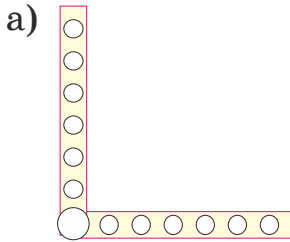
c) kürə

3. Emin mavi kvadrat, sarı kvadrat, qırmızı üçbucaq ardıcılığını təkrarlamaqla 15 fiqur çəkdi.

a) Bu ardıcılıqda mavi fiqurların sıra nömrəsini müəyyən edin.

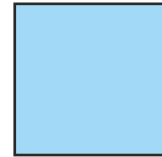
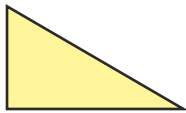
b) 7-ci, 9-cu və 14-cü fiqurlar hansı fiqurlardır?

4. Modellərə görə bucaqların növünü müəyyən edin.

5. Şəkildə hansı fiqurlar təsvir edilmişdir?

Hər birinin neçə bucağı var?

6. Əməlləri yerinə yetirin. Fiqurlara uyğun ədədləri tapın.

1) $3 \quad 7 = \square$

$4 \quad 4 = \triangle$

$\square + \triangle = \bigcirc$

2) $\square \quad 5 = 20$

$\triangle \quad 6 = 18$

$\square \quad \triangle = \bigcirc$

2-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı

1. Kərim və Rəhim qarışlarını ölçüb müqayisə etdilər. Kərimin qarışı 1 dm 2 sm, Rəhimin qarışı 9 sm oldu. Kimin qarışı böyükdür və nə qədər böyükdür?

2. Hər sırada neçə şagird var?

1) Elnur 1-ci, Cavid sonuncudur. Onların arasında 10 nəfər dayanmışdır.

2) Qəmər sırada 3-cü, Xəlil sonuncudur. Qəmərlə Xəlilin arasında 8 nəfər var.

3. Nəsim, Gülnar və Sevil yerlərini dəyişməklə sırada neçə müxtəlif vəziyyətdə dayana bilərlər? Mümkün halları adların baş hərflərinin yerdəyişməsi ilə siyahı tutmaqla müəyyən edin.
Məsələn, NGS, NSG, . . .

4. Ədədlər hansı qayda ilə düzülüşdür? Bu qayda ilə ardıcılığı daha 5 addım davam etdirin. Hansı halda bütün ədədlərin tək, hansında cüt olacağını düşünürsünüz?

1) 13, 15, 17, ...

2) 18, 20, 22, ...

5. Rəngli xanalara uyğun ədədləri tapın.

5 = 25

: 5 = 8

36 : = 9

8 = 24

: 3 = 9

30 : = 5

7 = 21

: 4 = 7

45 : = 5

6. 45-i 10 vahid azaldın. Alınan nəticəni 5 dəfə azaldın və qismətə 3 əlavə edin. Cavab neçə oldu? Hesablamaları göstərən əməllər hansı bənddə düzgün ardıcılıqla verilmişdir?

a) bölmə, çıxma, toplama

b) çıxma, bölmə, toplama

c) toplama, çıxma, bölmə

7. Ədədlər hansı qayda ilə düzülüşdür? Bu qayda ilə daha 5 ədəd yazın. Birinci ədədlə yeddinci ədədin cəmini tapın.

21, 24, 27, ...

8. Ədədləri seçib yoxlamaqla məsələni həll edin.

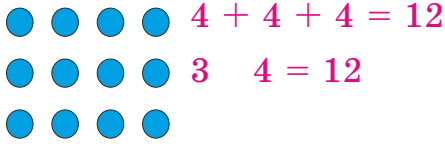
İki qardaşın yaşlarının cəmi 24-dür. Onlardan biri o birindən 2 yaş böyükdür. Kiçik qardaşın neçə yaşı var?

Göstəriş: elə iki ədəd tapmalısınız ki, cəmi 24, fərqi 2 olsun.

Vurma və bölmə vərdişləri

1. Cərgələrin və hər cərgədəki əşya sayına görə şərti şəkillər çəkin. Ümumi sayı toplama və vurma əməli ilə tapın.

3 cərgə, hər cərgədə 4 dairə

- 1) 4 cərgə, hər cərgədə 5 dibçək
- 2) 3 cərgə, hər cərgədə 6 stul
- 3) 2 cərgə, hər cərgədə 8 kitab

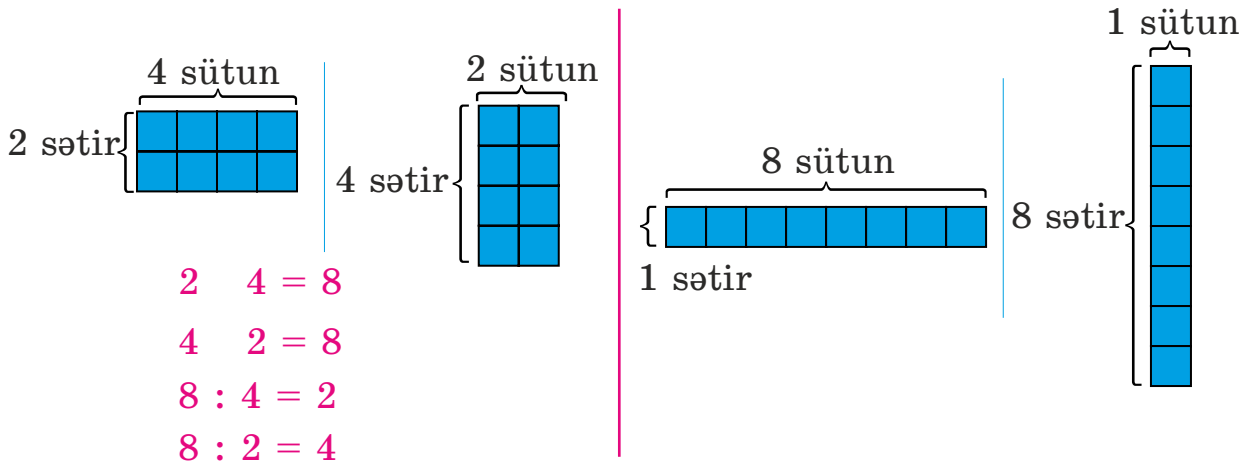
2. Əməlləri yerinə yetirin və qarşılıqlı əlaqəli misalları birləşdirin.

4	5	21 : 3	2	9	32 : 4
5	8	40 : 5	5	6	18 : 2
3	7	28 : 4	4	8	30 : 5
4	7	20 : 5	3	9	27 : 3

3. Qubada yerləşən istirahət mərkəzlərindən birində 8 qonaq otağı var. Hər otaqda ən çoxu 4 nəfər qala bilər. Eyni vaxtda bu mərkəzə 40 turist gələrsə, onların neçə nəfərini burada yerləşdirmək mümkün olmayacaq?

4. a) 8; b) 12; c) 16; d) 18 sayda əşyanın eyni saylı qruplarla müxtəlif cür düzülüşünü dəftərinizdə damaları rəngləməklə modelləşdirin. Hər bir modelə uyğun vurma və bölmə əməllərinə aid misallar yazın və həll edin.

8 kvadratin müxtəlif cür düzülüşü:

Vurma və bölmə vərdişləri

6-ya vurma və bölmə

1. Vurma əməllərini yerinə yetirin.

$$\begin{array}{r} 1 \ 6 \\ 2 \ 6 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 3 \ 6 \\ 4 \ 6 \\ 5 \ 6 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 6 \ 6 \\ 7 \ 6 \\ 8 \ 6 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 9 \ 6 \\ 10 \ 6 \end{array}$$

2. Hesablayın. Ehtiyac olarsa, 1-ci tapşırığın həllindən istifadə edin.

$6 : 6$

$18 : 6$

$30 : 6$

$42 : 6$

$54 : 6$

$6 : 1$

$18 : 3$

$30 : 5$

$42 : 7$

$54 : 9$

$12 : 6$

$24 : 6$

$36 : 6$

$48 : 6$

$60 : 6$

$12 : 2$

$24 : 4$

$48 : 8$

$60 : 10$

3. Eyni toplananların cəmini vurma əməlinin köməyiylə tapın.

a) beş dənə altının cəmini

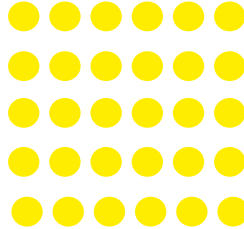
b) yeddi dənə beşin cəmini

4. Şəkillərə görə vurma və bölmə əməllərinə aid misallar yazın və həll edin.

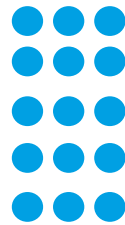
1)

2)

3)

5. Üçmərtəbəli binanın hər mərtəbəsində 2 ailə yaşayır. Hər ailə 6 nəfərdən ibarət olarsa, bu binada cəmi neçə nəfər yaşayır? Şerti elə dəyişin ki, məsələ bölmə əməlinin köməyiylə həll edilsin.

6. Şifahi hesablayın.

1) 6-nı 4 dəfə artırın, hasilə 40 əlavə edin.

2) 54-ü 6-ya bölün, qisməti 5 dəfə artırın.

7. Kəmalə 1 dəqiqədə 5 yarpaq, Elnarə isə 6 yarpaq şəkli çəkir. Kəmalə 30 yarpaq şəkli çəkdiyi müddətdə Elnarə neçə yarpaq şəkli çəkər?

8. Mikroavtobusda 6 sərnişin yeri var. 24 turisti hotələ aparmaq üçün neçə belə avtobus lazımdır?

Vurma və bölmə vərdişləri

6-ya vurma və bölmə

1. Əməlləri yerinə yetirin. Hər sütundakı iki misala görə hasilin və qismətin dəyişmə qaydasını izah edin.

3	4	3	9	3	5	9 : 3	12 : 3	24 : 4
6	4	6	9	6	5	18 : 6	24 : 6	48 : 8

2. Müqayisə edin.

$18 : 3 \bullet 16 : 2$

$24 : 6 \bullet 21 : 3$

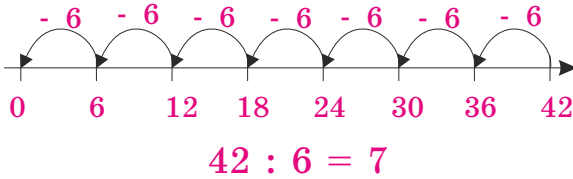
$42 : 6 \bullet 30 : 5$

$9 \cdot 4 \bullet 20 + 15$

$36 : 6 \bullet 47 - 41$

$25 - 13 \bullet 60 : 10$

3. Hər bir bölmə əməlini ədəd oxu üzərində çıxma əməli ilə təsvir edin.

$18 : 6$

$48 : 6$

$60 : 6$

4. Hüseyin səyahət etməyi çox sevir. O, səyahəti zamanı çoxlu şəkillər çəkir və albom düzəldir. Cədvəldə Hüseyinin albomundakı şəkillər haqqında məlumat verilmişdir. Albomun hər səhifəsində 6 şəkil var. Bu məlumatlara görə tapşırıqları yerinə yetirin.

- 1) Hüseyin albomunda hər rayona neçə səhifə ayırır?
- 2) Hansı rayona aid şəkillərin sayı Bərdə rayonuna aid şəkillərin sayından iki dəfə çoxdur?
- 3) Hansı rayona aid şəkillərin sayı Qaxda çəkilmiş şəkillərin sayının yarısı qədərdir?
- 4) Oğuzun aid şəkillər 8 səhifə olarsa, cədvəldə hansı dəyişikliyi etmək lazımdır?
- 5) Cədvələ əsasən “dəfə çox” və ya “dəfə az” ifadələri işlətməklə iki məsələ qurun.

Hüseyinin çəkdiyi şəkillər

Rayonların adı	Şəkillərin sayı
Oğuz	36
Bərdə	24
Qəbələ	48
Şəmkir	54
Ağcabədi	12
Füzuli	42
Beyləqan	18
Zərdab	30
Qax	60

Vurma və bölmə vərdişləri

7-yə vurma və bölmə

1. Dəftərinizdə 7-yə vurma cədvəlini tərtib edin.

2. 7-yə vurmada istifadə etməklə bölmə əməlinə rəngli xanaların yerindəki ədədləri tapın.

1	$7 = 7$	$7 : \square = 1$	4	$7 = 28$	$28 : \square = 4$
2	$7 = 14$	$14 : 7 = \square$	5	$7 = 35$	$\square : 4 = 7$
3	$7 = 21$	$\square : 2 = 7$	6	$7 = 42$	$42 : \square = 7$

3. Vurma əməlinə aid hər misala görə bölmə əməlinə aid 2 misal yazın.

$7 \cdot 8 = 56$	$9 \cdot 7$	$6 \cdot 7$	$7 \cdot 9$
$56 : 7 = 8$	$10 \cdot 7$	$2 \cdot 7$	$3 \cdot 7$
$56 : 8 = 7$			

4. Arzu ticarət mərkəzinin foyesindəki akvariumda 9 böyük balıq, bundan 7 dəfə çox xırda balıq saydı. Lakin akvariuma baxan işçi burada irili-xırdalı 100 balıq olduğunu söylədi. Arzu neçə balıq əskik saymışdır?

5. Damalı şərfin üzərində uzununa 7, eninə isə 4 dama var.

a) Şərfdə cəmi neçə dama var?

b) Şərf uzununu boyu hər cərgədə bir sarı, bir qara dama olmaqla bəzədilmişsə, onun üzərində neçə sarı dama var?

Məsələnə şəkil çəkməklə həll edin.

6. Mağaza telefon aparatlarını 28 manata alıb 35 manata satır. Gün ərzində 7 telefon aparatı satılırsa, mağaza neçə manat gəlir əldə edər?

7. Hər birində bərabər sayda olmaqla 3 gül dəstəsində 21 gül var.

a) 5 belə dəstədə; b) 7 belə dəstədə cəmi neçə gül olar? Cədvəli dəftərinizdə çəkin və doldurun.

Bir dəstədəki güllərin sayı			
Dəstələrin sayı			
Güllərin ümumi sayı			

8. Vurma əməllərini nümunəyə uyğun olaraq yerinə yetirin.

$7 \cdot 8 = 3 \cdot 8 + 4 \cdot 8 = 56$	$7 \cdot 8$	$8 \cdot 6$	$7 \cdot 5$
$3 \cdot 4$	$9 \cdot 7$	$10 \cdot 7$	$7 \cdot 7$

Vurma və bölmə vərdişləri

7-yə vurma və bölmə

1. Hasili tapın. Sonra isə vuruqların yerini dəyişməklə yenidən hesablayın.

7 9	6 7	6 9	4 8	5 9	5 10
6 8	5 8	4 7	7 8	10 7	3 9

2. Alpinistlər hər birində 3 nəfər olmaqla 6 dəstəyə ayrıldılar. İki nəfərin isə düşərgədə qalması qərara alındı. Alpinistlərin ümumi sayını tapın.

3. Dairələrin yerinə uyğun gələn əməl işarəsini yazın (+ , - , , :).

$28 \bigcirc 7 = 4$

$42 \bigcirc 6 = 7$

$70 \bigcirc 7 = 10$

$7 \bigcirc 7 = 14$

$7 \bigcirc 8 = 56$

$7 \bigcirc 7 = 0$

$21 \bigcirc 7 = 3$

$21 \bigcirc 7 = 14$

$49 \bigcirc 7 = 7$

4. Stikerlər hər birində eyni sayda olmaqla vərəqlərə yapışdırılmış halda satılır. Şəhla 3 vərəq stiker aldı. O, bir stikeri qoparıb dəftərinə yapışdırdıqdan sonra 20 stikeri qaldı. Hər vərəqdə neçə stiker var idi?

5. Rəngli xanalara uyğun ədədləri tapın. Bu ədədləri hansı üsulla tapırsınız: ədədləri seçib bərabərliyi yoxlamaqla, yoxsa bölmə əməlinin köməyi ilə?

$\square 7 = 42$

$6 \square = 48$

$\square 8 = 56$

$7 \square = 21$

$\square 5 = 35$

$5 \square = 40$

$\square 10 = 70$

$6 \square = 54$

6. Sənəmin ad günü qonaqlığı üçün 12 qutu albalı şirəsi və hər birində 7 qutu olmaqla 4 yeşik alma şirəsi alındı. Bu məlumata əsasən aşağıdakı suallardan hansına cavab vermək mümkün deyil?
- Ad gününə cəmi neçə qutu şirə alındı?
  - İki yeşikdə neçə qutu alma şirəsi var?
  - Bir yeşikdə neçə qutu albalı şirəsi var?

Vurma və bölmə vərdişləri

8-ə vurma və bölmə

1. Əvvəlcə vurma, sonra isə bölmə əməllərini yerinə yetirin.
Bu əməllərin qarşılıqlı əlaqəsinə diqqət edin.

1	$8 = 8$	3	8	5	8	7	8	9	8
2	$8 = 16$	4	8	6	8	8	8	10	8
	$8 : 1 = 8$	24	: 3	40	: 5	56	: 7	72	: 9
	$16 : 2 = 8$	32	: 4	48	: 6	64	: 8	80	: 10

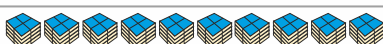

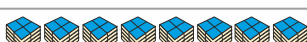

2. Piktoqramda 5 gün ərzində mağazada satılan kitabların sayı göstərilmişdir.

1) Həftənin hər günü üçün satılan kitabların sayını tapın.

2) Çərşənbə günü cümə günündən neçə kitab çox satılmışdır?
Müxtəlif üsullarla hesablayın.

3) Rəhim piktoqrama görə iki gündə satılan kitabların müqayisəsini

5 $8 > 4$ 8 kimi yazıb. Bu məlumatı sözlə yazın.

Mağazada satılan kitablar	
Günlər	Kitabların sayı
Bazar ertəsi	
Çərşənbə axşamı	
Çərşənbə	
Cümə axşamı	
Cümə	
1 = 8 kitab	

3. Rəngli xanalara elə ədədlər yazın ki, bərabərliklər doğru olsun.

$5 \blacksquare = 40$

$40 + 40 = 8 \blacksquare$

$4 \blacksquare = 32$

$16 + 20 = 4 \blacksquare$

$\blacksquare \cdot 8 = 64$

$96 - 56 = 8 \blacksquare$

$\blacksquare \cdot 3 = 24$

$100 - \blacksquare = 9 \blacksquare$

4. Hər bir ifadəyə uyğun 2 məsələ qurun: a) Məsələnin sualında qrupların sayını tapmaq tələb edilsin. b) Məsələnin sualında hər qrupdakı əşya sayını tapmaq tələb edilsin.

1) $24 : 8$

2) $12 : 3$

3) $20 : 4$

5. İki ədədin hasili ilə əvəz edin və hasili tapın.

2	$8 + 3$	$8 = 5$	$8 = 40$	4	$6 + 2$	6	5	$7 + 4$	7
3	$7 + 5$	7		6	$8 + 2$	8	3	$8 + 7$	8

Vurma və bölmə vərdişləri

8-ə vurma və bölmə

1. Riyazi oyunların verildiyi internet saytına 5 gün ərzində daxil olan istifadəçilərin sayı aşağıdakı cədvəldə göstərilmişdir. Cədvələ uyğun olaraq piktoqramı dəftərinizdə tamamlayın və tapşırıqları yerinə yetirin.

Günlər	İstifadəçilərin sayı
Bazar ertəsi	72
Çərşənbə axşamı	24
Çərşənbə	64
Cümə axşamı	48
Cümə	32

1 ☺ = 8 istifadəçi	
Günlər	Bazar ertəsi
	Çərşənbə axşamı
	Çərşənbə
	Cümə axşamı
	Cümə
İstifadəçilərin sayı	

- 1) Gülər çərşənbə axşamına uyğun şəkillərin sayını $24 : 3 = 8$ kimi hesablayıb və 8 dənə ☺ şəkli çəkib? Gülərin səhvini tapın.
- 2) Cümə axşamı istifadəçilərin sayı 8 nəfər az olsaydı, piktoqramda həmin günə uyğun neçə şəkil çəkərdiniz?
- 3) $1 ☺ = 4$ istifadəçi kimi qəbul edilsə, piktoqramda şəkillərin sayı necə dəyişər? Fikirlərinizi təqdim edin.

2. Qanunauyğunluğu müəyyən edin. Bir cüt misal əlavə edin.

$32 : 4$	$16 : 4$	$40 : 4$	$24 : 4$
$32 : 8$	$16 : 8$	$40 : 8$	$24 : 8$

3. Vurma və bölmə əməllərinin qarşılıqlı əlaqəsindən istifadə etməklə rəngli xanalara uyğun ədədləri tapın.

1) : 8 = 4   2) $56 : \text{} = 7$ 3) $\cdot 8 = 80$ 4) $6 \cdot \text{} = 48$

4. Uyğun ifadələr cütünü tapın və nümunəyə uyğun yazın.

$10 \cdot 8 = 80$	$8 + 2 = 10$	$8 = 80$
$10 \cdot 8$	$2 \cdot 8 + 4 = 20$	$9 \cdot 8 = 72$
$6 \cdot 8$	$8 \cdot 2 = 16$	$4 \cdot 8 + 3 = 35$
	$7 \cdot 8 = 56$	$8 \cdot 1 = 8$

5. Teymur, Cavid və Leyla layihə işinin təqdimatı üçün hərəyə 2 plakat hazırladılar. Hər plakata 8 fotosəkil yapışdırdılar. Onların plakatlarında cəmi neçə fotosəkil oldu?

Vurma və bölmə vərdişləri

9-a vurma və bölmə

Öyrənmə. 9-a vurma cədvəlini nəzərdən keçirək. Göründüyü kimi hasilin rəqəmləri cəmi həmişə 9-a bərabərdir. Bu şərti yoxlayaq.

Vuruqlar	Hasil
1×9	9
2×9	18
3×9	27
4×9	36
5×9	45
6×9	54
7×9	63
8×9	72
9×9	81
10×9	90

$$0 + 9 = 9$$

$$1 + 8 = 9$$

$$2 + 7 = 9$$

$$3 + 6 = 9$$

$$4 + 5 = 9$$

$$5 + 4 = 9$$

$$6 + 3 = 9$$

$$7 + 2 = 9$$

$$8 + 1 = 9$$

$$9 + 0 = 9$$

1. a) Hasilı tapın.

$$2 \times 9$$

$$3 \times 9$$

$$4 \times 9$$

$$5 \times 9$$

$$7 \times 9$$

$$4 \times 9$$

$$6 \times 9$$

$$8 \times 9$$

$$10 \times 9$$

$$9 \times 9$$

b) Qisməti tapın.

$$18 : 9$$

$$27 : 9$$

$$36 : 9$$

$$45 : 9$$

$$63 : 9$$

$$36 : 9$$

$$54 : 9$$

$$72 : 9$$

$$90 : 9$$

$$81 : 9$$

2. 36 şagird əvvəlcədən sifariş edilən avtomobillərlə muzeyə getməlidir. Hər bir halda neçə avtomobil lazım olduğunu tapın.
Avtomobil: a) 4 nəfərlik; b) 6 nəfərlik; c) 9 nəfərlik olarsa.

3. Şifahi hesablayın. İki ədədin hasilini ilə əvəz edin.

$$(2 \times 9) + (4 \times 9) + (1 \times 9) + (3 \times 9) = ?$$

4. Rəngli xanalara uyğun vuruğu tapın.

$$72 = \blacksquare \times 9$$

$$36 = \blacksquare \times 9$$

$$18 = \blacksquare \times 9$$

$$45 = \blacksquare \times 9$$

$$9 = \blacksquare \times 9$$

$$27 = \blacksquare \times 9$$

$$63 = \blacksquare \times 9$$

$$81 = \blacksquare \times 9$$

$$54 = \blacksquare \times 9$$

$$90 = \blacksquare \times 9$$

5. Zalda 9 masa var. Hər masa arxasında 6 nəfər əyləşə bilər. Zalda keçiriləcək tədbirdə 60 şagirdin iştirakı nəzərdə tutulmuşsa, neçə masa çatmaz?

Vurma və bölmə vərdişləri

9-a vurma və bölmə

1. Həmidə evlərindəki kitabları qruplaşdırdı və hər rəfə 9 kitab yığdı. Cədvəldə Həmidənin kitabları haqqında məlumat verilmişdir. Cədvələ görə tapşırıqları yerinə yetirin.

- 1) Hər sahə üzrə kitabları yerləşdirmək üçün neçə rəf lazımdır?
- 2) Hər sahə üzrə rəflərin sayını göstərən sütun əlavə etməklə yeni cədvəl qurun.
- 3) Həmidə kulinariya və incəsənətə aid kitablarını neçə rəfə yığdı?
- 4) Dərsliklərin sayı 9 ədəd az olsaydı, onları yerləşdirmək üçün neçə rəf lazım gələrdi?

Həmidənin kitabları	
Kitabların mövzusu	Kitabların sayı
İncəsənət	45
Bədii ədəbiyyat	90
Lügət	27
Dərslik	54
Kulinariya	18
Ensiklopediya	36

2. 9-a vurmada istifadə edərək, bölməyə aid misalları tamamlayın və həll edin.

$$\begin{array}{ccccc} 9 \cdot 4 = 36 & 9 \cdot 8 & 5 \cdot 9 & 9 \cdot 7 & 6 \cdot 9 \\ 36 : 4 = 9 & \square : 8 & \square : 5 & \square : 7 & \square : 6 \\ 36 : 9 = 4 & \square : 9 & \square : 9 & \square : 9 & \square : 9 \end{array}$$

3. Aşağıdakı cədvəli dəftərinizdə çəkin. Sətir və sütunlar üzrə bölünənlərin düzülüşündəki qanunauyğunluğu araşdırın.

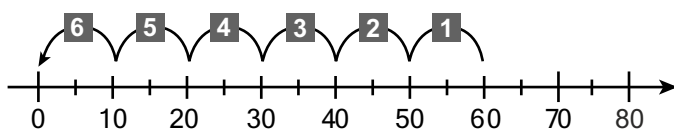
9-a bölmə	
$\square : 9 = 10$	$\square : 9 = 1$
$\square : 9 = 9$	$\square : 9 = 2$
$\square : 9 = 8$	$\square : 9 = 3$
$\square : 9 = 7$	$\square : 9 = 4$
$\square : 9 = 6$	$\square : 9 = 5$

4. Kamil və Ayan bostandakı pomidor və badımcan şitillərini saydılar. Kamil hər cərgədə 9 dənə olmaqla 7 cərgə pomidor, Ayan isə hər cərgədə 6 dənə olmaqla 9 cərgə badımcan şitili olduğunu söylədi. Pomidor şitillərinin sayı badımcan şitillərinin sayından nə qədər çoxdur?

Vurma və bölmə vərdişləri

10-a vurma və bölmə

1. Qisməti ədəd oxu üzərində göstərin.

$60 : 10$

$30 : 10$

$50 : 10$

$80 : 10$

$70 : 10$

$40 : 10$

2. 1) $50 : 10$ qisməti nəyi göstərir? 50 ədədindəki təklidlərin, yoxsa onluqların sayını?

2) Neçə onluqdur? Rəngli xananın yerindəki ədədləri tapın.

$70 = \square \quad 10$

$90 = \square \quad 10$

$50 = \square \quad 10$

$100 = \square \quad 10$

$60 = \square \quad 10$

$80 = \square \quad 10$

3. 1) Uzunluğu 80 dm olan ip əvvəlcə 10 bərabər hissəyə bölündü.

Sonra isə hər bir hissə yenidən 2 bərabər hissəyə bölündü. Bir hissənin uzunluğu neçə santimetr oldu? Məsələnin həllinə uyğun şərti şəkillər çəkin, üzərində uzunluqları yazın.

2) Elşad 1 manat pulu 10 qəpikliklərə xırdaladı. Elşadın neçə dəne 10 qəpikliyi oldu?

4. Fikrimdə bir ədəd tutmuşam. Bu ədədin ikiqatını 10-a böldükdə ən böyük birrəqəmli ədəd alınır. Fikrimdə tutduğum ədəd neçədir? Sxematik təsviri dəftərinizdə tamamlamaqla həll edin.

5. Rəngli xanaların yerindəki ədədləri müəyyən edin.

$40 = \square \quad 4$

$10 : \square = 10$

$8 = \square : 10$

$\square : 10 = 7$

$90 : \square = 10$

$10 : \square = 1$

$60 = \square \quad 6$

$20 : \square = 10$

6. Nəsib dayı yeni əkdiiyi ağacı 5 gündən bir sulayır, 10 gündən bir isə dibini yumşaldır. O, yeni əkdiiyi ağacı sentyabrın 1-də həm suladı, həm də dibini yumşaltdı. Ağacın dibini yumşaltma və sulama tarixlərini ardıcıl yazın. Nəsib dayı ay ərzində daha hansı tarixdə ağacın dibini həm suladı, həm də yumşaltdı?

Vurma və bölmə vərdişləri

Vurma və bölmə əməlinin bəzi xassələri

Öyrənmə.

- Vuruqların yerini dəyişdikdə hasil dəyişmir.

$$3 \cdot 5 = 5 \cdot 3 = 15$$

- Bir neçə ədədin hasilini vuruqları istənilən ardıcılıqla qruplaşdırmaqla hesablamaq olar.

$$3 \cdot 2 \cdot 5 = (3 \cdot 2) \cdot 5 = 6 \cdot 5 = 30$$

$$3 \cdot 2 \cdot 5 = 3 \cdot (2 \cdot 5) = 3 \cdot 10 = 30$$

- İstənilən ədədi 1-ə vurduqda hasil ədədin özünə bərabər olur.

$$7 \cdot 1 = 7$$

- İstənilən ədədi 0-a vurduqda hasil 0 olur.

$$9 \cdot 0 = 0$$

- 0-dan fərqli istənilən ədədi özünə böldükdə qismət 1 olur.

$$3 : 3 = 1$$

- İstənilən ədədi 1-ə böldükdə qismət bu ədədə bərabər olur.

$$8 : 1 = 8$$

- 0-ı istənilən ədədə böldükdə qismət 0 olur. $0 : 6 = 0$

- 0-a bölmək olmaz.

1. “**Vuruqların yerini dəyişdikdə hasil dəyişmir**” xassəsini nümunədə göstərildiyi kimi hesablamalarla izah edin.

$$\begin{array}{l} 5 \cdot 4 = 20 \quad 4 + 4 + 4 + 4 + 4 = 20 \quad 5 \cdot 4 \quad 4 \cdot 3 \quad 3 \cdot 6 \\ 4 \cdot 5 = 20 \quad 5 + 5 + 5 + 5 = 20 \quad 3 \cdot 5 \quad 5 \cdot 2 \quad 2 \cdot 7 \end{array}$$

2. Vuruqları istədiyiniz ardıcılıqla qruplaşdırın və hasilini tapın.

$$\begin{array}{ccc} 4 \cdot 2 \cdot 3 & 2 \cdot 2 \cdot 4 & 5 \cdot 1 \cdot 2 \\ 2 \cdot 3 \cdot 1 & 3 \cdot 2 \cdot 2 & 5 \cdot 2 \cdot 0 \end{array}$$

3. Bölmə əməllərini yerinə yetirin.

$$\begin{array}{cccc} 10 : 1 & 8 : 1 & 14 : 14 & 10 : 10 \\ 9 : 9 & 0 : 8 & 5 : 1 & 0 : 10 \\ 50 : 50 & 8 : 8 & 7 : 7 & 20 : 20 \end{array}$$

4. a) “**0-dan fərqli istənilən ədədi özünə böldükdə qismət 1 olur**” xassəsinə aid 4 nümunə yazın.

- b) “**İstənilən ədədi 1-ə böldükdə qismət ədədin özünə bərabər olur**” xassəsinə aid 4 nümunə yazın.

Vurma və bölmə vərdişləri

1. Vurmanın yerdəyişmə və qruplaşdırma xassələrini tətbiq etməklə hesablayın.

$$2 \quad 8 \quad 4 = 2 \quad 4 \quad 8 = (2 \quad 4) \quad 4 = 8 \quad 4 = 32$$

yerdəyişmə   *qruplaşdırma*

$$\begin{array}{ccc} 2 & 8 & 4 \\ 3 & 6 & 3 \end{array} \quad \begin{array}{ccc} 5 & 3 & 2 \\ 3 & 3 & 1 \end{array} \quad \begin{array}{ccc} 4 & 5 & 1 \\ 5 & 4 & 2 \end{array} \quad \begin{array}{ccc} 3 & 5 & 3 \\ 4 & 3 & 2 \end{array}$$

2. Rəngli damalara uyğun ədədləri tapın.

$3 \quad \blacksquare = 27$

$5 \quad \blacksquare = 40$

$7 \quad \blacksquare = 35$

$\blacksquare \quad 9 = 45$

$\blacksquare \quad 7 = 49$

$\blacksquare \quad 9 = 36$

$6 \quad 7 = \blacksquare$

$6 \quad 9 = \blacksquare$

$5 \quad 6 = \blacksquare$

3. Rəngli damalara uyğun vuruqları şifahi hesablamalarla tapın.

$4 \quad \blacksquare \quad 4 = 32$

$5 \quad \blacksquare \quad 1 = 45$

$5 \quad \blacksquare \quad 3 = 60$

$\blacksquare \quad 6 \quad 2 = 12$

$\blacksquare \quad 6 \quad 1 = 24$

$\blacksquare \quad 3 \quad 1 = 15$

$3 \quad \blacksquare \quad 4 = 24$

$6 \quad 9 \quad \blacksquare = 0$

$3 \quad \blacksquare \quad 1 = 18$

4. Mehdi dayı evlərində təmir işi görür. O, evin iç divarları üçün hər birində 4 l olmaqla 8 qutu, çöl divarları üçün isə hər birində 10 l olmaqla 5 qutu boya aldı. Mehdi dayı cəmi neçə litr boya aldı?

5. Hesablayın və müqayisə edin.

$18 : 3 \quad \blacksquare \quad 6 : 1$

$0 \quad 10 \quad \blacksquare \quad 10 \quad 1$

$2 \quad 5 \quad \blacksquare \quad 5 \quad 2$

$21 : 7 \quad \blacksquare \quad 7 : 7$

$10 : 10 \quad \blacksquare \quad 1 : 1$

$12 : 4 \quad \blacksquare \quad 12 : 3$

6. 1) Elvin ağacdən 9 alma dərđi. Bu, Çingizin dərđiyi almalardan 4 dəfə azdır. Onlar birlikdə neçə alma dərđilər?

- 2) İdmançılar stadionda hər birində 4 oğlan və 5 qız olmaqla sıralara düzıldülər. 20 qız və 25 oğlan idmançı neçə belə sırada düzıldülər?

7. Aydın və dostları bazar günü gəzintisi üçün buterbrodlar hazırlayırlar. Onlar 2 çörəyin hər birini 8 dilimə kəsdilər. Hər dilim çörəyin üzərinə 2 dilim pendir qoymağı düşünülər. Onlara neçə dilim pendir lazımdır?

Qalıqlı bölmə

Öyrənmə.

Məsələ 1. 17 şagird üç-üç qruplara ayrılırsa, neçə qrup olar?

Məsələ 17 : 3 bölmə əməlinin köməylə həll edilir.

Qisməti hesablayaq:

17-dən kiçik və 3-ə qalıqsız bölünən ən böyük ədədi tapaq. Bu 15-dir.

$15 : 3 = 5$, qismət 5-dir

17 - şagirdlərin ümumi sayı (bölünən)

3 - hər qrupdakı şagirdlərin sayı (bölən)

5 - qrupların sayı (qismət)

2 - artıq qalan şagirdlərin sayı (qalıq)

Qalığı hesablayaq:

$5 \cdot 3 = 15$, $17 - 15 = 2$ (qalıq). Qalığı qısa olaraq **q** hərfi ilə işarə edəcəyik.

$17 : 3 = 5$ (**q 2**) Deməli, 3 ədədi 17-də ən çoxu 5 dəfə yerləşir, qalıqda 2 alınır.

Yoxlama: Qisməti bölənə vurub alınan hasilə qalığı əlavə etdikdə bölünən alınır.

$$5 \cdot 3 + 2 = 17$$

Yadda saxlayın! Qalıq həmişə böləndən kiçik olmalıdır.

Məsələ 2. 17 şagird hər birində eyni sayda olmaqla 3 qrupa ayrılırsa, hər qrupda neçə şagird olar?

Bu məsələnin həllini 1-ci məsələnin həlli ilə müqayisə edin. Fikirlərinizi təqdim edin.

1. Şəkillərə görə bölmə əməlləri yazın. Fiqurların ümumi sayını, qrupların sayını, hər qrupdakı fiqurların sayını və qalığı təqdim edin.

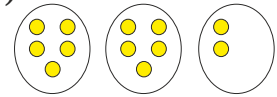
1)

2)

3)

2. 27 yumurta qutulara altı-altı yığıldı. Neçə qutu tam doldu? Neçə yumurta artıq qaldı?

3. Qalıqsız bölməyə aid misalların cavabları qalıqlı bölmə əməlini yerinə yetirməyə kömək edəcək. İki misal da siz əlavə edin.

$$21 : 7 = 3$$

$$24 : 6$$

$$10 : 5$$

$$12 : 4$$

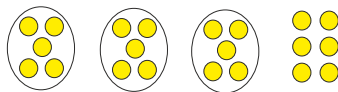
$$22 : 7 = 3 \text{ (q1)}$$

$$27 : 6$$

$$12 : 5$$

$$15 : 4$$

4. Səyyarə 21 : 5 bölmə əməlini aşağıdakı kimi modelləşdirib və həll edib. Səyyarənin səhvi nədədir?

$$21 : 5 = 3 \text{ (q6)}$$

5. 2-yə qalıqsız bölünən bir ədədin üzərinə 3 əlavə etsəniz, alınan ədəd 2-yə qalıqsız bölünərmə? Bəs, 4 əlavə etsəniz? Fikirlərinizi nümunələrlə izah edin.

Qalıqlı bölmə

Məsələ həlli

1. Adilin rok musiqisi yazılmış 27 diski var idi. O, bu diskləri 5 dostu arasında bərabər payladı. Artıq qalan diskləri özü götürdü. Adil özünə neçə disk götürdü?
2. Arif, Səməd və Asifin birlikdə 29 dəftəri var. Onlar dəftərləri bərabər sayda olmaqla öz aralarında bölüşdürdülər. Artıq qalan dəftərləri Səməd və Arif götürdü. Hər birinin neçə dəftəri oldu?
3. 21 karandaşı 4 qutuya hər birində bərabər sayda olmaqla yerləşdirmək istəsələr, neçə karandaş artıq qalar?
4. 1) Günəlin 16 manat pulu var. O, biri 3 manata olan kinofilm DVD-ləri almaq istəyir. Günəl ən çoxu neçə DVD ala bilər? Onun nə qədər pulu qalar?
2) $18 : 4$ ifadəsinə uyğun məsələ qurun.
5. Təxminən 48 səhifəlik hekayələr kitabından gündə 9 səhifə oxuyur. O, kitabı ən çox neçə günə oxuyub qurtarar? Məsələnin cavabını ... *gündən çox*, ... *gündən az* kimi ifadələr işlətməklə yazın.
6. Təlim ustası delfinə ayda 2 hərəkət öyrədə bilər. Delfinə 17 hərəkəti ən çox neçə aya öyrətmək olar? Məsələnin cavabını ... *aydan çox*, ... *aydan az* kimi ifadələr işlətməklə yazın.
7. Qalıqlı bölməni yerinə yetirin.

$25 : 7$

$34 : 6$

$45 : 7$

$35 : 4$

$42 : 4$

$25 : 3$

$54 : 8$

$67 : 8$

$30 : 9$

$49 : 6$

$47 : 5$

$56 : 9$

$28 : 5$

$81 : 8$

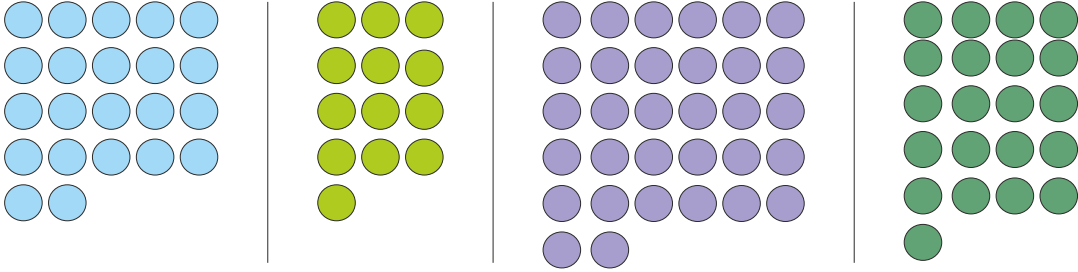
$64 : 9$

$75 : 8$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Şəkillərə görə qalıqlı bölməyə aid misallar yazın və həll edin.

2. Seçib yoxlamaqla həll edin.

a) İki ədədi vurduqda hasil 12-yə, böldükdə isə qismət 3-ə bərabər olur. Bu ədədləri tapın.

b) İki ədədin cəmi 14, fərqi isə 2-dir. Bunlar hansı ədədlərdir?

3. 8 nəfərlik mikroavtobus 39 şagirdi stadiona aparmaq üçün ən azı neçə reys etməlidir? Məsələnin həllini cədvəllə də göstərin.

4. Meydançada oynayan uşaqlar hər cərgədə bərabər sayda olmaqla 2 cərgəyə düzüldükdə 1 nəfər, 3 cərgəyə düzüldükdə 2 nəfər, 4 cərgəyə düzüldükdə isə 3 nəfər kənar qalır. Meydançada ən azı neçə uşağın olduğunu söyləmək olar?

Göstəriş. 2-yə, 3-ə, 4-ə qalıqlı bölmədən istifadə etməklə verilən hər üç şərti ödəyən ədədi tapın.

5. 1, 2, 3, 4 rəqəmlərinin köməyiylə mümkün ikirəqəmli ədədləri yazın. 4-ə böldükdə qalıqda 1 alınan ədədlərin altından bir xətt, qalıqda 2 alınan ədədlərin altından iki xətt çəkin.

6. Hansı üç ədədi vurduqda və topladıqda nəticə eyni olur?

a) 0, 1, 2

b) 1, 2, 3

c) 1, 1, 1

7. Qisməti və qalığı tapın.

$14 : 3$

$32 : 3$

$33 : 4$

$21 : 4$

$24 : 5$

$38 : 5$

$25 : 3$

$19 : 3$

$26 : 4$

$39 : 4$

$27 : 5$

$54 : 5$

8. Hesablama aparmadan suallara cavab verin.

a) 4 9 hasili 8 9 hasilindən neçə dəfə kiçikdir?

b) 3 5 hasili 5-dən neçə dəfə böyükdür?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Hər bir fiqura uyğun ədədi müəyyən edin. Eyni fiqurlar eyni ədədi göstərir.

$$\square + \triangle = 17$$

$$\triangle : 3 = 3$$

$$\triangle + \square = \hexagon$$

$$\circ + \diamond = 60$$

$$48 : \circ = 8$$

$$\diamond - \circ = \heartsuit$$

$$\pentagon : \parallel = 10$$

$$\parallel \cdot 9 = 63$$

$$\pentagon + \parallel = \trapezoid$$

2. Qutuda 26 konfet var. Aytən bu konfetləri 4 rəfiqəsi arasında bərabər böldü. Artıq qalan konfetləri isə özünə götürdü. Aytən neçə konfet götürdü?

3. İclas salonunda 39 iştirakçı hər cərgədə dörd nəfər olmaqla otursalar, neçə cərgə alınar? Daha neçə nəfər olsa, bir cərgə də dolar?

4. Tapşırıqları yerinə yetirin.

1) Bölünən 36, bölən 8, qismət 4-dür. Qalığı tapın.

2) Üç ardıcıl ədədin cəmi 21-dir. Bu ədədlər hansılardır?

3) Bölmə əməlinə qalıq 4-dürsə, ən kiçik bölən neçədir?

4) 27-ni 4-ə böldükdə qalıq neçə olar?

5) Hər hansı ədədi 5-ə böldükdə qalıqda hansı ədədlər alına bilər?

6) Bir qalıqlı bölmə əməli $3 \cdot 5 + 2 = 17$ kimi yoxlanılmışdır.

Bu bölmə əməlini yazın.

5. Avtomobil salonunda oktyabr ayında 30, noyabr ayında isə bundan 5 dəfə az avtomobil satıldı. Salonda iki ay ərzində cəmi neçə avtomobil satıldı? Məsələyə uyğun ifadə qurun.

6. Qisməti tapın.

$$64 : 8$$

$$81 : 9$$

$$18 : 2$$

$$24 : 3$$

$$63 : 9$$

$$56 : 7$$

$$35 : 5$$

$$36 : 6$$

$$20 : 20$$

$$14 : 1$$

$$9 : 9$$

$$12 : 1$$

Özünü qiymətləndirmə

1. Bir ədədi 6 dəfə artırıqda 36 alınır. Bu ədədi 4 dəfə artırısaq, neçə alınar?

2. Hansı bərabərlik “İstənilən ədədi 1-ə vurduqda hasil həmin ədədə bərabər olur” xassəsinə uyğundur?

a) $24 : 24 = 1$ b) $24 \cdot 1 = 24$ c) $24 : 1 = 24$ d) $24 + 24 = 48$

3. Əməlləri yerinə yetirin.

6	6	8	8	28 : 7	36 : 9
9	7	6	7	81 : 9	27 : 3
8	4	7	5	64 : 8	45 : 5

4. Hansı bərabərlik “Sıfırdan fərqli istənilən ədədi özünə böldükdə qismət 1 olur” xassəsinə uyğundur?

a) $16 : 1 = 16$ b) $16 - 16 = 0$ c) $16 : 16 = 1$ d) $16 \cdot 1 = 16$

5. Qalıqlı bölmə əməlini yerinə yetirin.

21 : 4	31 : 4	46 : 5
22 : 4	31 : 5	45 : 7
23 : 4	31 : 6	44 : 6

6. 1) 8 kq qənd üçün alıcı 16 manat ödədi. 1 kq qənd neçə manatadır?

2) 5 eyni kitaba 30 manat ödənilədi.

a) Bir kitabın qiyməti neçə manatdır?

b) 3 kitab alan alıcı neçə manat ödəməlidir?

7. 8 m parçanın yarısından yorğan üzü, qalan parçanın yarısından isə yastıq üzü tikdilər. Yastıq üzünə neçə metr parça işləndi?

8. $4 \cdot 5$ və $20 : 5$ misallarını ədəd oxu üzərində modelləşdirin.

9. “Otuzu beşə böldükdə qismət beşdən böyükdür”

fikrinin riyazi yazılışı hansıdır?

a) $36 : 6 = 6$ b) $30 : 6 < 5$ c) $30 : 5 > 5$

Layihə işi № 1

Ad günümü təşkil edirəm

Layihə işinin təxmini planı

- Ad gününə dəvət olunanların adları və onların sayı
- Bir nəfər üçün nəzərdə tutulmuş yeməklərin ərzaqların (su və şirələrin) miqdarı
- Ümumi xərclənən pul
- Tədbirin başlama və bitmə vaxtı
- Nəzərdə tutulmuş oyun və ya əyləncə üçün ayrılan vaxt

Ad günün mübarək

II bölmə

Bu bölmədə nəyi öyrənəcəksiniz?

- 😊 1000 dairəsində ədədləri təklidlərə, onluqlara, yüzlüklərə ayırmağı;
- 😊 1000 dairəsində ədədləri müxtəlif cür ifadə etməyi;
- 😊 Ədədi ardıcılıqlar qurmağı;
- 😊 Onluqlara və yüzlüklərə qədər yuvarlaqlaşdırmağı;
- 😊 1000 dairəsində ədədləri toplamağı və çıxmağı;
- 😊 1000 dairəsində ədədlər üzərində qurulmuş məsələləri həll etməyi;
- 😊 Müxtəlif növ məsələlər həll etməyi;
- 😊 Pulu saymağı;
- 😊 Pula aid məsələlər həll etməyi.

Söz ehtiyatı

təklidlər mərtəbəsi

onluqlar mərtəbəsi

yüzlüklər mərtəbəsi

mərtəbə vahidlərinin sayı

rəqəmin mərtəbə qiyməti

yuvarlaqlaşdırma

toplanan

cəm

azalan

çıxılan

fərq

tək ədəd

cüt ədəd

manat

qəpik

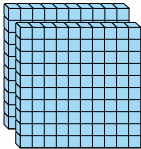
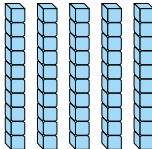

pulun qalığı

1000 dairəsində ədədlər

Təklilər, onluqlar, yüzlüklər

Öyrənmə.

Ədəd	253		
Mərtəbələr	Yüzlüklər (yüzl.)	Onluqlar (onl.)	Təklilər (təkl.)
Mərtəbə vahidlərinin sayı	2	5	3
Rəqəmin mərtəbə qiyməti	200	50	3
Mərtəbə blokları ilə modeli			

Ədədin yazılış formaları:

Mərtəbə qiymətlərinin cəmi şəklində yazılışı:

$$200 + 50 + 3;$$

$$2 \text{ yüzl.} + 5 \text{ onl.} + 3 \text{ təkl.}$$

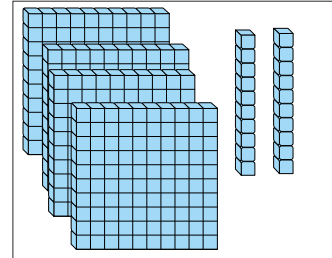
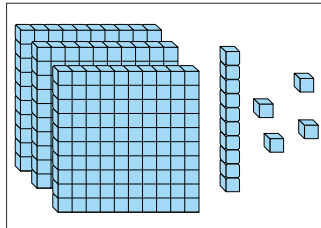
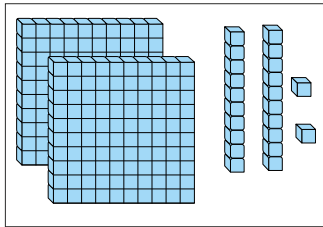
Rəqəmlə yazılışı:

253

Sözlə yazılışı:

iki yüz əlli üç

1. Modellə verilmiş ədədləri müxtəlif yazılış formaları ilə yazın.

2. Altından xətt çəkilmiş rəqəmin mərtəbə qiymətini söyləyin.

347   834   509   147   333   256   451   520

3. Ədədləri mərtəbə qiymətlərinin cəmi şəklində yazın.

286   473   640   621   238   705   128   835   167

4. Ədədləri rəqəmlə yazın.

Üç yüz iyirmi yeddi, 3 yüzl. + 4 onl. + 6 təkl., $400 + 20 + 5$,
altı yüz əlli altı, 5 yüzl. + 3 onl. + 9 təkl., $200 + 30 + 8$

5. Şifahi cavab verin.

1) 3 yüzlük neçə onluqdur?

2) 50 onluq neçə yüzlükdür?

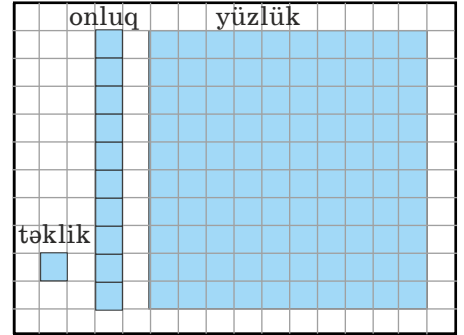
3) 50 təklik neçə onluqdur?

4) 7 yüzlük neçə təklikdir?

1000 dairəsində ədədlər

Təklilər, onluqlar, yüzlüklər

1. Dəftərinizdə damaları rəngləməklə təklik, 10-luq və 100-lük blok şəkilləri çəkin. Ədədləri bu şəkillərlə modelləşdirin.
- 2 yüzlük kvadratda cəmi neçə dama var?
  - 3 yüzlük kvadratda cəmi neçə dama var?
  - 1000 ədədini modelləşdirmək üçün neçə 100-lük kvadrat lazımdır?

2. Mağazada ulduz stikerlər müxtəlif formalarda satılır. Şəkillərə görə hər birinin aldığı stikerlərin sayını tapın.

1 zərf - 1 stiker

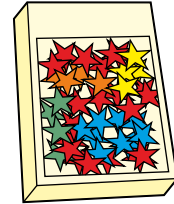
1 vərəq - 10 stiker

1 rulon - 100 stiker

1 qutu - 1000 stiker

- 1) Aybəniz 10 vərəq stiker aldı.
- 2) Kamil 10 rulon stiker aldı.
- 3) Mirvari 2 rulon, 3 vərəq, 5 zərf stiker aldı.
- 4) Emin 1 qutu stiker aldı.

3. Tapşırıqları yerinə yetirin.

- 1) 367 ədədinin onluq mərtəbə vahidlərinin sayına 2 əlavə etsəniz, bu ədəd nə qədər artar?
- 2) 2, 0, 8 rəqəmlərinin köməyiylə yazılan və mərtəbə vahidlərinin sayı müxtəlif olan ən böyük və ən kiçik üçrəqəmli ədədi yazın.

4. Suallara şifahi cavab verin.

- 220, 230, 240, ... ardıcılığında 5-ci ədədin onluqlar mərtəbəsində hansı rəqəm olacaq?
- 340, 440, 540, ... ardıcılığında 6-cı ədədin yüzlüklər mərtəbəsində hansı rəqəm olacaq?

1000 dairəsində ədədlər

1. Cədvəli dəftərinizdə tamamlayın.

a) Ayda 10 manata qənaət etməklə 100 manatı neçə aya yığmaq olar?

b) Ayda 100 manata qənaət etməklə 1000 manatı neçə aya yığmaq olar?

Aylar \ Pul	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
10 man.										
100 man.										

2. Elçin idman məşğələləri zamanı oturub-qalxma hərəkətini bazar ertəsi 90, çərşənbə axşamı 110, çərşənbə günü 130 dəfə yerinə yetirdi. Bu qayda ilə davam edərsə, Elçin şənbə günü oturub-durma hərəkətini neçə dəfə yerinə yetirər?

3. Verilmiş iki ədəd arasındakı ədədləri ardıcıl yazın.

1) 215 və 220

3) 498 və 503

2) 337 və 341

4) 796 və 805

4. Ədədlər mərtəbə qiymətlərinin cəmi ilə ifadə edilmişdir. Bu qayda ilə növbəti iki ədədi yazın.

$$100 + 10 + 1; 200 + 20 + 2; 300 + 30 + 3; \dots$$

5. Suallara cavab verin.

1) 45, 48, 51, ... ardıcılığında 4-cü ədəd 1-ci ədəddən neçə vahid böyükdür?

2) 145-dən sonrakı tək ədəd 145-dən əvvəlki tək ədəddən neçə vahid böyükdür?

6. 1) 2, 3, 5 rəqəmlərinin hər birindən bir dəfə istifadə etməklə mümkün üçrəqəmli ədədləri yazın və artan sıra ilə düzün.

2) $a + 200$ ifadəsində a -nın yerinə elə ədədlər yazın ki, cəm 250-dən kiçik olsun. 5 nümunə yazın.

1000 dairəsində ədədlər

Üçrəqəmli ədədlərin müqayisəsi

Öyrənmə.

İki üçrəqəmli ədəddən yüzliklərinin sayı çox olan ədəd böyükdür:
 $745 > 596$

İki üçrəqəmli ədədin yüzliklərinin sayı bərabər olarsa, müqayisə onluqların sayına görə aparılır. Əgər onluqların sayı da bərabər olarsa, onda müqayisə təkliklərin sayına görə aparılır.

1) $326 > 314$ 2) $324 < 328$

Bir neçə ədədin müqayisəsini onları artan və ya azalan sıra ilə yazmaqla göstərmək olar. Məsələn: 456, 247, 321, 545, 481 ədədlərini artan sıra ilə yazaq. 1) vergüllə ayırmaqla: 247, 321, 456, 481, 545

2) müqayisə işarəsinin köməyi ilə:

- artan sıra ilə: $247 < 321 < 456 < 481 < 545$

- azalan sıra ilə: $545 > 481 > 456 > 321 > 247$

1. Müqayisə edin.

128 və 168

421 və 411

606 və 66

147 və 87

84 və 113

303 və 303

2. Ədədləri artan sıra ilə yazın.

178 653 503
305 286

267 456 783
198 313

754 441 303
300 510

3. Müqayisə edin.

a) 4 yüzlüyü və 10 onluğu

b) 220 təkliyi və 2 yüzlüyü

4. $A = 345$, $B = 217$, $C = 654$ olduğunu bilərək müqayisə edin.

A ● 285

B ● 413

C ● 535

397 ● B

856 ● C

A ● 405

5. 257, 785, 400, 721, 550, 385, 266, 142 ədədlərini azalan sıra ilə yazın.

785, 721, ...

785 > 721 > ...

6. 1) 4, 7, 3 rəqəmlərinin hər birindən bir dəfə istifadə etməklə mümkün üçrəqəmli ədədləri yazın və azalan sıra ilə düzün.

2) 5, 0, 9 rəqəmlərinin hər birindən bir dəfə istifadə etməklə ən böyük üçrəqəmli və ən kiçik üçrəqəmli ədədləri yazın və 500 ədədi ilə müqayisə edin.

1000 dairəsində ədədlər

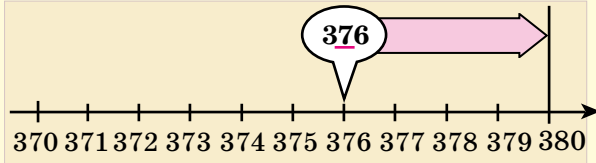
Onluqlara və yüzlüklərə qədər yuvarlaqlaşdırma

Öyrənmə.

= bərabərdir

≈ təqribən (təxminən) bərabərdir

Onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırma

376 ədədi onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırılır: $376 \approx 380$

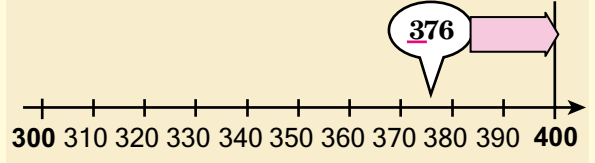
Ədədin təkliklər mərtəbəsindəki rəqəm 1, 2, 3, 4 olarsa, ədədin təkliklər mərtəbəsinə 0 yazılır. Onluqların sayı dəyişmir.

Məsələn, $372 \approx 370$

Təkliklər mərtəbəsindəki rəqəm 5, 6, 7, 8, 9 olduqda, ədədin təkliklər mərtəbəsinə 0 yazılır. Onluqların sayı bir vahid artırılır.

Məsələn, $376 \approx 380$

Yüzlüklərə qədər yuvarlaqlaşdırma

376 ədədi yüzlüklərə qədər yuvarlaqlaşdırılır: $376 \approx 400$

Ədədin onluqlar mərtəbəsindəki rəqəm 1, 2, 3, 4 olarsa, ədədin təkliklər və onluqlar mərtəbəsinə 0 yazılır. Bu halda yüzlüklərin sayı dəyişmir.

Məsələn, $336 \approx 300$

Onluqlar mərtəbəsindəki rəqəm 5, 6, 7, 8, 9 olduqda ədədin təkliklər və onluqlar mərtəbəsinə 0 yazılır. Yüzlüklərin sayı bir vahid artırılır.

Məsələn, $376 \approx 400$

1. Ədədləri əvvəlcə onluqlara qədər, sonra isə yüzlüklərə qədər yuvarlaqlaşdırın.

$$174 \approx 170$$

256

342

417

646

368

$$184 \approx 200$$

383

569

228

462

718

2. Onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırdıqda 130 olan ədədləri seçin.

124, 125, 127, 131, 134, 138

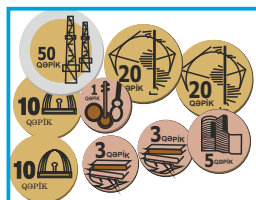
3. a) Mən bütün rəqəmləri eyni olan üçrəqəmli ədədəm. Onluqlara qədər yuvarlaqlaşsam, 670 olaram. Mən neçəyəm?
b) Yüzlüklərinin sayı 2, onluqlarının sayı 7 olan və onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırdıqda 280 alınan ədədləri yazın.

4. On qəpikliklərə qədər yuvarlaqlaşdırmaqla Aliyenin və Əlinin pulunu nümunəyə uyğun olaraq təqribi hesablayın.

Nümunə. 232 qəp » 2 man 30 qəp

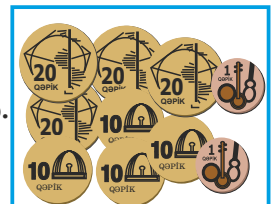
Aliyenin pulu:

■ qəp. » ■ man. ■ qəp.

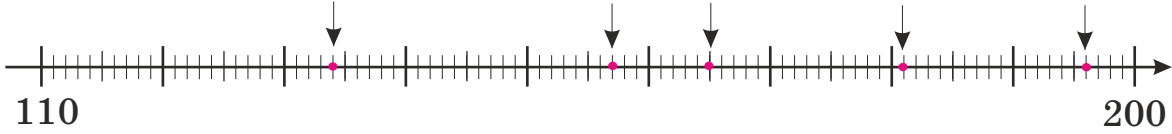
Əlinin pulu:

■ qəp. » ■ man. ■ qəp.

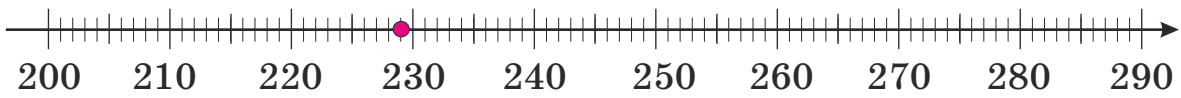
Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Ox işarələrinin göstərdiyi ədədləri özündən əvvəlki və sonrakı ədədlərlə müqayisə edin.

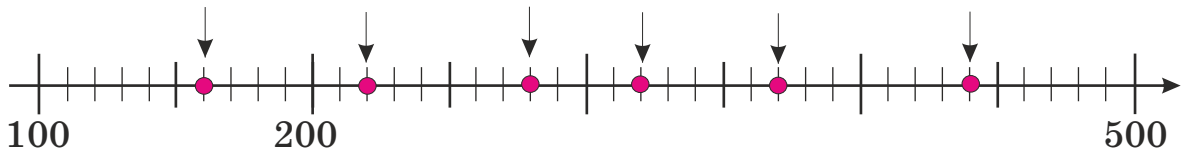
$$133 < 134 < 135$$

2. Hər bir ədəd hansı iki onluğun arasındadır? Ədədləri onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırın.

$220 \xleftarrow{9} 229 \xrightarrow{1} 230$	247	219	262	287
$229 \approx 230$	233	256	279	

3. Ox işarələri hansı ədədləri göstərir? Bu ədədlər hansı iki yüzlüyün arasındadır? Həmin ədədləri yüzlüklərə qədər yuvarlaqlaşdırın.

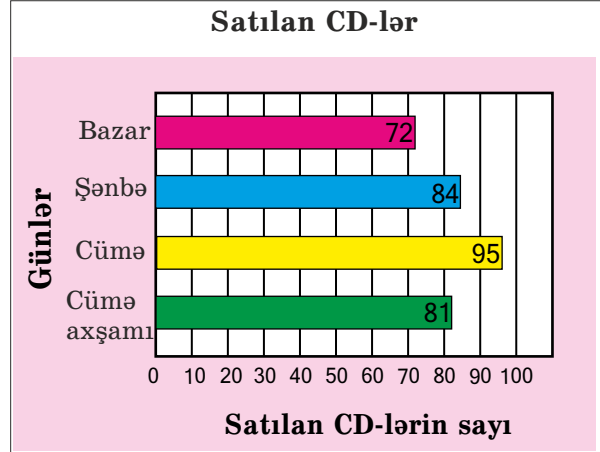
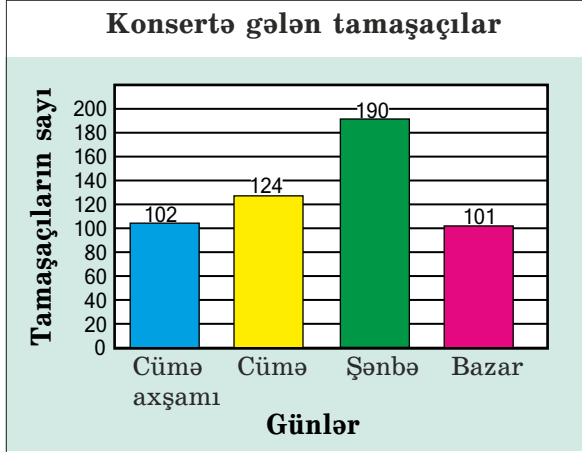
$$100 \xleftarrow{60} 160 \xrightarrow{40} 200 \quad 160 \approx 200$$

4. a) 864, 564, 878, 715 ədədlərindən ən kiçiyi hansıdır?
b) $A > 253$ olarsa, A-nın yerindəki ən kiçik tək ədədi müəyyən edin.

5. Elşən atasından yeni aldığı kompüterin qiymətini soruşur. Atasını deyir: Kompüterin qiyməti təqribən 690 manatdır, deyə bilərsən. Sizcə kompüterin qiyməti (qəpiklər nəzərə alınmadan):
a) ən azı neçə manat ola bilər?
b) ən çoxu neçə manat ola bilər?

Özünüqiymətləndirmə

1. Məktəbin özfəaliyyət ansamblı 4 gün konsert proqramı ilə çıxış etdi. Sol tərəfdəki barqraf hər gün konsertə gələn tamaşaçıların sayını, sağ tərəfdəki barqraf isə konsertlərdə satılan CD-lərin sayını göstərir. Barqraflara görə suallara cavab verin.

- 1) Konsert həftənin hansı günləri olmuşdur?
- 2) Hansı gün konsertdə ən çox tamaşaçı olmuşdur?
- 3) Dörd gün ərzində konsertə təqribən neçə tamaşaçı gəlmişdir?
- 4) Hansı gün ən az CD satılmışdır? Onların sayı nə qədərdir?
- 5) Dörd gün ərzində təqribən neçə CD satılmışdır?
- 6) "Ən çox tamaşaçı olan gündə ən çox CD satılmışdır", fikri doğrudurmu?

2. Tapşırıqları yerinə yetirin.

- 5 yüzlük neçə onluqdur?
- 345 ədədi ilə 40 onluğu 5 təkliyi olan ədədi müqayisə edin.
- 287 ədədini yüzlüklərə qədər yuvarlaqlaşdırın.
- 194 ədədindən 2 onluq böyük olan ədəd hansıdır?

3. Neçə alınar?

- 347 ədədinin bütün mərtəbə vahidlərinin sayından 2 çıxdıqda;
- 251 ədədinin təkliklərinə 5 əlavə edib, yüzlüklərindən 1 çıxdıqda;
- 21 onluq 4 təklikdən ibarət ədədin onluqlarına 3 əlavə etdikdə;

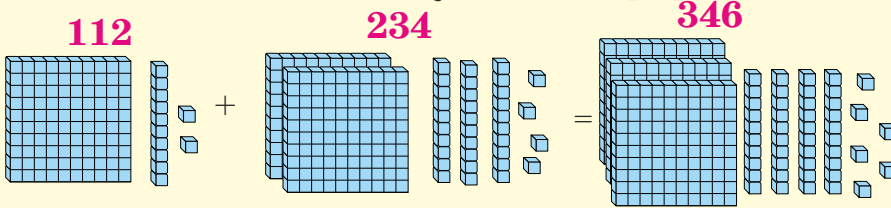
4. Onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırdıqda 380 alınan bütün üçrəqəmli ədədləri yazın.

1000 dairəsində toplama

Yeni onluq və yüzlik yaranmayan hal

Öyrənmə. Nümunə: $112 + 234$

Cəmi mərtəbə blokları ilə modelləşdirməklə tapaq.

Cəmi sütun şəklində toplamaqla tapaq.

Toplama əməlinə təkliklər mərtəbəsindən başlanılır.

1. Təkliklər (təkl.)
toplanır.

2 təkl. + 4 təkl. = 6 təkl.
Alınan ədəd təkliklər
mərtəbəsinə yazılır.

$$\begin{array}{r} +112 \\ 234 \\ \hline 6 \end{array}$$

2. Onluqlar (onl.)
toplanır.

1 onl. + 3 onl. = 4 onl.
Alınan ədəd onluqlar
mərtəbəsinə yazılır.

$$\begin{array}{r} +112 \\ 234 \\ \hline 46 \end{array}$$

3. Yüzlüklər (yüzl.)
toplanır.

1 yüzl. + 2 yüzl. = 3 yüzl.
Alınan ədəd yüzlüklər
mərtəbəsinə yazılır.

$$\begin{array}{r} +112 \\ 234 \\ \hline 346 \end{array}$$

1. Misalları sütun şəklində yazın və həll edin.

$$\begin{array}{r} +445 \\ 3 \\ \hline 448 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 445 + 3 \\ 652 + 5 \\ 173 + 6 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} +562 \\ 17 \\ \hline 579 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 562 + 17 \\ 431 + 26 \\ 324 + 32 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} +125 \\ 271 \\ \hline 396 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 125 + 271 \\ 314 + 225 \\ 411 + 347 \end{array}$$

2. Şifahi hesablayın. Bir qrup misal da siz əlavə edin.

$$\begin{array}{r} 4 + 3 \\ 40 + 30 \\ 400 + 300 \\ 440 + 330 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 2 + 6 \\ 20 + 60 \\ 200 + 600 \\ 220 + 660 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 5 + 4 \\ 50 + 40 \\ 500 + 400 \\ 550 + 440 \end{array}$$

3. Həm şifahi, həm də sütunla yazmaqla hesablayın.

$$\begin{array}{r} 250 + 5 \\ 147 + 30 \\ 235 + 120 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 612 + 11 \\ 200 + 150 \\ 320 + 210 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 322 + 30 \\ 418 + 200 \\ 560 + 130 \end{array}$$

4. Əli mağazadan evlərinə qədər olan yolun 150 m-ni getdikdən sonra rast gəldiyi köşkdən qəzet aldı. O daha 125 m yol gedərək aptekdən dərman aldı. Aptekdən evlərinə qədər isə 110 m yol getdi. Əli cəmi nə qədər yol getdi? Məsələni şəkil çəkməklə həll edin.

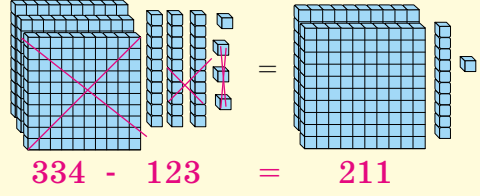

1000 dairəsində çıxma

Onluq və yüzlük ayrılmayan hal

Öyrənmə. Nümunə: 334 - 123

Çıxma əməlini mərtəbə blokları ilə modelləşdirək.

Fərqi sütun şəklində yazmaqla tapaq.

Çıxma əməlinə təklilər mərtəbəsindən başlanılır.

1. Təklilər çıxılır.

4 təkl. - 3 təkl. = 1 təkl.

Alınan ədəd təklilər mərtəbəsinə yazılır.

2. Onluqlar çıxılır.

3 onl. - 2 onl. = 1 onl.

Alınan ədəd onluqlar mərtəbəsinə yazılır.

3. Yüzlüklər çıxılır.

3 yüzl. - 1 yüzl. = 2 yüzl.

Alınan ədəd yüzlüklər mərtəbəsinə yazılır.

$$\begin{array}{r} 334 \\ - 123 \\ \hline 211 \end{array}$$

1. Çıxma əməllərini dəftərinizdə yerinə yetirin.

$$\begin{array}{r} 197 \\ - 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 518 \\ - 7 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 198 \\ - 74 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 266 \\ - 45 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 787 \\ - 256 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 485 \\ - 162 \\ \hline \end{array}$$

2. Sütun şəklində yazın və fərqi tapın.

$$675 - 21$$

$$579 - 253$$

$$877 - 364$$

$$459 - 6$$

$$638 - 425$$

$$347 - 216$$

3. Misalları nümunəyə uyğun həll edin.

$$428 - 5 = 420 + (8 - 5) = 423 \quad 748 - 25 = 700 + (48 - 25) = 723$$

$$357 - 6$$

$$549 - 8$$

$$374 - 32$$

$$486 - 3$$

$$657 - 34$$

$$579 - 54$$

4. Şifahi hesablayın.

$$415 - 100$$

$$620 - 210$$

$$493 - 130$$

$$392 - 10$$

$$284 - 60$$

$$569 - 50$$

$$456 - 1$$

$$389 - 80$$

$$857 - 400$$

5. Şifahi hesablayın. Bir qrup misal da siz əlavə edin.

$$9 - 3$$

$$8 - 5$$

$$7 - 2$$

$$90 - 30$$

$$80 - 50$$

$$70 - 20$$

$$900 - 300$$

$$800 - 500$$

$$700 - 200$$

$$990 - 330$$

$$880 - 550$$

$$770 - 220$$

6. Ədədləri yüzlüklərə qədər yuvarlaqlaşdırın, fərqi təqribi olaraq şifahi hesablayın.

$$697 - 178$$

$$700 - 200 = 500$$

$$287 - 113$$

$$323 - 196$$

$$586 - 211$$

$$695 - 214$$

$$548 - 345$$

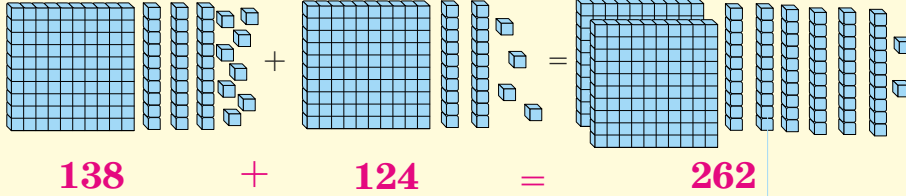
$$784 - 472$$

1000 dairəsində toplama

Təklidlərin cəmindən onluq yaranan hal

Öyrənmə. Nümunə. $138 + 124$

Mərtəbə blokları ilə modelləşdirməklə.

Sütun şəklində yazmaqla.

1. Təklidlər toplanır.

Alınan ədəd təklik və onluqlara ayrılır.

$8 \text{ təkl.} + 4 \text{ təkl.} = 12 \text{ təkl.}$

$12 \text{ təkl.} = 1 \text{ onl.} + 2 \text{ təkl.}$

Təklidlər təklidlər mərtəbəsinə yazılır, onluqlar "yadda saxlanılır".

$$\begin{array}{r} 1 \\ + 138 \\ + 124 \\ \hline 2 \end{array}$$

2. Onluqlar toplanır.

$3 \text{ onl.} + 2 \text{ onl.} = 5 \text{ onl.}$

Üzərinə «yadda saxlanılan» onluq əlavə edilir.

$5 \text{ onl.} + 1 \text{ onl.} = 6 \text{ onl.}$

Onluqlar mərtəbəsinə 6 yazılır.

$$\begin{array}{r} 1 \\ + 138 \\ + 124 \\ \hline 62 \end{array}$$

3. Yüzlüklər toplanır.

$1 \text{ yüzl.} + 1 \text{ yüzl.} = 2 \text{ yüzl.}$

Yüzlüklər mərtəbəsinə 2 yazılır.

$$\begin{array}{r} 1 \\ + 138 \\ + 124 \\ \hline 262 \end{array}$$

1. Əvvəlcə yeni onluq yaranmayan, sonra isə yeni onluq yaranan misalları seçib həll edin.

$$\begin{array}{r} 678 \\ + 7 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 235 \\ + 46 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 124 \\ + 443 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 351 \\ + 519 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 407 \\ + 361 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 119 \\ + 213 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 364 \\ + 117 \\ \hline \end{array}$$

2. Cəmi nümunədə göstərildiyi kimi, həmçinin sütun şəklində yazmaqla hesablayın.

$$\begin{array}{r} 248 + 37 \\ \hline 240 + 30 + 8 + 7 \\ 270 + 15 = 285 \end{array} \quad \begin{array}{r} 339 + 45 \\ 418 + 56 \end{array} \quad \begin{array}{r} 146 + 37 \\ 517 + 44 \end{array} \quad \begin{array}{r} 309 + 69 \\ 408 + 54 \end{array}$$

3. Cəmi əlverişli üsulla şifahi hesablayın.

$$\begin{array}{r} 4 + 8 + 6 + 9 \\ 27 + 9 + 3 + 8 \\ 64 + 27 + 6 + 3 \end{array} \quad \begin{array}{r} 422 + 28 + 7 \\ 315 + 19 + 5 \\ 9 + 91 + 126 \end{array} \quad \begin{array}{r} 673 + 7 + 6 \\ 526 + 19 + 1 \\ 7 + 214 + 393 \end{array}$$

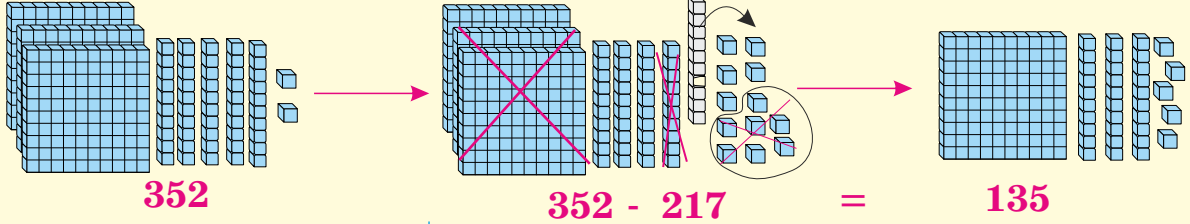
4. Məktəb Kamrangilin evi ilə kitabxana arasında yerləşir. Evdən məktəbə qədər 115 m, məktəbdən kitabxanaya qədər 28 m-dir. Kamran evdən kitabxanaya gedib qayıtdıqda cəmi neçə metr yol gedər?

1000 dairəsində çıxma

Onluq ayrılan hal

Öyrənmə. Nümunə: 352 - 217

Mərtəbə blokları ilə:

Sütun şəklində yazmaqla:

1. Təklilər çıxılır.

2 < 7 olduğundan 5 onluqdan 1 onluq ayrılır və 2 təkliyə əlavə edilir. 12 təklik alınır:

$$\begin{array}{r} 12 \text{ təkl.} - 7 \text{ təkl.} = 5 \text{ təkl.} \\ \text{Alınan ədəd (5) təklilər} \\ \text{mərtəbəsinə yazılır.} \end{array} \quad \begin{array}{r} \overset{\curvearrowright}{352} \\ - 217 \\ \hline \quad \quad 5 \end{array}$$

2. Onluqlar çıxılır.

4 onl. - 1 onl. = 3 onl.
Alınan ədəd (3) onluqlar mərtəbəsinə yazılır.

$$\begin{array}{r} \overset{\curvearrowright}{352} \\ - 217 \\ \hline \quad 35 \end{array}$$

3. Yüzlüklər çıxılır.

3 yüzl. - 2 yüzl. = 1 yüzl.
Alınan ədəd (1) yüzlüklər mərtəbəsinə yazılır.

$$\begin{array}{r} \overset{\curvearrowright}{352} \\ - 217 \\ \hline 135 \end{array}$$

1. Azalanın və çıxılanın təklilər mərtəbəsini müqayisə etməklə əvvəlcə onluq ayrılan misalları, sonra isə qalanlarını həll edin.

$$\begin{array}{cccc} 564 - 128 & 753 - 218 & 568 - 214 & 476 - 315 \\ 427 - 209 & 421 - 119 & 696 - 217 & 356 - 147 \\ 543 - 136 & 692 - 343 & 435 - 233 & 796 - 277 \end{array}$$

2. Müslüm Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında keçirilən Beynəlxalq Muğam Müsabiqəsinə 1-ci gün 468 tamaşaçı, 2-ci gün isə bundan 127 nəfər çox tamaşaçı gəldi. 3-cü gün gələn tamaşaçıların sayı 2-ci gündəkindən 38 nəfər az oldu. Müsabiqəyə 3-cü gün neçə tamaşaçı gəldi?

3. Fərqi tapın və onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırın.

$$\begin{array}{cccccc} 364 & 572 & 781 & 691 & 643 & 233 \\ - 147 & - 234 & - 553 & - 218 & - 217 & - 116 \end{array}$$

4. Hesablayın.

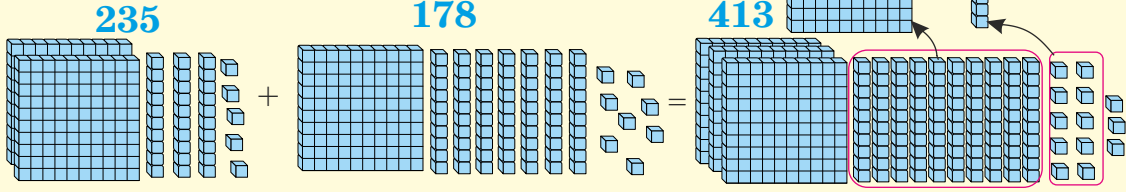
$$\begin{array}{ll} 345 - (135 + 127) & (384 + 11) - 49 \\ 235 + (167 - 32) & 895 - 230 - 140 \\ 185 - (114 - 9) & 750 - 320 + 170 \end{array}$$

1000 dairəsində toplama

Yeni onluq və yüzlik yaranan hal

Öyrənmə. Nümunə: $235 + 178$

Mərtəbə blokları ilə:

Sütun şəklində yazmaqla:

1. Təklilər toplanır.
 $5 \text{ təkl.} + 8 \text{ təkl.} = 13 \text{ təkl.}$
 $13 \text{ təkl.} = 1 \text{ onl.} + 3 \text{ təkl.}$

$$\begin{array}{r} 1 \\ 235 \\ + 178 \\ \hline \_ \_ 3 \end{array}$$

2. Onluqlar toplanır.
 $3 \text{ onl.} + 7 \text{ onl.} = 10 \text{ onl.}$
 $1 \text{ onl.} + 10 \text{ onl.} = 11 \text{ onl.}$
 $11 \text{ onl.} = 1 \text{ yüz.} + 1 \text{ onl.}$

$$\begin{array}{r} 1 \\ 235 \\ + 178 \\ \hline \_ 13 \end{array}$$

3. Yüzlüklər toplanır.
 $2 \text{ yüz.} + 1 \text{ yüz.} = 3 \text{ yüz.}$
 $3 \text{ yüz.} + 1 \text{ yüz.} = 4 \text{ yüz.}$

$$\begin{array}{r} 1 \\ 235 \\ + 178 \\ \hline 413 \end{array}$$

1. Cəmi tapın.

$$\begin{array}{r} 367 \\ + 286 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 524 \\ + 397 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 448 \\ + 387 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 685 \\ + 246 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 549 \\ + 185 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 299 \\ + 135 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 456 \\ + 258 \\ \hline \end{array}$$

2. Əvvəlcə yalnız yeni onluq, sonra isə həm yeni onluq, həm də yeni yüzlik yaranan misalları seçib həll edin.

$$\begin{array}{r} 347 \\ + 238 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 484 \\ + 336 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 509 \\ + 154 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 376 \\ + 458 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 468 \\ + 357 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 686 \\ + 245 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 219 \\ + 335 \\ \hline \end{array}$$

3. Aşağıdakı şərtlərə görə 5 ardıcıl ədəd yazın.

Birinci ədəd 112-dir və hər sonrakı ədəd özündən əvvəlkindən 30 vahid böyükdür.

4. Aşağıdakı ədədləri 2 sütunda yazın:

- 1-ci sütunda 1 vahid əlavə etdikdə yalnız onluqları dəyişən ədədləri;
- 2-ci sütunda 1 vahid əlavə etdikdə həm onluqları, həm də yüzlikləri dəyişən ədədləri.

249, 399, 239, 299, 599, 699, 329, 509, 899, 789, 609

5. Hərflərin rəqəmlərlə kodlaşdırılmasından istifadə edərək cəmi tapın.

$$\begin{array}{r} \text{ANA } 424 \\ \text{ALA } 464 \\ \text{LƏL } 686 \\ \text{NAL } ? \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + \text{LƏL} \\ \text{NAL} \\ \hline ? \end{array}$$

1000 dairəsində çıxma

Onluq və yüzlük ayrılan hal

Öyrənmə. Nümunə. 431 - 145

431 - 145 fərqi mərtəbə blokları ilə modelləşdirin.

Fərqi sütun şəklində yazmaqla tapaq:

1. Təklilər çıxılır. 1 < 5 olduğundan 3 onluqdan 1 onluq ayrılaraq 1 təkliyə əlavə edilir. 11 təkl.- 5 təkl.=6 təkl. Təklilər mərtəbəsinə 6 yazılır.	2. Onluqlar çıxılır. 2 < 4 olduğundan 4 yüzlükdən 1 yüzlük, yeni 10 onluq ayrılır və 2 onluğa əlavə edilir. 12 onl.- 4 onl.=8 onl. Onluqlar mərtəbəsinə 8 yazılır.	3. Yüzlüklər çıxılır. 3 yüzl.- 1 yüzl.=2 yüzl. Alınan ədəd yüzlüklər mərtəbəsinə yazılır.
- $$\begin{array}{r} 431 \\ - 145 \\ \hline   6 \end{array}$$
- $$\begin{array}{r} 431 \\ - 145 \\ \hline 86 \end{array}$$
- $$\begin{array}{r} 431 \\ - 145 \\ \hline 286 \end{array}$$

1. Əvvəlcə onluq ayrılmayan misalları, sonra isə qalanlarını həll edin.

$$\begin{array}{r} 364 \\ - 135 \\ \hline \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 453 \\ - 227 \\ \hline \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 521 \\ - 138 \\ \hline \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 698 \\ - 382 \\ \hline \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 786 \\ - 465 \\ \hline \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 544 \\ - 369 \\ \hline \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 841 \\ - 536 \\ \hline \end{array}$$

2. Fərqi nümunədə verilən sxematik təsvirlə təqdim edin.

Nümunə. 483 - 257

$$\begin{array}{r} 483 \\ - 257 \\ \hline \end{array}$$

483 - 200 = 283
283 - 50 = 233
233 - 7 = 226

$$\begin{array}{r} 352 - 128 \\ 461 - 236 \\ 534 - 318 \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 285 - 167 \\ 803 - 576 \\ 625 - 458 \end{array}$$

3. Fərqi tapın və onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırın.

$$\begin{array}{r} 479 - 317 \\ 871 - 223 \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 564 - 275 \\ 416 - 318 \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 623 - 524 \\ 368 - 179 \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 813 - 196 \\ 711 - 215 \end{array}$$

4. Nəzrin bu ay iki yeni kitab oxumaq istəyir. Kitablardan biri 214 səhifə, digəri isə 144 səhifədir. O, kitabların birindən 135 səhifə oxudu. Nəzrin daha neçə səhifə oxumalıdır? Məsələni 2 üsulla həll edin.

5. Rəngli xanalardakı rəqəmləri müəyyən edin.

$$\begin{array}{r} \blacksquare \blacksquare \blacksquare \\ - 468 \\ \hline 145 \end{array}$$
$$\begin{array}{r} \blacksquare 6 \blacksquare \\ - 2 \blacksquare 3 \\ \hline 388 \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 524 \\ - \blacksquare \blacksquare \blacksquare \\ \hline 236 \end{array}$$
$$\begin{array}{r} \blacksquare 21 \\ - 2 \blacksquare 3 \\ \hline 65 \blacksquare \end{array}$$

1000 dairəsində çıxma

Azalanın təkliklər və onluqlar mərtəbəsi vahidlərinin sayının 0 olduğu hal

Öyrənmə: Nümunə. 300 - 135

$0 < 5$ olduğu üçün onluqlar mərtəbəsindən 1 onluq təkliklərə əlavə etməliyik. Lakin onluqlar mərtəbəsinin vahidlərinin sayı 0-dır.

Bu halda yüzlüklər mərtəbəsindən 1 yüzlük, yəni 10 onluq ayrılır və onluqlar mərtəbəsinə əlavə edilir. Onluqlar mərtəbəsindən isə 1 onluq, yəni 10 təklik ayrılır və təkliklər mərtəbəsinə əlavə edilir. Bu zaman onluqlar mərtəbəsində 9 onluq qalır.

1. Təkliklər çıxılır:
10 təkl. - 5 təkl. = 5 təkl.
2. Onluqlar çıxılır:
9 onl. - 3 onl. = 6 onl.
3. Yüzlüklər çıxılır:
2 yüzl. - 1 yüzl. = 1 yüzl.

$$\begin{array}{r} 9 \\ 21010 \\ - 300 \\ - 135 \\ \hline 165 \end{array}$$

Yoxlama:

$$\begin{array}{r} + 165 \\ + 135 \\ \hline 300 \end{array}$$

1. Çıxma əməllərini yerinə yetirin. Həllin düzgün olduğunu toplama əməlinin köməyi ilə yoxlayın.

$$\begin{array}{r} 400 \\ - 3 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 600 \\ - 57 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 300 \\ - 133 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 506 \\ - 277 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 607 \\ - 492 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 760 \\ - 165 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 700 \\ - 549 \\ \hline \end{array}$$

2. Rəngli xanalara uyğun ədədləri müəyyən edin. Həllin düzgünlüyünü yoxlayın.

$$\begin{array}{r} 304 \\ - \square \\ \hline 176 \end{array} \quad \begin{array}{r} 200 \\ - \square \\ \hline 43 \end{array} \quad \begin{array}{r} \square \\ - 346 \\ \hline 254 \end{array} \quad \begin{array}{r} \square \\ - 477 \\ \hline 23 \end{array} \quad \begin{array}{r} 500 \\ - \square \\ \hline 84 \end{array}$$

3. Sərnişin təyyarəsində cəmi 102 nəfər uça bilər. Təyyarədə həmişə 10 texniki işçi və 2 pilot olur. Təyyarədə hər dəfə neçə sərnişin ola bilər?

4. Soyuducunun qiyməti 275 manat, paltaryuyan maşının qiyməti isə 350 manatdır. 800 manat pulu olan alıcı bu əşyaları alsa, neçə manat pulu qalar?

5. Həmid çıxma əməlini göstərdiyi kimi yerinə yetirdi. Həllin düzgünlüyünü yoxlayın.

$$\begin{array}{r} 51010 \\ - 600 \\ - 413 \\ \hline 197 \end{array}$$

6. 700-dən bir ədəd çıxılmış və fərq 537 olmuşdur. Çıxılanı tapın.

1000 dairəsində toplama və çıxma

Toplama və çıxmanın qarşılıqlı əlaqəsi

1. Toplama və çıxmanın qarşılıqlı əlaqəsindən istifadə etməklə rəngli xanaların yerindəki ədədləri tapın.

$458 + 112 = 570$

$347 + 255 = 602$

$753 - 215 = 538$

$570 - \blacksquare = 112$

$\blacksquare - 255 = 347$

$215 + \blacksquare = 753$

$112 + \blacksquare = 570$

$255 + \blacksquare = 602$

$\blacksquare - 538 = \blacksquare$

$\blacksquare - 112 = 458$

$602 - \blacksquare = 255$

$538 + \blacksquare = 753$

2. Çıxma əməlini yerinə yetirin, toplama əməlinin köməyiylə həllin düzgünlüyünü yoxlayın.

$$\begin{array}{r} 447 \\ - 314 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 531 \\ - 331 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 254 \\ - 156 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 547 \\ - 387 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 633 \\ - 336 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 522 \\ - 225 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 743 \\ - 347 \\ \hline \end{array}$$

3. Toplama və çıxmanın qarşılıqlı əlaqəsindən istifadə etməklə rəngli xanaların yerindəki ədədləri tapın.

$432 - \blacksquare = 120$

$217 + \blacksquare = 321$

$256 - \blacksquare = 105$

$543 + \blacksquare = 652$

$\blacksquare - 183 = 211$

$\blacksquare + 411 = 500$

4. Hər bir xanaya uyğun rəqəmi müəyyən edin.

$$\begin{array}{r} \blacksquare \blacksquare \blacksquare \\ + 239 \\ \hline 452 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \blacksquare \blacksquare \blacksquare \\ + 177 \\ \hline 584 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 783 \\ - \blacksquare \blacksquare \blacksquare \\ \hline 346 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \blacksquare \blacksquare \blacksquare \\ - 245 \\ \hline 212 \end{array}$$

5. İstirahət kompleksinə iyul və avqust ayları ərzində 825 turist gəldi. Onlardan 655 nəfəri avqust ayında gəlmişsə, iyul ayında neçə turist gəlmişdir?

Məsələnin şərtini elə dəyişin ki, sualda turistlərin ümumi sayını tapmaq tələb edilsin.

6. Bir toplama-çıkma əməlləri ailəsi təşkil edən ədədlər qrupunu seçin və uyğun misalları yazın.

444, 322, 111

547, 240, 307

375, 225, 150

862, 241, 421

653, 153, 600

367, 220, 147

1000 dairəsində toplama və çıxma

100-lük kvadrat üzərində məşğələlər

1. 100-lük kvadratdan istifadə etməklə tapşırıqları yerinə yetirin.

a) 286-dan 262-yə qədər ədədləri 4 vahid azalan sıra ilə yazın.

b) 222-dən 296-ya qədər ədədləri 12 vahid artan sıra ilə yazın.

c) 203-dən 217-yə qədər tək ədədləri yazın.

201	202	203	204	205	206	207	208	209	210
211	212	213	214	215	216	217	218	219	220
221	222	223	224	225	226	227	228	229	230
231	232	233	234	235	236	237	238	239	240
241	242	243	244	245	246	247	248	249	250
251	252	253	254	255	256	257	258	259	260
261	262	263	264	265	266	267	268	269	270
271	272	273	274	275	276	277	278	279	280
281	282	283	284	285	286	287	288	289	290
291	292	293	294	295	296	297	298	299	300

2. 100-lük kvadratın hissələrini doldurun və nümunəyə uyğun hesablamaları yerinə yetirin. İki nümunə də siz əlavə edin.

1)

233	234
243	244

$$233 + 244 = 477$$

$$243 + 234 = 477$$

275	

	276

217	

	238

	279

2) $203 + 225$

$$205 + 223$$

203		205
	214	
223		225

$$203 + 214 + 225$$

$$205 + 214 + 223$$

218		220
	229	
		240

		207
	216	

1000 dairəsində toplama və çıxma

1. Cədvəldə Bakı ilə müxtəlif şəhərlər arasındakı məsafələr verilmişdir. Cədvəldə verilmiş məlumatlardan istifadə etməklə məsələləri həll edin.

- 1) Cədvələ əsasən Bakıdan ən uzaq şəhər hansıdır? Bu şəhərlə Bakı arasındakı məsafə neçə kilometrdir?
- 2) Qəbələ ilə Bakı arasındakı məsafə Gəncə ilə Bakı arasındakı məsafədən neçə kilometr azdır?
- 3) Lalə Bakıda universitetdə oxuyur. Lalənin ad gününə Lənkərandan xalası, Yevlaxdan isə əmisi qonaq gəldi. Onlardan hansı Bakıya qədər daha uzun yol qət etdi?
- 4) Cədvələ görə bir məsələ qurun.

Şəhərlər	Bakıdan məsafə (km)
Gəncə	348
Lənkəran	272
Xaçmaz	157
Qəbələ	315
Mingəçevir	308
Yevlax	280

Cütlərlə iş.

2. Bir-birinə aşağıdakı kimi suallarla müraciət edin.

314 ədədinin yüzlüklər mərtəbəsinin vahidlərinin sayını 2 vahid artırıb, təklilər mərtəbəsinin vahidlərinin sayını 1 vahid azaltsan, neçə alınar? 314 ədədi neçə vahid artar?

Həlli:

Şərtə görə 314-ün üzərinə 200 əlavə edildi, 1 çıxıldı.

Alınan ədəd: $314 + 200 - 1 = 513$

314 ədədi $200 - 1 = 199$ vahid artdı.

3. Uyğun ifadələri seçin.

1) 719-a bərabər olan:

- a) $200 + 200 + 200 + 10 + 9$
- b) $250 + 250 + 200 + 10 + 9$
- c) $200 + 250 + 200 + 10 + 9$

2) $583 + 37$ cəminə bərabər olan:

- a) $630 - 15 + 36$
- b) $520 + 63 + 37$
- c) $535 + 65 + 37$

4. Hansı bənddəki ədədlərin hər birini onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırdıqda 60 alınır?

- a) 64, 66, 67, 68, 71   b) 59, 64, 66, 67, 68   c) 57, 58, 59, 63, 64

1000 dairəsində toplama və çıxma

1. Aslan əmi məktəb ləvazimatlarına 6 manat, ərzağa isə bundan 3 dəfə çox pul xərclədi. Aslan əmi cəmi nə qədər pul xərclədi?

2. Qalıq nəyi göstərir?

1) Bir qutu karandaşın qiyməti 3 manatdır. 20 manata ən çoxu neçə qutu karandaş almaq olar?

2) Futbol komandasında 19 oyunçu və 6 məşqçi var. Komandanı təlim-məşq bazasından stadiona aparın 7 nəfərlik mikroavtobus ən azı neçə reys etməlidir?

3. Bayram günü sinif 40 şarla bəzədilmişdi. Şarlardan 12-si sarı rəngdə idi. Qırmızı şarların sayı sarı şarlardan 3 dəfə az idi. Qalan şarlar ağ rəngdə idi. Ağ şarların sayı neçə idi?

4. Kübra xala həyətinə toyuq saxlayır. Onun təxmininə görə toyuqlar gündə ən azı 100 yumurta verməli idi. Lakin o, hər gün təxmin etdiyindən 7 dənə az yumurta götürür. Belə olan halda Kübra xala 4 gün ərzində cəmi neçə yumurta götürər?

5. Səbinə ən kiçik üçrəqəmli tək ədədlə bütün mərtəbələrində 2 rəqəmi olan üçrəqəmli ədədi yazdı. Cəlil isə onluqlar mərtəbəsində 6 rəqəmi olan ən kiçik üçrəqəmli ədədi yazdı. Elnur bu ədədləri topladı. Elnur cəmdə hansı ədədi aldı?

6. Ədədləri yüzlüklərə qədər yuvarlaqlaşdırmaqla ifadələrin qiymətini təqribi tapın və müqayisə edin.

$$578 - 220 \bullet 300$$

$$692 - 334 \bullet 400$$

$$127 + 346 \bullet 500$$

$$443 + 514 \bullet 200$$

$$382 + 420 \bullet 900$$

$$619 - 126 \bullet 600$$

7. Əlverişli üsulla hesablayın.

$$18 + 147 + 232$$

$$189 + 127 + 11 + 13$$

$$134 + 49 + 251$$

$$657 + 8 + 43 + 92$$

$$276 + 128 + 124$$

$$1 + 2 + 3 + 199 + 198 + 197$$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Cədvəldə verilmiş məlumatları xəritə üzərində də araşdırın. Məsələləri cədvəldən istifadə etməklə həll edin.

1) Ağcabədidən Xankəndinə qədər yol Ağdamdan Xankəndinə qədər olan yoldan 48 km çoxdur.

Ağcabədidən Xankəndinə qədər yol neçə kilometrdir?

2) Ağdamdan Ağdərəyə qədər olan yol Ağdamdan Kəlbəcərə qədər yoldan 90 km azdır. Ağdamdan Ağdərəyə gedib-qayıdan avtomobil təxminən neçə kilometr yol gedər?

3) Xankəndi Ağdama Şuşadan neçə kilometr yaxındır?

4) Ağdamdan Bərdəyə yol, Ağdamdan Xocavəndə qədər yoldan neçə kilometr çoxdur?

5) Cədvələ görə elə məsələ qurun ki, həlli mütərizəli ifadə ilə də yazmaq mümkün olsun.

Rayonlar	Yol (km)
Ağdam-Xankəndi	21
Ağdam-Kəlbəcər	104
Ağdam-Bərdə	48
Ağdam-Xocavənd	35
Ağdam-Şuşa	36
Tərtər-Kəlbəcər	112

2. 2, 5, 8 rəqəmlərinin hər birindən bir dəfə istifadə etməklə mümkün üçrəqəmli ədədləri yazın və tapşırıqları yerinə yetirin.

a) Onlar arasından ən böyük cüt ədədi seçin.

b) Ən böyük ədədlə ən kiçik ədədin fərqi tapın.

c) Onluqlar mərtəbəsində 8 rəqəmi olan ən böyük ədədlə onluqlar mərtəbəsində 5 rəqəmi olan ən böyük ədədi müqayisə edin.

3. Onluqlar mərtəbəsindəki vahidlərinin sayı 3 olan ən böyük üçrəqəmli ədədlə yüzliklər mərtəbəsindəki vahidlərinin sayı 5 olan ən böyük üçrəqəmli ədədin fərqi tapın.

4. Əvvəlcə cəmdə cüt ədəd, sonra isə tək ədəd alınan misalları həll edin.

$$\begin{array}{r} +469 \\ 234 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} +562 \\ 278 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} +332 \\ 167 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} +536 \\ 348 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} +711 \\ 122 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} +187 \\ 465 \\ \hline \end{array}$$

Özünüqiymətləndirmə

1. $\square < 329$ müqayisəsində $\square$ yerinə yazıla bilən ən böyük üçrəqəmli ədəd hansıdır?

2. Hesablayın.

$$258 + 412 - 227$$

$$714 - 346 + 125$$

$$542 + 58 + 250$$

$$355 + 145 + 367$$

$$(225 + 225) - (495 - 165)$$

$$(658 - 141) - (211 - 211)$$

$$(415 + 246) - (125 + 125)$$

$$(185 - 45) - (200 - 110)$$

3. Rəngli xanalara uyğun ədədləri tapın.

$$\square + 154 = 159$$

$$752 + \square = 781$$

$$315 + \square = 527$$

$$\square - 27 = 400$$

$$513 - \square = 410$$

$$824 - \square = 624$$

4. 1) Qutuda 150 oyun şarı var idi. Qutudan əvvəlcə 45, sonra isə 37 şar çıxarıldı. Qutuda neçə şar qaldı?

2) $200 - (45 + 50)$ ifadəsinin qiymətinin tapılması ilə həll edilən məsələ qurun.

5. Onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırdıqda 570 alınan bütün ədədləri yazın.

6. Tapşırıqları yerinə yetirin.

1) Ən böyük üçrəqəmli ədədlə ən kiçik üçrəqəmli tək ədədin fərqi tapın.

2) Ən kiçik üçrəqəmli ədədlə onluqlar mərtəbəsi 8 olan ən kiçik üçrəqəmli ədədi müqayisə edin.

3) 6, 4, 7 rəqəmlərinin hər birindən bir dəfə istifadə etməklə yazılan ən böyük ədədlə 674 ədədini müqayisə edin.

7. 500 q xamadan 275 q torta, 120 q səhər yeməyinə işləndi. Neçə qram xama qaldı?

Məsələ həlli

Həlli izah edin.

Mağazanın anbarına 360 kq un və 270 kq qənd qəbul edildi.

Anbara qəbul edilən un qənddən neçə kiloqram çoxdur?

1. Məlumdur:

Qəbul edildi: 360 kq un,
270 kq qənd

2. **Sual:** Anbara qəbul edilən un qənddən neçə kiloqram çoxdur?

3. Plan:

- Həll üçün açar söz və ya ifadə hansıdır? - *neçə kiloqram çoxdur.*
Un və qəndin miqdarı məlumdur,
Fərqlərini tapmaq üçün çıxmalıyam.

4. Həll:

$$360 \text{ kq} - 270 \text{ kq} = 90 \text{ kq}$$

5. **Cavab:** 90 kq

6. **Yoxlama:** Unun kütləsindən 90 kq çıxsam, qəndin kütləsinə bərabər olmalıdır.

$$360 \text{ kq} - 90 \text{ kq} = 270 \text{ kq}$$

İzah: Məsələdə unun kütləsinin qəndin kütləsindən nə qədər çox olduğu soruşulur. Şərtə görə anbarda 360 kq un, 270 kq qənd var. Unun nə qədər çox olduğunu tapmaq üçün 360-dan 270-i çıxmalıyam. Çıxma əməlini yerinə yetirdim, fərqdə 90 aldım. Deməli, anbardakı unun kütləsi qəndin kütləsindən 90 kq çoxdur. Məsələnin həllinin düzgünlüyünü yoxladım. Həlli 2 cür yoxlamaq olar: 1) unun kütləsindən 90 kq çıxsam, qəndin kütləsinə; 2) qəndin kütləsinin üzərinə 90 kq-ı əlavə etsəm, unun kütləsinə alaram.

Məsələləri həll edin, həllinizi izah edin.

Məsələlərdən birinin izahını dəftərinizdə yazın.

1. İl ərzində şəhərdə 54 yaşayış binası, bundan 6 dəfə az iş yerləri üçün binalar tikildi. Şəhərdə cəmi neçə yeni bina tikildi?
2. Afaq xanımın 350 manat pulu var idi. O, məktəb ləvazimatına və məktəbli geyiminə 120 manat, kitablara isə 27 manat xərclədi. Afaq xanımın neçə manat pulu qaldı?
3. Elnarə və qardaşı 6 ayda yığdıqları qəpik pulları saydılar. Elnarənin 700 qəpik, qardaşının isə 545 qəpik pulu oldu. Elnarə qardaşından nə qədər çox pul yığmışdır? Cavabı manat və qəpiklə ifadə edin.

Məsələ həlli

Məsələni cədvəl qurmaqla həll edin

Nümunə. Tamaşa salonunda 1-ci sırada 6 tamaşaçı yeri var. Hər sonrakı sırada özündən əvvəlkindən 4 yer çoxdur. Tamaşa salonunda 10 sıra var. Onuncu sırada neçə tamaşaçı yeri var?

Məsələni cədvəl qurmaqla həll edin.

Həlli:

Verilən məlumatlara görə cədvəl quraq.

Cədvəlin 1-ci sətrində salondakı sıraların nömrələrini, 2-ci sətrində isə hər sıradakı yerlərin sayını yazaq. Salonda 10 sıra olduğundan cədvəldə 10 sütun olmalıdır. Daha bir sütun isə sətirlərin adını yazmaq üçün ayrılmalıdır.

Sıralar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Yerlər	6	10	14	18	22	26	30	34	38	42

Cavab: Cədvəldən görüldüyü kimi, 10-cu sırada 42 yer var. Məsələləri cədvəl qurmaqla həll edin.

1. Atası Raufa daxil alib. O, bazar ertəsi daxilə 1 manat 20 qəpik atdı. Rauf hər sonrakı gün daxilə əvvəlki gündən 20 qəpik çox atdı. Rauf şənbə günü daxilə nə qədər pul atmışdır?
2. Nəsimə xala döşəkçələrə kvadrat formalı naxışlar tikir. O, döşəkçəyə 5 cərgə naxış tikdi. Naxışların sayı birinci cərgədə 4, hər sonrakı cərgədə isə əvvəlkindən 2 dənə çoxdur. 5-ci cərgədə neçə naxış var? Döşəkçəyə cəmi neçə naxış vurulmuşdur?
3. Ülkər 7:30-da dayanacaqda 123 nömrəli avtobusa mindi. Hər gün bu marşrut üzrə ilk avtobus dayanacaqdan 6:30-da keçir. 123 nömrəli avtobus hər 10 dəqiqədən bir bu dayanacaqdan keçirsə, Ülkərin mindiyi avtobus neçənci idi?
4. Rəf düzəltmək üçün dülgərə 3 böyük, 4 kiçik taxta, 6 plastik vint lazımdır. Dülgərin 11 böyük, 16 kiçik taxta və 30 plastik vint ehtiyatı var. O, bu detallarla ən çoxu neçə rəf düzəldə bilər? Hansı detallardan artıq qalacaq?

Məsələ həlli

Seçin, hesablayın, yoxlayın

Nümunə. Kompüter televizordan 100 manat ucuzdur. Televizor və kompüter birlikdə 900 manatadır. Kompüter neçəyədir?

Həlli:

Elə iki ədəd tapmalıyam ki, onların cəmi 900, fərqi isə 100 olsun.

1-ci seçim

Kompüter: 300 manat

Televizor: 400 manat

Cəmi: 700 manat (**azdır**)

1-ci şərt ödənilir, 2-ci ödənilir.

2-ci seçim

Kompüter: 400 manat

Televizor: 500 manat

Cəmi: 900 manat

Hər iki şərt ödənilir

Deməli, kompüterin qiyməti 400 manatdır

1. Ömər qardaşından 5 yaş kiçikdir. Onların yaşlarının cəmi 11-dir. Ömər və qardaşının neçə yaşları var?
2. Fikrimdə 30-dan kiçik tək ədəd tutmuşam. Bu ədədin rəqəmləri cəmi 5-dir. Fikrimdə tutduğum ədəd hansıdır?

3. **Parabüzənlər bitkilərə ziyan verən bitlər, gənələr və ağ milçəklərlə qidalanırlar. Odur ki, bağbanlar onların bağlara gəlişlərinə çox sevinirlər. İki parabüzən birlikdə 31 yarpaq bitini yedi. Onlardan biri digərindən 5 yarpaq bitini çox yeyibse, hər parabüzən neçə yarpaq bitini yeyibdir?**

4. Nümunəni araşdırın. Hər bir qalıqlı bölməyə aid misalın cavabını əvvəlcə qalıqsız bölməyə aid uyğun iki misala görə təxmin edin. Sonra bölmə əməllərini yerinə yetirməklə yoxlayın.

$$17 : 2$$

$$16 : 2 = 8 \text{ (azdır)}$$

$$18 : 2 = 9 \text{ (çoxdur)}$$

Deməli, qismət 8-dən çox, 9-dan azdır.

$$\text{Yoxlayaq: } 17 : 2 = 8 \text{ (qalıq 1)}$$

$$17 : 2$$

$$28 : 3$$

$$30 : 4$$

$$15 : 4$$

$$36 : 5$$

$$31 : 3$$

5. Verilənlərə görə ədədləri müəyyən edin:

- iki ədədin cəmi 14, fərqi 4-dür; - iki ədədin cəmi 9, hasili 14-dür;
- iki ədədin hasili 7, cəmi 8-dr; - iki ədədin fərqi 3, cəmi 15-dir.

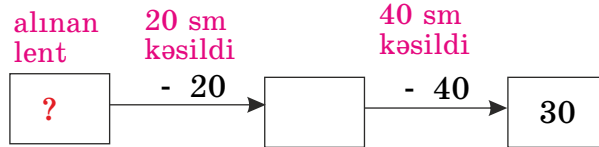
Məsələ həlli

Sonuncu məlumatdan başlayaraq həll edin

Nümunə. Nərminə mağazadan ipək lent aldı. Şarları bağlamağa 20 sm, hədiyyəni bağlamağa isə 40 sm işlətdi. 30 sm lent qaldı. Nərminə mağazadan neçə santimetr lent almışdı?

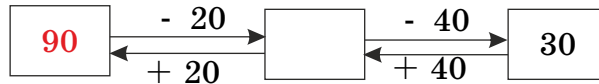
Həlli:

Məsələdə verilən şərtlərə uyğun əməlləri ardıcıl olaraq sxematik təsvir edək.

Sondan başlayaraq ardıcıl olaraq əməlləri tərs əməllərlə əvəz etməklə lentin əvvəlki uzunluğunu tapa bilərik.

alınan lent

Cavab: alınan lent 90 sm-dir

1. Bir ədədin üzərinə 15 əlavə edib, sonra 8 əlavə etsəniz, 54 alınar. Bu hansı ədəddir?

2. Sondan başlayaraq hər addımda verilən əməli tərs əməllə əvəz etməklə sual işarəsinə uyğun ədədi tapın.

a) $\boxed{?} \xrightarrow{+10} \boxed{?} \xrightarrow{-9} \boxed{25}$

b) $\boxed{?} \xrightarrow{-12} \boxed{?} \xrightarrow{+9} \boxed{?} \xrightarrow{:2} \boxed{8}$

3. Çuvaldakı kartofun üzərinə daha 12 kq əlavə edib, hər birində bərabər miqdarda olmaqla 2 kisəyə doldurdular. Hər kisədə 40 kq kartof oldu. Əvvəlcə çuvalda neçə kiloqram kartof var idi?

4. Vasif marka kolleksiyasından 10 markanı Osmana, 12 markanı isə Fidana verdi. Pərvanə isə Vasifə 18 marka verdikdə onun markalarının sayı 128 oldu. Vasifin əvvəlcə neçə markası var idi?

5. Tələt evdən çıxdı və 15 dəqiqəyə ticarət mərkəzinə gəldi. 1 saat burada alış-veriş etdikdən sonra, dostu ilə görüşdü və birlikdə yemək yeyib ayrıldılar. Yeməyə sərf olunan vaxt 45 dəqiqə oldu. Tələt dostundan ayrılanda saat 15:00 idi. Tələt evdən saat neçədə çıxmışdı?

Məsələ həlli

Məsələ qurma bacarıqları

1. Aygün xanımın 800 manat pulu var idi. O, ev əşyalarına 435 manat, geyimə isə 127 manat xərclədi. Aygün xanım geyim üçün 40 manat az xərcləsəydi, neçə manatı qalardı? Məsələyə aid daha 2 sual yazın və həll edin.
2. Nöqtələrin yerinə uyğun olaraq 875, 354, 125 ədədlərini yazmaqla məsələni dəftərinizdə tamamlayın və həll edin.
Turistlər dağın zirvəsinə çatmaq üçün . . . m yol getməlidirlər. Onlar birinci gün . . . m, ikinci gün isə bundan . . . m az yol getdilər. Turistlər daha neçə metr yol getməlidirlər?
3. Nöqtələrin yerinə 10, 10, 50 ədədlərini uyğun yerlərə yazmaqla məsələni dəftərinizdə tamamlayın və həll edin.
Fərəc . . . manatlığını . . . manatlıqlara xırdalamaq istəyir. Fərəc bu pulu neçə dənə . . . manatlığa xırdalaya bilər?
4. 1) Həll addımlarına uyğun məsələ qurun.
1-ci addım: $120 + 130 = 250$
2-ci addım: $250 - 100 = 150$
2) İfadəyə uyğun məsələ qurun.
 $100 - (25 + 35)$
5. Velosipedin qiyməti 128 manat, televizorun qiyməti 345 manatdır.
1) Məsələni elə tamamlayın ki, toplama əməli ilə həll edilsin.
2) Məsələni elə tamamlayın ki, çıxma əməli ilə həll edilsin.
6. Məsələlərdə həll üçün çatışmayan və ya artıq olan məlumatı müəyyənləşdirin.
1) Ağaclardan 7-ni Səmayə, qalanlarını Turan suladı.
Turan neçə ağac suladı?
2) Ömər 4 qutu rəngli karandaş, 3 qutu qara karandaş aldı.
Hər qutunun hündürlüyü 3 sm-dir. Ömər cəmi neçə karandaş aldı?

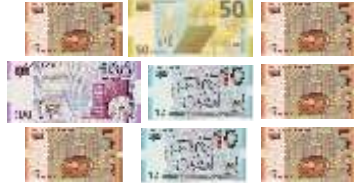
Pullarımız

Pulun hesablanması

1. Pulları: a) kiçikdən böyüyə; b) böyükdən kiçiyə düzməklə sayın.

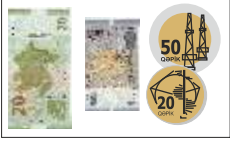
1) a) 1, 6, 11, 21, 41, 61

b) 20, 40, 50, 55, 60, 61

2. Pulları sayın və müqayisə edin.

1) 21 man. 70 qəp. > 12 man. 40 qəp.

və

3)

və

2)

və

4)

və

3. Cədvələ görə məsələləri həll edin.

Məsələləri kağızdan kəsilmiş pullar üzərində araşdırın.

1) Gülnaz 3 qutu plastilin almaq istəyir.

O, nə qədər pul ödəməlidir?

2) Camalın 6 manat pulu var. O bu pula neçə qutu karandaş ala bilər?

3) Nəzrin 1 kitab və 2 qutu stiker almaq istəyir. Onun 5 manatı var.

Nəzrinin istədiklərini almağa pulu çatırmı?

4) Cədvələ görə bir məsələ də siz qurun.

Alınan mallar	Qiyməti
Karandaş	1 man. 50 qəp.
Stiker	1 man. 40 qəp.
Kitab	3 man. 20 qəp.
Plastilin	1 man. 50 qəp.
Çanta	5 man. 70 qəp.

4. Babası 9 manat 60 qəpik pulun yarısını Nərimana, yarısını isə bacısına verdi. Hər uşağa nə qədər pul düşdü? Həll üsulunuzu təqdim edin.

Pullarımız

Məsələ həlli

1. Mağaza 1 soyuducunu 250 manata alıb, 280 manata satır. 2 soyuducunun satışından mağaza nə qədər gəlir əldə edər?

2. Əyləncə parkındakı qiymətlərə görə məsələləri həll edin.

- 1) Emil və bacısı seçdikləri əyləncə üçün 4 dənə 50 qəpiklik və 2 dənə 10 qəpiklik ödədilər. Emil və bacısı hansı əyləncəni seçmişdilər?
- 2) Kənan və iki dostunun birlikdə 10 manat pulu var idi. Onların hərəsi 1 dondurma yedi. Dostlar “Dəniz quldurları” karuselinə də minmək istəyirlər. Onların buna pulu çatarmı?

Əyləncə parkı	
Şeytan çarxı	1man.20qəp.
Dəniz quldurları	3man.40qəp.
Günəbaxan çarxı	1man.10qəp.
Avtomobil yarışı	2man.50qəp.
Piroq (1 dilim)	1man.20 qəp.
Meyvə şirəsi	30 qəp.
Dondurma	60 qəp.
Çay	20 qəp.

- 3) Sevda ilə qardaşı “Şeytan çarxı”na və “Avtomobil yarışı”na bilet aldılar. Kassir onlara 10 manatdan 7 manat 40 qəpik pul qaytardı. Kassir nəyi səhv saldı? Cavabınızı izah edin.
- 4) Ayselın Kənandan nə qədər çox pul xərclədiyini aşağıdakı hesablamaların nəticəsinə görə tapmaq olar. Bu yazılışa görə məsələnin mətnini yazın.

$$(3 \text{ man } 40 \text{ qəp} + 1 \text{ man } 10 \text{ qəp}) - (1 \text{ man } 20 \text{ qəp} + 2 \text{ man } 50 \text{ qəp})$$

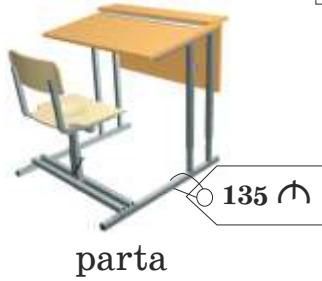
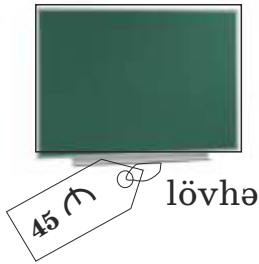
3. Elvinin 20 manat pulu var. O, printer üçün 2 bağlama kağız aldı. Bir bağlama kağızın qiyməti 5 manat 40 qəpik olarsa, Elvinin nə qədər pulu qaldığını tapın.

4. Leyla, iki bacısı və daha 7 nəfər sinif yoldaşı birlikdə kinoya bilet aldılar. Bir biletin qiyməti 2 manat 50 qəpik olarsa, kassaya verdikləri 30 manat puldan uşaqlar neçə manat pul qalığı almalıdırlar?

Pullarımız

Pul qalığı

1. Sevda xanım mağazadan çanta aldı və kassaya 20 manatlıq verdi. Kassir ona 2 dənə beş manatlıq, 4 dənə bir manatlıq qaytardı. Sevda xanım çantanı neçəyə aldı?
2. Ayişə 45 qəpiyə top, 2 manat 30 qəpiyə daxil aldı. O, kassaya 5 manat pul ödədi. Kassir ona nə qədər pul qaytarmalıdır?
3. Bir dondurma 50 qəpiyədir. Alıcı 3 dondurma üçün kassaya 2 dənə bir manatlıq verdi. Kassir ona nə qədər pul qaytarmalıdır?
4. Şəkildə verilmiş pulun məbləğinə və əşyaların qiymətinə görə müxtəlif məsələlər qurun.

5. Vasifin 5 dənə 20 qəpikliyi, 4 dənə 5 qəpikliyi, 3 dənə 10 qəpikliyi var. Vasif 45 qəpiyə dondurma almaq istəsə, dondurmanın pulunu pul qalığı olmadan ödəmək üçün neçə müxtəlif variantı var?
6. Aliyə gündəlik nəqliyyat və s. xərcləri üçün 32 manat ayırdı. O, hər gün eyni məbləğdə olmaqla 5 manat xərcləyir.
  - a) Aliyənin ayırdığı pul neçə günə çatar?
  - b) Aliyənin daha neçə manatı olsa, ayırdığı pul 7 günə çatar?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Fikrinizdə hesablayın, sonra yoxlayın.
a) İki ədədin cəmi 10, hasili 9-dur. Bunlar hansı ədədlərdir?
b) İki ədədin cəmi 18, fərqi 4-dür. Bunlar hansı ədədlərdir?
2. Bir ədədin üzərinə 120 əlavə edib, alınan ədəddən 60 çıxsanız, fərq 183-ə bərabər olar. Bu hansı ədəddir? Tapşırığı fərqin a) 211; b) 147 olduğu hallar üçün də həll edin.
3. Qəbirdən “Nə qədər pulun var?” soruşduqda o belə cavab verir:
- 40 qəpiyə dondurma, 25 qəpiyə keks almasaydım, indi 2 manatım olardı. Qədirin indi nə qədər pulu var?
4. Pulları artan sıra ilə düzün.
4 manat 45 qəpik; 657 qəpik; 11 manat 30 qəpik; 3 manat 100 qəpik
5. Piktoqram “Bakının dünəni və sabahı” adlı rəsm əsərləri sərgisinə gələn tamaşaçıların sayını göstərir. Piktoqrama görə suallara cavab verin. Dəftərinizdə piktoqrama uyğun cədvəl qurun.

Günlər	Cümə axşamı	
	Cümə	
	Şənbə	
	Bazar	
Tamaşaçıların sayı		
1 = 100 1 = 10 1 = 1		

- 1) 4 gün ərzində sərgiyə cəmi neçə nəfər gəlmişdir?
- 2) Cümə günü sərgidəki tamaşaçıların sayı neçə nəfər olmuşdur? Hesablama üsulunuzu təqdim edin.
- 3) Cümə axşamı tamaşaçıların sayı 16 nəfər çox olsaydı, piktoqramda şəkillərin sayı necə dəyişərdi?

Özünü qiymətləndirmə

1. Bir ədədin üzərinə 7 əlavə edib, alınan cəmi 3 dəfə artırıb, nəticəni 4-ə böldükdə qismətdə 6 alınır. Bu ədədi tapın.

2. Çatışmayan məlumatı əlavə etməklə məsələni həll edin. Stadionda Fuad Mustafadan 200 m çox qaçdı. Fuad neçə metr qaçdı?

3. Konsertə bazar ertəsi 135, çərşənbə axşamı 150, çərşənbə günü 165 bilet satıldı. Bilet satışı bu qayda ilə artarsa, cümə günü neçə bilet satılar?

4. Əvvəlcə qalıqsız, sonra isə qalıqlı bölmə əməllərini yerinə yetirin.

$27 : 8$

$27 : 6$

$32 : 4$

$32 : 7$

$27 : 4$

$27 : 7$

$32 : 5$

$32 : 8$

$27 : 3$

$27 : 9$

$32 : 6$

$32 : 9$

5. $4 \cdot 5 + 3 \cdot 5$ ifadəsini hansı ifadə ilə əvəz etmək olar?

a) $7 \cdot 5$

b) $8 \cdot 5$

c) $7 \cdot 10$

6. Manat və qəpiklə ifadə edin.

345 qəpik

320 qəpik

1 manat 120 qəpik

450 qəpik

125 qəpik

2 manat 210 qəpik

7. Təranə hər gün məktəb xərcliyindən 20 qəpiyə qənaət edir. Bu məlumata görə suallara cavab verin.

1) Təranə 5 günə nə qədər pul yığar?

2) Təranə 10 günə yığdığı puldan 1 manat 20 qəpiyə yeni çıxan filmin DVD-ni alsın, onun nə qədər pulu qalar?

8. 50 manatlığın 5 müxtəlif variantda xırdalayın.

Layihə işi №2

Yaşadığınız yerin küçələri və binaları

Layihə işinin təxmini planı:

1. Yaşadığınız küçədə binaların, evlərin yerləşmə planını çəkin.
2. Yaşadığınız ərazidə iki paralel, iki kəsişən küçənin adını yazın.
3. Bağınızda ağacların, əkin sahələrinin yerləşmə planını çəkin. Paralel və kəsişən cərgələrdəki meyvə ağaclarını adları ilə qeyd edin.
4. Kənddə və ya şəhərdə yaşamağınızdan asılı olmayaraq evinizdən məktəbə qədər olan yolun planını çəkin. Planda yol üzərində qarşınıza çıxan binaları, obyektləri, həmçinin obyektlər arasındakı təqribi məsafəni qeyd edin.

Qədim Bakı

III bölmə

Bu bölmədə nəyi öyrənəcəksiniz?

- 😊 Düz xətt, parça, şüa və bucaqları çəkməyi;
- 😊 Paralel, kəsişən, perpendikulyar düz xətləri çəkməyi;
- 😊 Müxtəlif çoxbucaqlıları fərqləndirməyi;
- 😊 Həndəsi fiqurlarla naxışlar çəkməyi;
- 😊 Müxtəlif formalı əşyalarla fəza fiqurlarının oxşarlığını müəyyən etməyi;
- 😊 Kəsib yapışdırmaqla fiqurlar düzəltməyi;
- 😊 Şəkillərin simmetrik olduğunu müəyyən etməyi və simmetrik şəkillər çəkməyi;
- 😊 Çoxbucaqlıların perimetrini hesablamağı.

Söz ehtiyatı

nöqtə, düz xətt, parça, şüa, bucaq
paralel düz xətlər
kəsişən düz xətlər
perpendikulyar düz xətlər
üçbucaq
bərabərtərəfli üçbucaq
bərabəryanlı üçbucaq
müxtəlifərəfli üçbucaq

çoxbucaqlı, dördbucaqlı
trapesiya, paraleloqram
düzbucaqlı, kvadrat, romb
kub, düzbucaqlı prizma
piramida, konus, silindr, kürə
üz, til, təpə
perimetr, sahə, kvadrat vahid

Paralel və kəsişən düz xətlər

Öyrənmə.

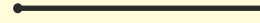
Düz xətt hər iki istiqamətə sonsuz olaraq uzanır.

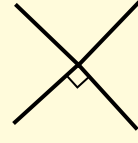
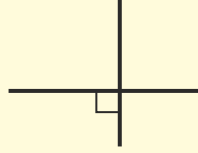
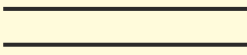
Parça düz xəttin bir hissəsidir. Onun başlanğıc və son nöqtəsi var. Parça ölçülür və müəyyən uzunluğu var.

Şüanın başlanğıc nöqtəsi var. Şüa bir istiqamətdə sonsuz olaraq uzanır.

Paralel düz xətlər kəsişmir. **İki kəsişən düz xəttin** bir ortaq nöqtəsi var.

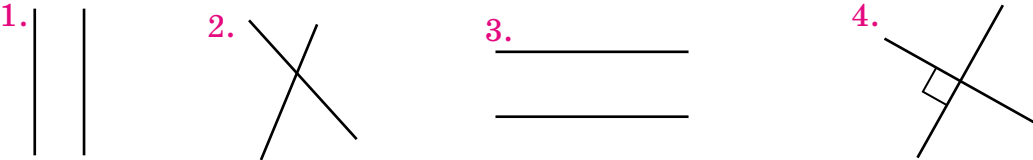

İki düz xətt kəsişdikdə düz bucaqlar əmələ gəlsə, bu xətlər **perpendikulyar** düz xətlərdir.

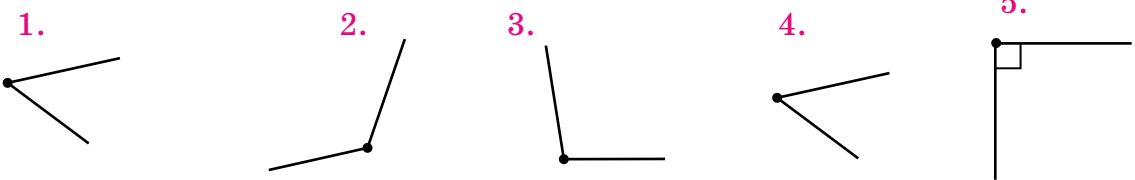
1. Şəkildəki düz xətt, parça və şüaların nömrələrini söyləyin.

2. Paralel, kəsişən və perpendikulyar düz xətlərin nömrələrini söyləyin.

3. Bucaqların növünü müəyyən edin.

4. **E, H, T, N** hərflərini çap formasında dəftərinizdə böyük ölçüdə yazın. Bu hərflərin yazılışındakı paralel, perpendikulyar, kəsişən xətləri göstərin.

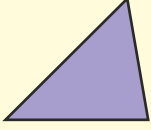
Qruplarla iş.

5. Paralel və kəsişən düz xətlərin köməyiylə məktəbinizin yerini göstərən plan çəkin.

Çoxbucaqlılar

Öyrənmə.

Çoxbucaqlılar tərəfləri düz xətt parçalarından ibarət olan həndəsi fiqurlardır. Çoxbucaqlılar bucaqlarının sayı ilə adlandırılır. Çoxbucaqlıların tərəflərinin və bucaqlarının sayı bərabər olur. Üçbucaq tərəflərinin və bucaqlarının sayı ən az olan çoxbucaqlıdır.

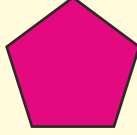
Üçbucaq

3 tərəf
3 bucaq

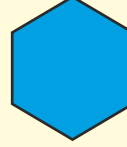
Dördbucaqlı

4 tərəf
4 bucaq

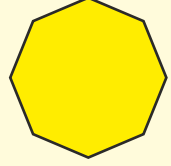
Beşbucaqlı

5 tərəf
5 bucaq

Altıbucaqlı

6 tərəf
6 bucaq

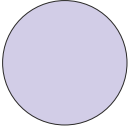

Səkkizbucaqlı

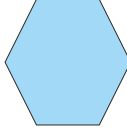
8 tərəf
8 bucaq

1. Hansı fiqurlar çoxbucaqlıdır?

1.

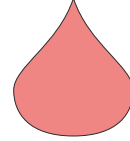
2.

3.

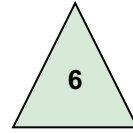
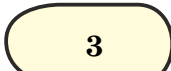
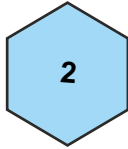
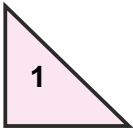

4.

Cütlərlə iş.

2. Hansı fiqurlar çoxbucaqlıdır? Yoldaşınıza şəkildəki çoxbucaqlıların tərəflərinə, təpələrinə və bucaqlarına aid suallar verin.

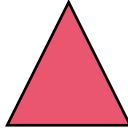

3. Aşağıdakı fiqurlardan birini Günel çəkib. Onun çəkdiyi fiqur bucaqlarının və tərəflərinin sayı ən az olan çoxbucaqlıdır. Bu hansı fiqurdur? Fiqurları dəftərinizdə çəkin.

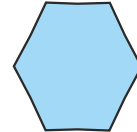
a)

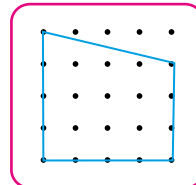
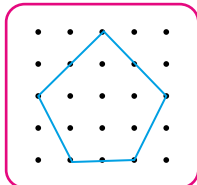
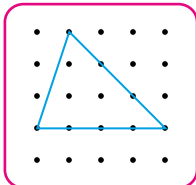
b)

c)

4. Həndəsə taxtası üzərində müxtəlif çoxbucaqlılar modelləşdirin və dəftərinizdə çəkin.

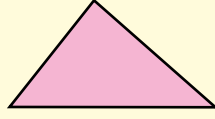

Üçbucaqlar

Öyrənmə.

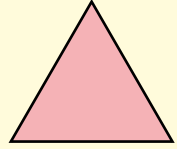
Müxtəlif tərəfli üçbucaq

Bütün tərəflərinin uzunluğu müxtəlifdir.

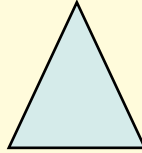
Bərabərtərəfli üçbucaq

Bütün tərəflərinin uzunluğu bərabərdir.

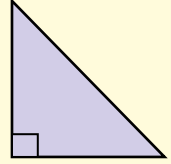
Bərabəryanlı üçbucaq

İki tərəfinin uzunluğu bərabərdir.

Düzbucaqlı üçbucaq

Bucaqlarından biri düz bucaqdır.

1. Şəkildəki üçbucaqlara aid suallara cavab verin.

Cavabları ölçmələr aparmaqla yoxlayın.

1) Hansı üçbucaqlar müxtəlif tərəflidir?

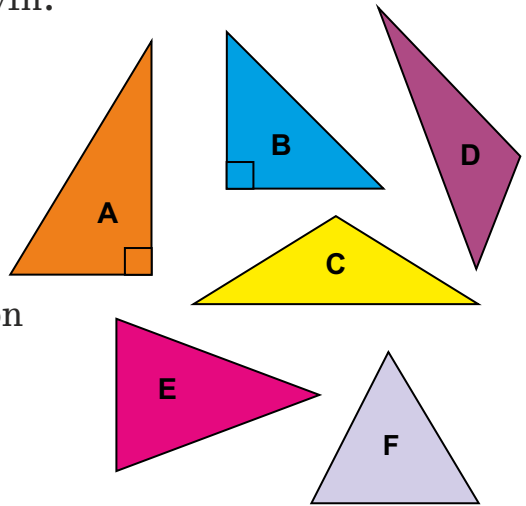
2) Hansı üçbucaqlar bərabəryanlıdır?

3) F üçbucağı bərabərtərəfli üçbucaqdır.

Onun bir tərəfinin uzunluğu 20 mm-dir.

Digər tərəflərinin uzunluqlarını ölçmədən söyləyin.

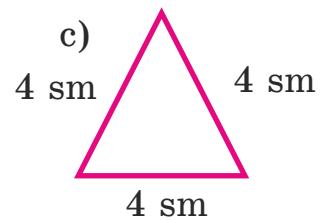
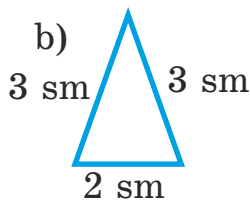
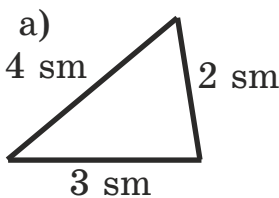
4) Şəkildə neçə düzbucaqlı üçbucaq var və hansılardır?

2. Dəftərinizdə tərəflərindən birinin uzunluğu 10 sm olan üçbucaq çəkin. Bu üçbucağın növünü yazın.

3. Dəftərinizdə kvadrat çəkin. Kvadratı bir parçanın köməyiylə iki eyni üçbucağa bölün. Alınan üçbucaqların növünü müəyyən edin.

4. Üçbucaqlardan hansı müxtəlif tərəflidir?

Dördbucaqlılar

Öyrənmə.

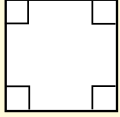
Dördbucaqlı 4 tərəfi, 4 bucağı olan çoxbucaqlıdır. Xüsusi adları olan dördbucaqlılar var.

Düzbucaqlı

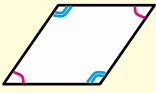
Düzbucaqlının 4 tərəfi, 4 bucağı var. Qarşı tərəfləri paralel və bərabərdir. Düzbucaqlının bütün bucaqları düz bucaqdır.

Kvadrat

Kvadratın 4 tərəfi, 4 bucağı var. Qarşı tərəfləri paraleldir. Bütün bucaqları düz bucaqdır. Bütün tərəflərinin uzunluğu bərabərdir. Başqa sözlə, kvadrat bütün tərəfləri bərabər olan düzbucaqlıdır.

Romb

Rombun 4 tərəfi, 4 bucağı var. Onun qarşı tərəfləri paraleldir. Rombun bütün tərəflərinin uzunluğu bərabərdir. Qarşı bucaqları bərabərdir.

Paraleloqram

Paraleloqramın 4 tərəfi, 4 bucağı var. Qarşı tərəfləri paralel və bərabərdir. Qarşı bucaqları bərabərdir.

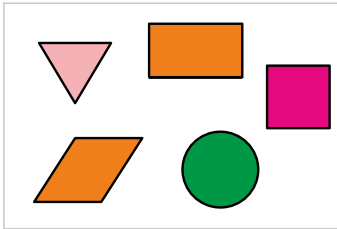
Trapesiya

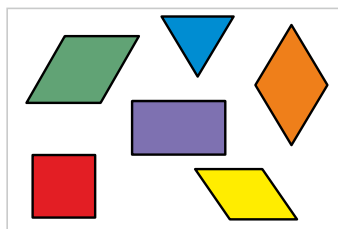
Trapesiyanın 4 tərəfi və 4 bucağı var. Trapesiyanın yalnız iki qarşı tərəfi paraleldir, digər iki qarşı tərəfi isə paralel deyil.

1. Hər bir qrupda neçə dördbucaqlı var? Adlarını söyləyin.

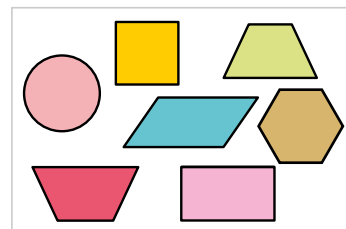
A.

B.

C.

2. Aşağıdakı fikirlərdən hansı doğrudur?

- 1) Kvadratın bütün tərəfləri və bucaqları bərabərdir.
- 2) Rombun yalnız iki qarşı tərəfi bərabərdir.
- 3) Trapesiyanın bütün qarşı tərəfləri paraleldir.
- 4) Düzbucaqlının bütün tərəfləri bərabərdir.

3. Əkbər bütün tərəfləri bərabər olan dördbucaqlı çəkdi. Əkbərin çəkdiyi fiqur kvadrat deyil. O, hansı fiquru çəkib?

Həndəsi fiqurlar

1. Fiqurları aşağıdakı düzülüş qaydası ilə dəftərinizdə çəkin və rəngləyin. Növbəti iki fiqur hansıdır?

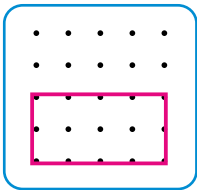
- a) beşbucaqlı, kvadrat b) paraleloqram, kvadrat c) beşbucaqlı, paraleloqram

2. Səlim 2 düzbucaqlı, 2 dairə, 1 beşbucaqlını təkrarlamaqla 17 fiquru ardıcıl çəkib. Bu fiqurlardan neçəsi beşbucaqlıdır? Fiqurların sayı 21, 24, 30 olsaydı, beşbucaqlıların sayı neçə olardı?

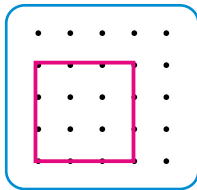
3. Dəftərinizdə uzunluğu 6 sm, eni 4 sm olan düzbucaqlı çəkin. Bir parçanın köməyiylə düzbucaqlını kvadrata və kiçik düzbucaqlıya ayırın. Kvadratın tərəfi neçə santimetr oldu?

4. Dəftərinizdə kvadrat formalı damaların təpələrini nöqtə ilə işarələyin. Düzbucaqlı, kvadrat, romb, paraleloqram, trapesiya çəkin. Hər bir fiqurun tərəfləri və bucaqları haqqında yazın.

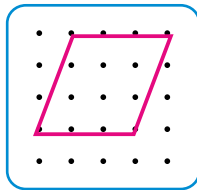
Düzbucaqlı

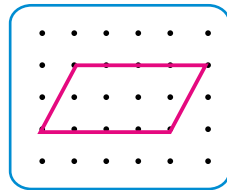
Kvadrat

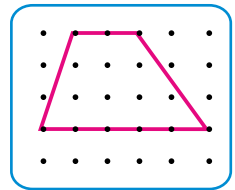
Romb

Paraleloqram

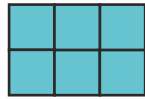
Trapesiya

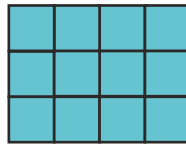
5. Verilmiş qaydaya uyğun olaraq 4-cü şəkildə neçə kvadrat olacaq?

1.

2.

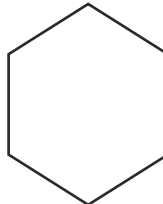
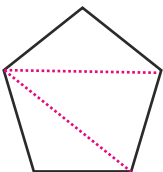

3.

...

4.

6. Fiqurları bir təpədən çıxan və qarşı təpələri birləşdirən parçalarla müxtəlif sayda üçbucaqlara bölün və cədvəli doldurun

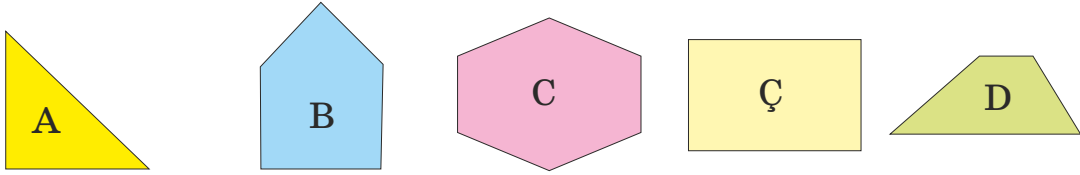

Fiqurun adı	Üçbucaqların sayı
beşbucaqlı	3

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Dəftərinizdə paralel və perpendikulyar düz xətlər çəkin.

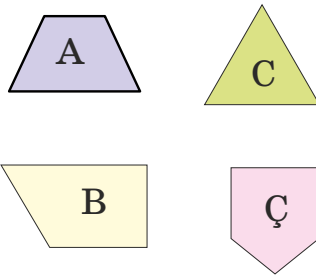
2. Hansı çoxbucaqlının bütün bucaqları düz bucaqdan böyükdür?

3. a) Kvadrat və rombun oxşar və fərqli cəhətlərini yazın.

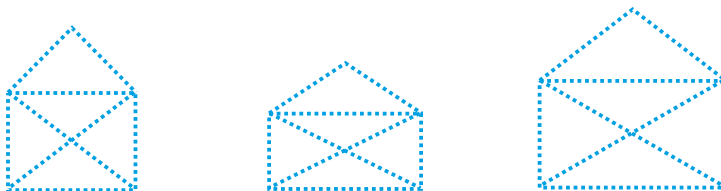
b) Düzbucaqlı və rombun oxşar və fərqli cəhətlərini yazın.

4. Çoxbucaqlılar hansı əlamətlərinə görə qruplaşdırılıb? Soldakı fiqurların hər birinin hansı qrupa aid olduğunu müəyyən edin.

	Döndübucaqlıdır	Döndübucaqlı deyil
Düz bucağı var	1 	3
Düz bucağı yoxdur	2 	4

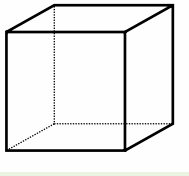
5. Bir nöqtədən başlayaraq karandaşı dəftərdən ayırmadan aşağıdakı kimi müxtəlif ölçülü zərflər çəkin. Bir xəttin üzərindən ikinci dəfə keçmək olmaz.

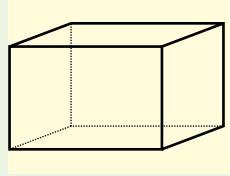
Fəza fiqurları

Kub, düzbucaqlı prizma, piramida, silindr, konus, kürə

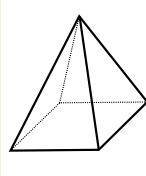
Öyrənmə. Şəkildə fəza fiqurları təsvir edilmişdir.

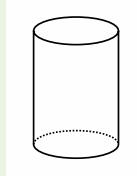
Kub

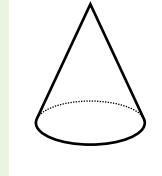
Düzbucaqlı
prizma

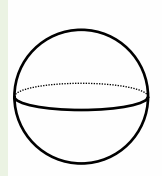
Piramida

Silindr

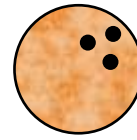
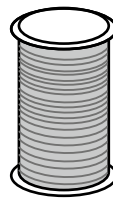
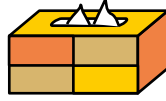
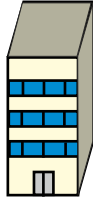
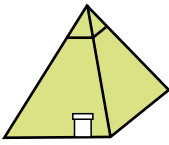

Konus

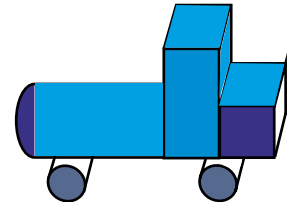
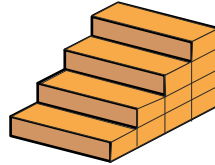
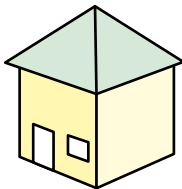
Kürə

1. Şəkildəki əşyalar formaca hansı fəza fiquruna oxşayır?

2. Aysel və Fazil kartondan kəsib yapışdırmaqla fiqurlar düzəldiblər. Aysel düzəltdiyi fiqurun bütün üzleri kvadrat, Fazilin düzəltdiyi fiqurun iki üzü dairedir. Kim hansı fiquru düzəldib? Bu fiqurları siz də düzəldin.

3. Şəkildə təsvir olunanların hər birinin hansı fiqurlarla quraşdırıldığını müəyyən edin. Elvin maşının təkərlərini kürədən düzəltmək istəyir. Bu doğrudurmu?

4. Elşən 4 fəza fiqurundan qala düzəltdi. Aşağıdakı məlumatlara görə bu qalanı siz də yığın.

Silindr yerdə deyil

Kürə və düzbucaqlı prizma bir-birinə toxunmur

Kub silindrin altında, düzbucaqlı prizmanın üstündədir

Kürə silindrin üstündədir

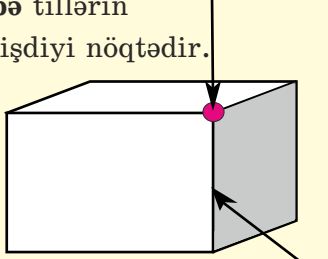
5. Formaca düzbucaqlı prizma, silindr və kürəyə oxşayan əşyalar tapın. Hər formaya aid 3 əşyanın adını yazın.

Fəza fiqurları

Üzləri, tilləri, təpələri

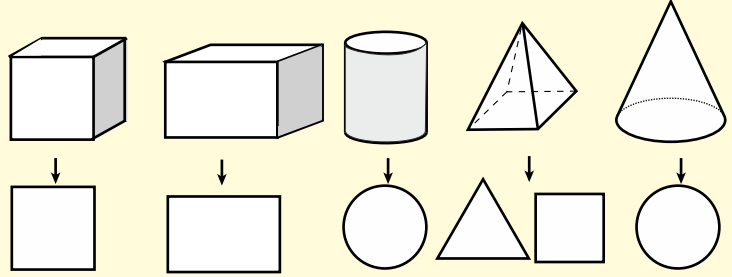
Öyrənmə.

Təpə tillərin kəsişdiyi nöqtədir.

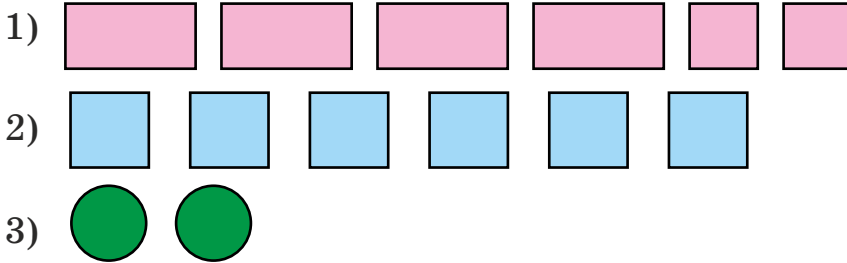

Til iki üzün kəsişdiyi xətdir.

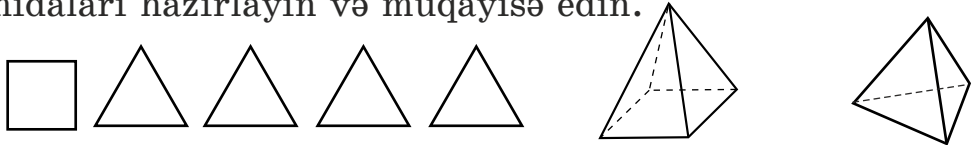
Fəza fiqurlarının üzləri kvadrat, düzbucaqlı, dairə, üçbucaq formasında ola bilər.

1. Cavid müxtəlif həndəsi fiqurları kağız üzərinə qoydu və onların hər bir üzünün şəklini çəkdi. Cavid hansı fiqurların üzlərinin şəklini çəkdi? Bu fiqurların hər birinin neçə üzü var?

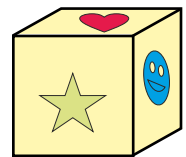

2. Aşağıdakı fiqurlar oturacağı kvadrat olan piramidanın üzlərinin şəkilləridir. Oturacağı bərabərtərəfli üçbucaq olan piramidanın neçə üçbucaq formalı üzü olar? Kağızdan kəsib yapışdırmaqla bu piramidaları hazırlayın və müqayisə edin.

3. Dəftərinizdə a) kubun; b) düzbucaqlı prizmanın; c) oturacağı kvadrat olan piramidanın təpələrinin, tillərinin və üzlərinin sayını yazın.

4. Kubun qarşı üzlərində eyni formalı, lakin müxtəlif rəngli şəkillər çəkilib. Kubun arxa üzündə hansı şəkil olmalıdır?

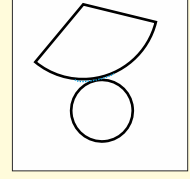
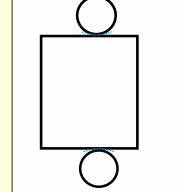
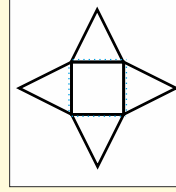
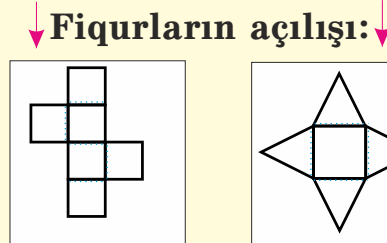
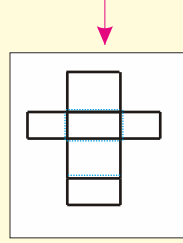
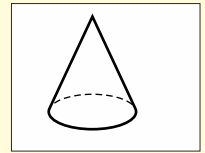
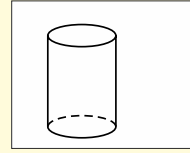
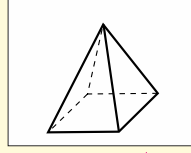
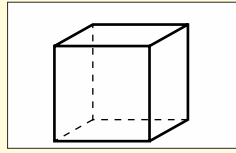
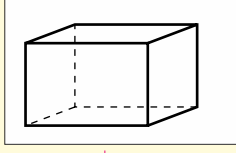
- a) b) c)

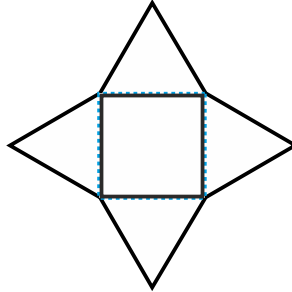
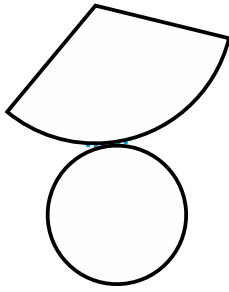
Fəza fiqurlarının açılışı

Öyrənmə.

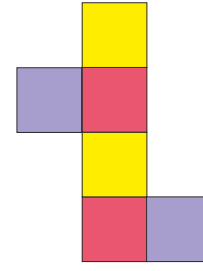
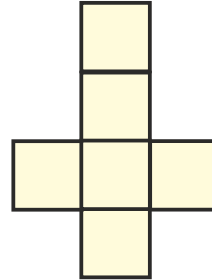
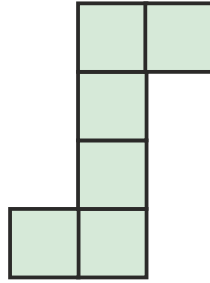
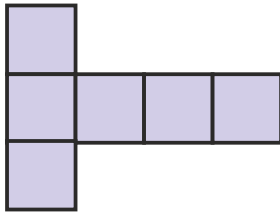
Fiqurlar:

1. Kağızdan kəsilmiş açılışlarla fiqurların modelini düzəldin.

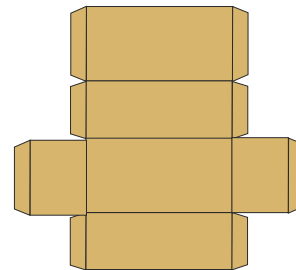
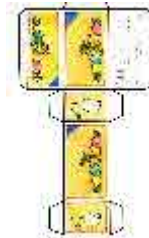

2. Şəkillərdə kubun müxtəlif açılışları verilmişdir. Bu cür şəkilləri kağızdan kəsib hazırlamaqla rəngli kublar düzəldin.

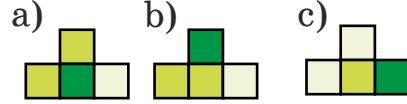
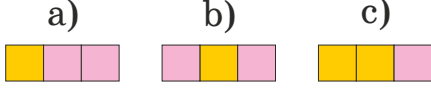
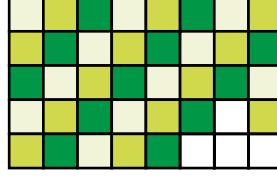
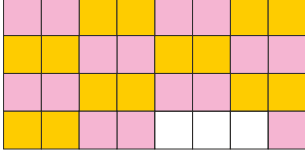
Qruplarla iş.

3. Evdən müxtəlif ərzaq qutuları gətirin. Bunları açın və üzlərinin formasını araşdırın. Uyğun şəkilləri çəkin.

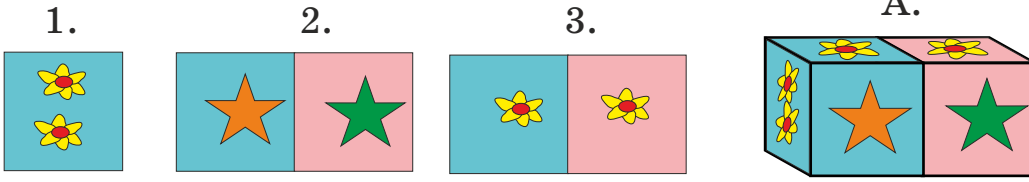

Fəza təsəvvürləri

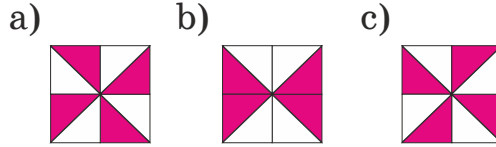
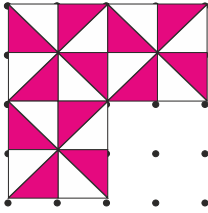
1. Rənglənmiş damalara uyğun hissəni seçin.

2. Aşağıdakı şəkillər qutunun yuxarıdan, öndən və yandan görünüşünü göstərir. Uyğun şəkilləri müəyyən edin.

3. Naxışı hansı şəkil tamamlayır? Naxışı dəftərinizdə davam etdirin.

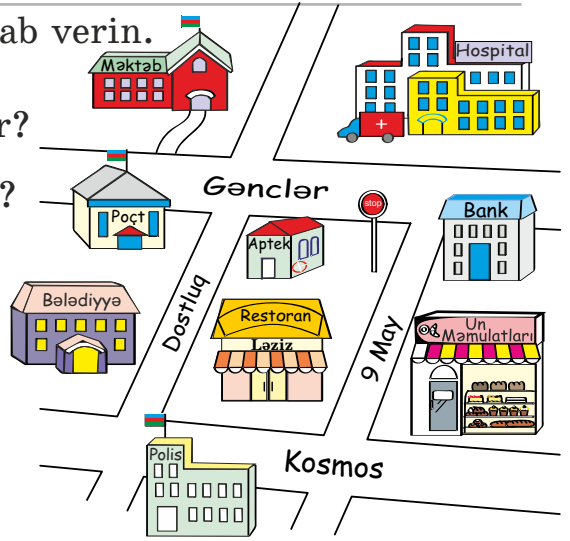
4. Təsvir edilən plana görə suallara cavab verin.

1) Hansı küçələr Kosmos küçəsi ilə kəsişir?

2) Dostluq küçəsinə paralel küçə hansıdır?

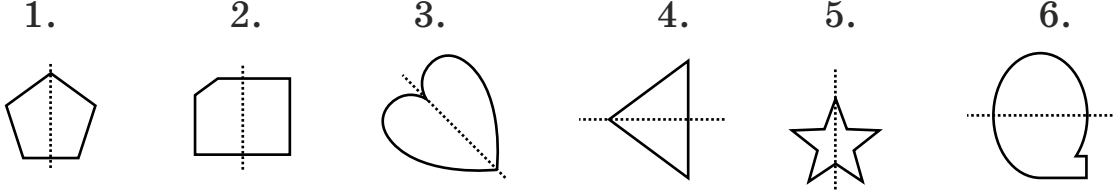
3) Bankın qarşısında dayanan Elman bir nəfərə yolu göstərir: "Buradan 9 May küçəsi ilə düz gedin, Kosmos küçəsinə çatanda sağa dönün, polis məntəqəsini keçin, sağa - Dostluq küçəsinə dönün, qarşınıza çıxan soldakı ilk binadır."

Elmandan haranı soruşublar? Siz hansı fərqli yolu göstərərdiniz?

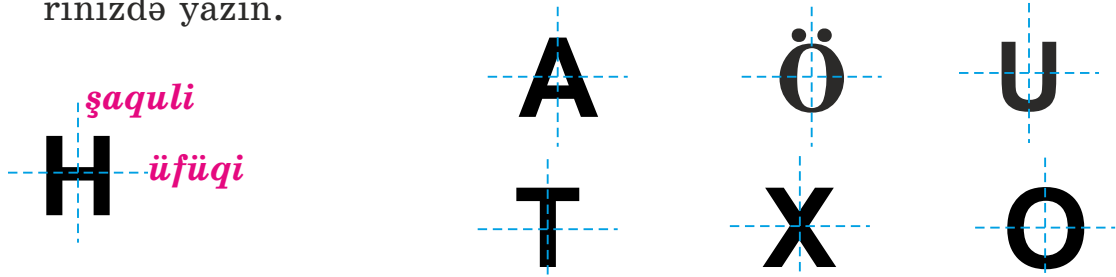

Simmetriya

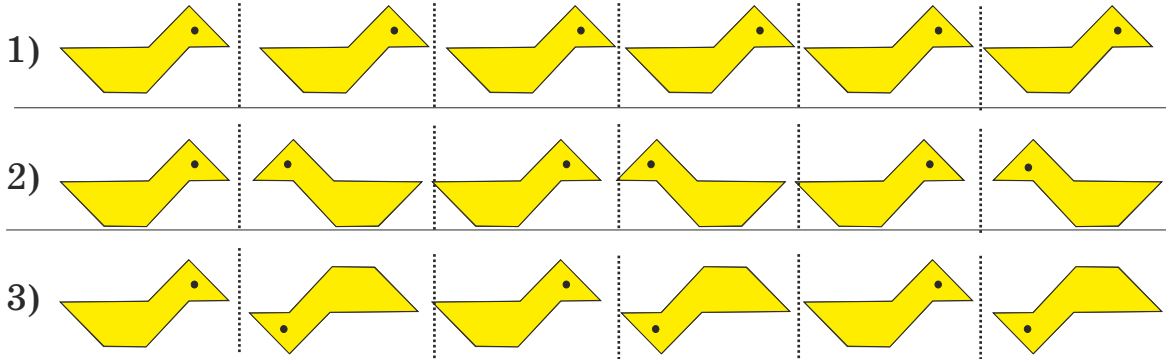
1. Hansı simmetrik fiqurdur?

2. Hansı qırıq xətlər simmetriya xəttidir? Cavabınızı hər bir hərf üçün “şaquli”, “üfüqi”, “hər ikisi” ifadələrini işlətməklə dəftərinizdə yazın.

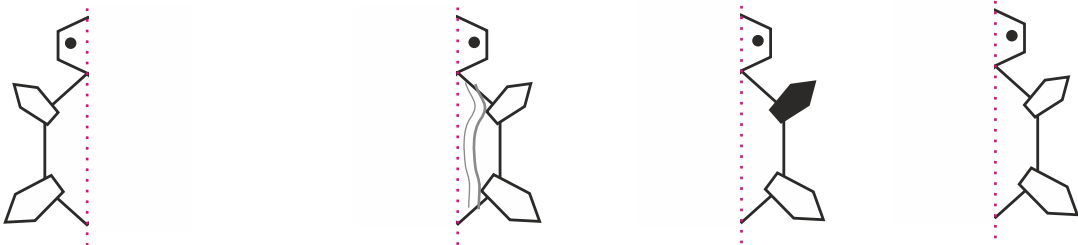
3. Hansı cərgədəki ördəklərin biri digərinin güzgü əksidir? Siz də dəftərinizdə güzgü əksi təsvir edilmiş şəkillər çəkin.

4. Aşağıdakı cümləni güzgü vasitəsilə oxuyun.

H HƏBƏİNİN İKİ SİMMETRİYA OXU VƏB

5. Simmetriya oxuna görə şəklın digər yarısı hansıdır? Şekli dəftərinizdə damaların köməyilə çəkin və simmetrik olaraq digər yarısını çəkin.

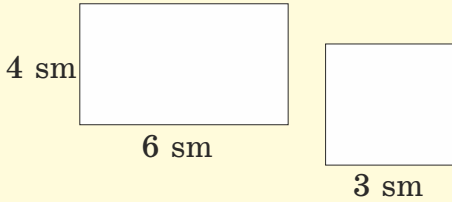

Çoxbucaqlının perimetri

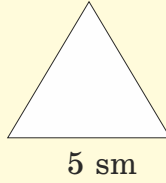
Öyrənmə.

Çoxbucaqlının perimetri onun bütün tərəflərinin uzunluqları cəminə bərabərdir. Verilmiş hesablamalarla həndəsi fiqurları qarşılaşdırın.

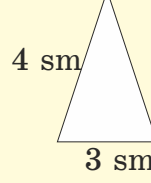
- 1) Düzbucaqlı 2) Kvadrat 3) Bərabərtərəfli 4) Bərabəryanlı 5) Müxtəlif tərəfli

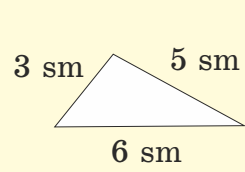
üçbucaq

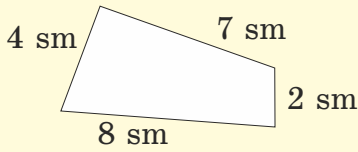
üçbucaq

üçbucaq

6) Dördbucaqlı

1) $4 \text{ sm} + 6 \text{ sm} + 4 \text{ sm} + 6 \text{ sm} = 20 \text{ sm}$

2) $3 \text{ sm} + 3 \text{ sm} + 3 \text{ sm} + 3 \text{ sm} = 12 \text{ sm}$

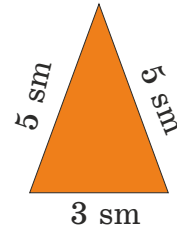
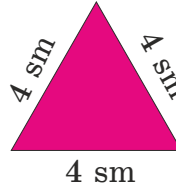
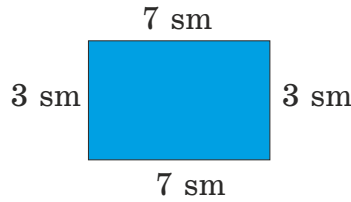
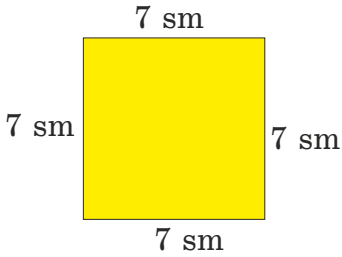
3) $5 \text{ sm} + 5 \text{ sm} + 5 \text{ sm} = 15 \text{ sm}$

4) $4 \text{ sm} + 4 \text{ sm} + 3 \text{ sm} = 11 \text{ sm}$

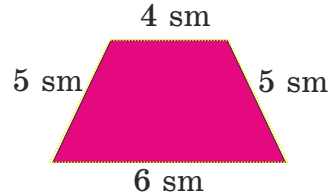
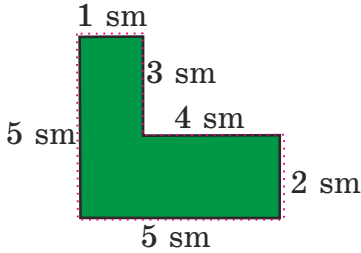
5) $3 \text{ sm} + 5 \text{ sm} + 6 \text{ sm} = 14 \text{ sm}$

6) $4 \text{ sm} + 7 \text{ sm} + 2 \text{ sm} + 8 \text{ sm} = 21 \text{ sm}$

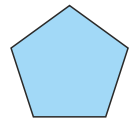
1. Şəkilə hansı fiqurlar verilmişdir? Hər bir fiqurun perimetrini tapın.

2. Fiqurların perimetrini tapın.

3. Bütün tərəfləri bərabər olan beşbucaqlının bir tərəfinin uzunluğu 12 sm-dir. Beşbucaqlının perimetri neçə santimetrdir?

4. Uzunluğu 11 sm və eni uzunluğundan 5 sm kiçik olan düzbucaqlının perimetri neçə santimetrdir?

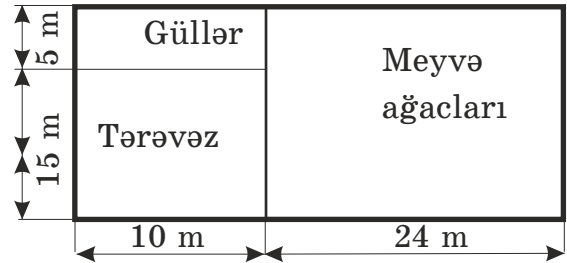
Çoxbucaqlının perimetri

1. a) Dəftərinizdə tərəflərinin uzunluğu 5 sm olan kvadrat çəkin və perimetrini hesablayın.
b) Dəftərinizdə eni 4 sm, uzunluğu 6 sm olan düzbucaqlı çəkin və perimetrini hesablayın.

2. Şəkildə bağın planı verilmişdir. Bağ və ayrılan əkin sahələri düzbucaqlı şəkildədir. Plana görə tapşırıqları yerinə yetirin.

1) Düzbucaqlı şəkildə olan bu bağın perimetrini tapın.

2) Tərəvəz əkilmiş sahənin perimetrini tapın.

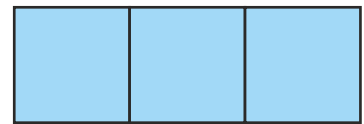

3) Meyvə ağacları əkilən sahənin perimetrini tapın.

4) Çəpərin bir metri 2 manata başa gələrsə, yalnız güllər əkilən sahənin ətrafını (4 tərəfdən) çəpərləmək üçün neçə manat lazımdır?

3. A fiqurunu təşkil edən kvadratların hər birinin perimetri 12 sm-dir.

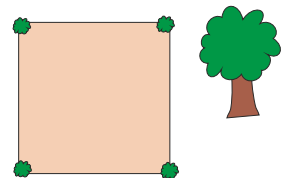
1) Kvadratların bir tərəfinin uzunluğu neçə santimetrdir?

2) Fiqurun perimetri neçə santimetrdir?

4. Tahirə xanımın 3 metr ipək lenti var. O, bütün tərəfləri bərabər olan üçbucaqşəkilli yaylığın kənarına bu lentdən haşiyə tikir. Yaylığın bir tərəfinin uzunluğu 80 sm olarsa, nə qədər lent artıq qalar?

5. Kvadratşəkilli bağçanın tərəfinin uzunluğu 10 m-dir. Bağçanın ətrafına tərədən başlamaqla hər 2 m-dən bir ağac əkdilər. Cəmi neçə ağac əkildi? Məsələni şəkil çəkməklə həll edin.

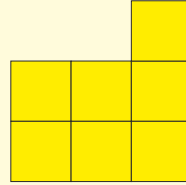
Sahə təsəvvürləri

Müstəvi fiqurların sahəsini onların üzərini eyniölçülü kvadratlarla örtməklə tapmaq olar. Hər kvadrat 1 vahid qəbul edilir.

Sahə kvadrat vahidlərlə ifadə olunur. - 1 kvadrat vahid

Düzbucaqlının sahəsi
6 kvadrat vahiddir.

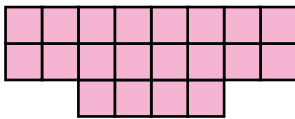

Fiqurun sahəsi
7 kvadrat vahiddir.

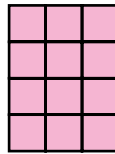
1. Aşağıdakı fiqurların sahələrini kvadrat vahidlərlə ifadə edin.

 - 1 kvadrat vahid

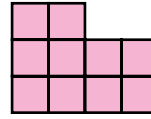
1)

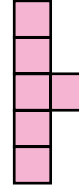
2)

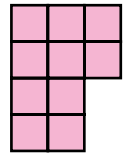
3)

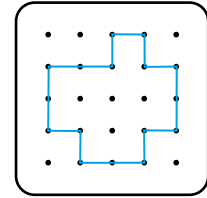
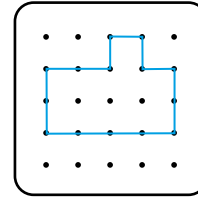
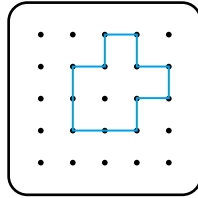
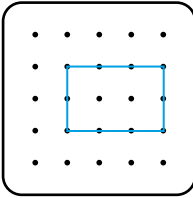
4)

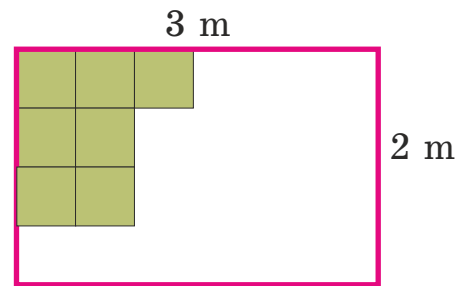
5)

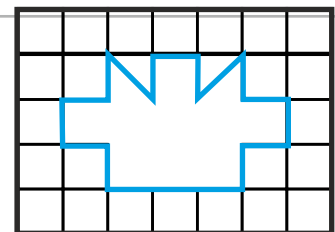
2. Həndəsə taxtası üzərində fiqurları modelləşdirin və sahəsini kvadrat vahidlərlə ifadə edin. -1 kvadrat vahid

3. Təranənin atası mətbəxin döşəməsinə kvadrat formalı metlax döşəyir. Mətbəxin eni 2 m, uzunluğu 3 m-dir. Metlaxın tərəfinin uzunluğu 50 sm olarsa, mətbəxin döşəməsinə neçə metlax işlənər? Şekli dəftərinizdə tamamlamaqla məsələni həll edin.

4. Mavi fiqur neçə kvadrat vahid sahəni əhatə edir? -1 kvadrat vahid. Şekli dəftərinizdə çəkin.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Nöqtələrin yerinə uyğun gələn sözləri yazmaqla cümlələri dəftərinizdə tamamlayın.

Kubun 6 ..., 12 ..., 8 ... var.

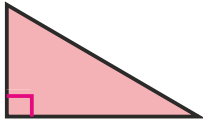
Kvadratın . . . tərəfi var və tərəfləri . . . .

Paralel düz xətlər heç vaxt . . . .

Silindrin köməyiylə çəkilən müstəvi fiqur . . . formasındadır.

2. Üçbucaqların tərəflərinin uzunluğuna görə növünü təyin edin.

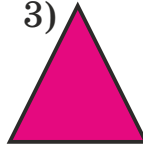
1)

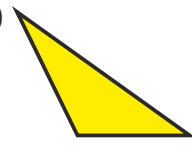
2)

3)

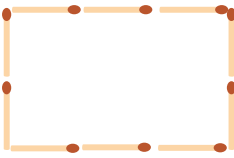
4)

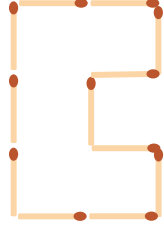
3. Hər bir fiqurun neçə kibrit çöpündən düzəldiyini müəyyən edin. Hansı fiqurun perimetrinin daha böyük olduğunu əvvəlcə təxmini, sonra kibrit çöplərinin sayına görə dəqiq söyləyin.

1)

A.

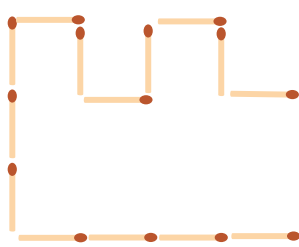

B.

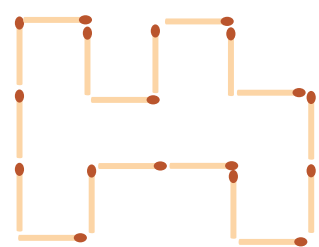

2)

A.

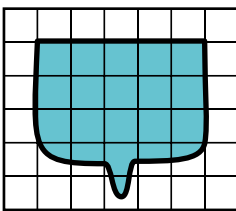

B.

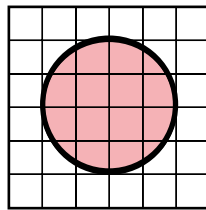

4. Rənglənmiş hissələrin sahələrini kvadrat vahidlərlə təxmini ifadə edin. $\square$ - 1 kvadrat vahid.

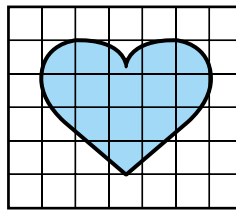
Nümunə:

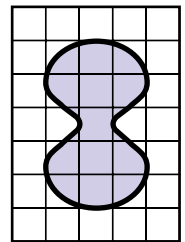
a)

b)

c)

15 $\square$ - 15 kvadrat vahid - bütöv damalar

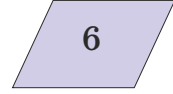
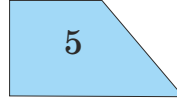
» 3 $\square$ - təqribən 3 kvadrat vahid - 6 tam olmayan damalar

15 kv. vahid və 3 kv. vahid $\rightarrow$ 18 kv. vahid

5. Bir düzbucaqlını çəkmək üçün neçə üfüqi, neçə şaquli xətt çəkməlisiniz?

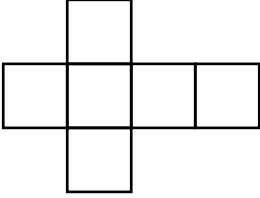
Özünü qiymətləndirmə

1. Rəngi mavi, bucaqlarından biri kor bucaq olan fiqur hansıdır?

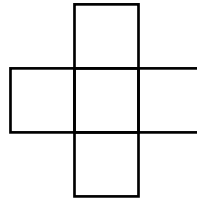

2. Kubun açılışı hansıdır? Cavabınızı izah edin.

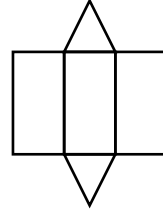
a)

b)

c)

3. Tərəfi 4 sm olan kvadratın perimetri hansı bənddə doğru ifadə edilmişdir?

a) $4 + 4$

b) $4 \cdot 4$

c) $4 - 4$

4. Hansı hərfin yazılışında paralel düz xətlər yoxdur?

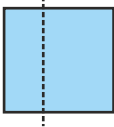
a) **M**

b) **A**

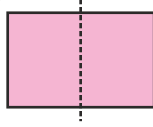
c) **N**

5. Hansı fiqurlarda qırıq xətt simmetriya xəttidir?

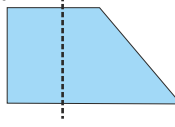
1.

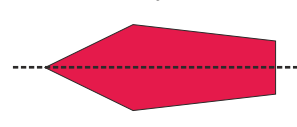
2.

3.

4.

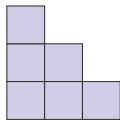

6. 4-cü şəkildə neçə kvadrat olmalıdır?

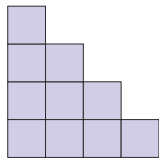
1.

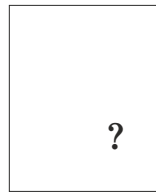
2.

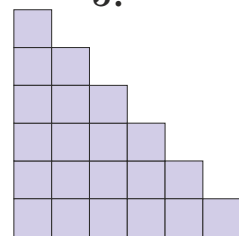
3.

4.

5.

7. Perimetri 12 sm olan kvadratın tərəflərinin uzunluğunu 1 sm artırırsanız, yeni kvadratın perimetri neçə santimetr olar?

Layihə işi №3

Tərəvəz əkirəm

Layihə işinin təxmini planı:

1. Tərəvəz adlarını və bu tərəvəzlərin təbii yolla hansı mövsümdə daha çox yetişdiyi, növləri, faydaları haqqında mətn yazın.
2. Siz hansı tərəvəzi əkərdiniz? Bir tərəvəz seçin.
3. Tərəvəzin əkilmə tarixini müəyyənləşdirin.
4. Alacağınız şitil sayını və qiymətini müəyyənləşdirin.
5. Şitillərin ayrılan sahədə əkilmə planını çəkin.
6. Tərəvəz şitilinin çiçək açma, bar gətirmə və məhsulun yetişmə tarixi haqqında proqnozunuzu yazın.
7. Gündəlik qida rasionunda tərəvəzdən istifadəniniz haqqında kiçik mətn yazın.

IV bölmə

Bu bölmədə nəyi öyrənəcəksiniz?

- 😊 Sürətlə hesablama üsullarını;
- 😊 Hesablamaları nə zaman dəqiq, nə zaman təxmini aparmağın lazım olduğunu;
- 😊 Ölçüləri təxmin etməyi;
- 😊 Uzunluq, kütlə, tutum vahidləri üzərində qarşılıqlı çevirmələr aparmağı;
- 😊 Vaxtı 5 dəqiqə dəqiqliyi ilə söyləməyi;
- 😊 Vaxt müddətini hesablamağı;
- 😊 Ölçü vahidləri üzərində qurulmuş müxtəlif məsələləri həll etməyi.

Söz ehtiyatı

uzunluq
kütlə
tutum
dəqiq
təxminən

kilometr
metr
santimetr
destimetr
millimetr

kiloqram
qram
litr
millilitr

gün, sutka
saat
dəqiqə
saniyə

Tez hesablama bacarıqları

1. Birinci misalın cavabından ikincinin həllində istifadə edin.

$58 + 32$	$22 + 38$	$65 + 15$	$62 + 17$
$580 + 320$	$220 + 380$	$650 + 150$	$620 + 170$

2. Şifahi hesablayın.

$660 - 10$	$452 + 18$	$320 - 7$
$565 - 15$	$347 - 37$	$320 + 7$
$520 + 80$	$264 + 16$	$320 - 70$
$680 - 50$	$533 - 13$	$320 + 70$

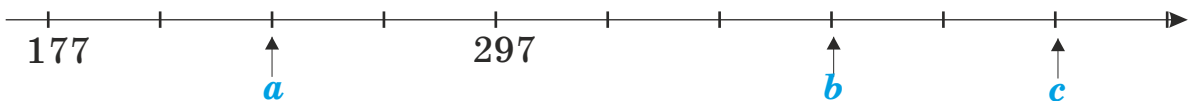
3. Nümunəyə uyğun yerinə yetirin.

$315 + 315 = 630 \xrightarrow{\text{yarısı}} 315$

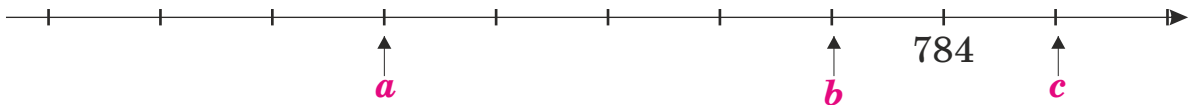
$125 + 125$	$240 + 240$
$220 + 220$	$185 + 185$
$330 + 330$	$225 + 225$
	$410 + 410$

4. Ədədlər verilən qayda ilə ədəd oxu üzərində düzülməlidir. Hərflərə uyğun ədədləri müəyyən edin.

1) 30 vahid artan sıra ilə

2) 40 vahid artan sıra ilə

5. Məsələləri ədədin ikiqatından istifadə etməklə həll edin.

Elnur və Gülzarın markalarının sayı bərabər idi. Bu gün sinif yoldaşı Gülzara daha 24 marka verdi. İndi onların birlikdə 224 markası var.

- a) Onların hər birinin əvvəlcə neçə markası var idi?
b) İndi Gülzarın neçə markası var?
c) Aşağıdakı yazılışda eyni rəngli xanalar hansı məlumatları ifadə edir?

$$\square + \square + 24 = 224$$

Tez hesablama bacarıqları

1. Tez hesablama üsulundan istifadə etməklə həll edin.

$$\begin{array}{lll} 417 - 199 = 218 & 553 - 299 & 362 - 198 \\ 417 - 200 + 1 = 217 + 1 = 218 & 736 - 398 & 667 - 399 \\ 535 - 397 = 138 & 428 - 197 & 775 - 399 \\ 535 - 400 + 3 = 135 + 3 = 138 & 647 - 298 & 852 - 498 \end{array}$$

2. Verilmiş nümunədə hesablama qaydasını araşdırın və misalları bu üsulla həll edin.

$$\begin{array}{llll} 545 - 196 = 349 & 572 - 495 & 469 - 295 & 678 - 392 \\ \downarrow +4 \quad \downarrow +4 & & & \\ 549 - 200 = 349 & 357 - 198 & 347 - 194 & 783 - 491 \end{array}$$

3. Verilmiş nümunədə hesablama qaydasını araşdırın və misalları bu üsulla həll edin.

$$\begin{array}{llll} 597 + 204 & 497 + 273 & 145 + 798 & 715 + 235 \\ \downarrow +3 \quad \downarrow -3 & & & \\ 600 + 201 = 801 & 698 + 286 & 432 + 297 & 347 + 496 \end{array}$$

4. 1-ci misalın həllindən istifadə etməklə tez hesablayın.

$$\begin{array}{llll} 530 - 280 = 250 & 950 - 430 & 720 - 350 & 340 - 170 \\ 1 \text{ vahid çox} & 950 - 428 & 720 - 347 & 340 - 168 \\ 251 \rightarrow & 950 - 426 & 720 - 346 & 340 - 165 \\ 3 \text{ vahid çox} & 950 - 424 & 720 - 349 & 340 - 167 \\ 253 \rightarrow & & & \\ 5 \text{ vahid çox} & & & \\ 255 \rightarrow & & & \end{array}$$

5. Şifahi hesablayın.

$$\begin{array}{lll} 3 + 5 & 4 + 2 & 5 + 6 \\ 30 + 50 & 40 + 20 & 50 + 10 \\ 300 + 500 & 400 + 200 & 300 + 600 \\ 333 + 555 & 444 + 222 & 355 + 616 \end{array}$$

Məsələ həlli

Cavabı təxmini və ya dəqiq hesablayın

Öyrənmə.

Məsələnin şərtində *təxminən*, *təqribən* sözləri varsa, ədədlər yuvarlaqlaşdırılır və cavab təxmini tapılır.

Məsələnin mətninə görə də cavabın təxmini və ya dəqiq hesablanacağını müəyyən edə bilərsiniz.

1. Təsəvvür edin ki, zoopark işçisisiniz. Hansı halda məlumatı təxmini, hansı halda dəqiq söyləmək lazımdır?
  - Ziyarətçi filin kütləsini bilmək istəyir.
  - Keçən həftə şir balasının kütləsi 26 kq idi. Baytar şir balasının indiki kütləsini bilmək istəyir.
  - Zooparkda cəmi 2 ana şir var. Onlardan birinin kütləsi 227 kq-dır. Zooparkın müdiri digər şirin kütləsini bilmək istəyir.
  - 1 şir, 1 ayı zooparkdan sirkə aparılmalıdır. Sürücü bu heyvanların təxmini kütlələrini bilmək istəyir.

Məsələdə verilənləri onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırmaqla cavabı təxmini tapın.

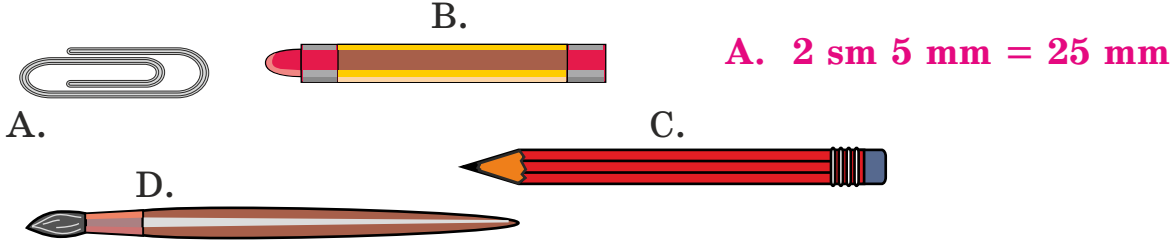
2. Məktəbin musiqi dərnyində 117 şagird, rəsm dərnyində 84 şagird məşğul olur. İki dərnyədə məşğul olan şagirdlərin sayını.
3. Qızlar hər biri 42 muncuqdan ibarət 2 boyunbağı və 27 muncuqdan ibarət 1 qolbaq düzəltdilər. Qızların istifadə etdiyi muncuqların sayını.
4. Yumaqdakı ipin uzunluğu 150 m-dir. Yumaqdan Şamil çərpələngi üçün 28 m, İlqar isə 33 m ip kəsdi. Yumaqda qalan ipin uzunluğunu.
5. Vaqif dayı avtobus sürücüsüdür. O, bir gün ərzində 28 l benzin işlədir. İki gün ərzində işlədilən benzinin miqdarını.

Uzunluğun ölçülməsi

Desimetr, santimetr, millimetr

Yadda saxlayın! 1 dm = 10 sm 1 sm = 10 mm 1 dm = 100 mm

1. Şekildəki əşyaların uzunluqlarını əvvəlcə təxmin edin, sonra ölçün. Nümunəyə uyğun olaraq ölçüləri millimetr dəqiqliyi ilə yazın.

2. Hansı ölçü həqiqətə daha uyğundur?

Dəftərin uzunluğu: 20 sm, yoxsa 20 mm | **Soyuducunun hündürlüyü:** 80 sm, yoxsa 80 mm | **Qapının eni:** 70 sm, yoxsa 70 mm

3. Tapşırıqları yerinə yetirin.

a) Desimetr və santimetrlə ifadə edin.

- 127 sm
- 28 sm
- 425 sm

b) Santimetr və millimetrlə ifadə edin.

- 37 mm
- 45 mm
- 120 mm

4. 1) Verilmiş parçaları ölçün və uzunluqlarını nümunəyə uyğun yazın.

$a = 35 \text{ mm} = 3 \text{ sm } 5 \text{ mm}$

- 2) Dəftərinizdə tərəflərinin uzunluqları 1 dm 2 sm və 4 sm olan düzbucaqlı çəkin.

5. Verilən ölçüləri azalan sıra ilə düzün.

- a) 45 mm, 2 dm 8 mm, 60 mm, 11 sm 4 mm, 2 sm 7 mm
b) 220 sm, 125 mm, 9 sm 8 mm, 85 mm, 7 sm 5 mm, 1 dm 4 mm
c) 42 sm 5 mm, 124 mm, 56 mm, 7 sm 5 mm, 5 sm, 5 sm 4 mm

Uzunluğun ölçülməsi

Metr, desimetr, santimetr, millimetr

Yadda saxlayın! 1 m = 10 dm 1 m = 100 sm 1 m = 1000 mm

1. Hansı ölçü daha uyğundur?

Qələmin uzunluğu:

10 sm, yoxsa 10 dm

Otağın eni:

4 dm, yoxsa 4 m

Dəhlizin uzunluğu:

8 m, yoxsa 80 sm

Qapının hündürlüyü:

2 m, yoxsa 10 dm

2. Tapşırıqları yerinə yetirin.

Santimetrlə ifadə edin:

$5\text{ m } 5\text{ sm} = 500\text{ sm} + 5\text{ sm} = 505\text{ sm}$

- 4 m 15 sm

- 7 m 25 sm

- 6 m 8 sm

- 1 m 25 sm

Metr və santimetrlə ifadə edin:

$137\text{ sm} = 100\text{ sm} + 37\text{ sm} = 1\text{ m } 37\text{ sm}$

- 485 sm

- 335 sm

- 150 sm

- 230 sm

3. Əlavə edin və ya çıxın, nəticə 1 m olsun.

54 sm

720 sm

9 dm

6 sm

15 dm

200 sm

345 sm

25 dm

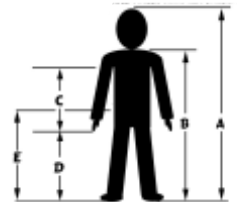
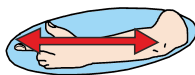
4. Dəftərinizdə çəkin:

1) Perimetri 24 sm olan kvadrat;

2) Uzunluğu 8 sm, eni isə uzunluğunun yarısı qədər olan düzbucaqlı.

5. **Qruplarla iş.**

Qrup üzvləri şəkildə göstərilən bədən ölçülərini ölçərək müəyyən edir və cədvəl qururlar.

Uzunluğun ölçülməsi

Metr, kilometr

Yadda saxlayın!

$$1 \text{ km} = 1000 \text{ m}$$

1. Hansı ölçü həqiqətə uyğundur?

Ağacın hündürlüyü:
4 m, yoxsa 4 km

Çarpayının uzunluğu
2 m, yoxsa 2 km

Otağın hündürlüyü
3 m, yoxsa 3 km

2. Rəngli damaların yerinə elə ədədlər yazın ki, cəm 1 km olsun.

$$680 \text{ m} + \blacksquare \text{ m} = 1 \text{ km}$$

$$320 \text{ m} + 240 \text{ m} + \blacksquare \text{ m} = 1 \text{ km}$$

$$\blacksquare + 100 \text{ m} = 1 \text{ km}$$

$$675 \text{ m} + \blacksquare \text{ m} + 125 \text{ m} = 1 \text{ km}$$

$$450 \text{ m} + \blacksquare \text{ m} = 1 \text{ km}$$

$$50 \text{ m} + 550 \text{ m} + \blacksquare \text{ m} = 1 \text{ km}$$

3. Uzunluğu 1 km olan yol təmir üçün bağlandı. Yolun 400 metri artıq bərpa edilmişdir. Neçə metr yolda bərpa işi qalmışdır?

4. Uzunluğu 1 km olan qaçış zolağının üzərində hər 200 metrədən bir işarə çəkilmişdir. Qaçış zolağı üzərində neçə işarə var? Məsələnə şəkil çəkməklə həll edin.

5. Verilmiş qayda ilə daha 4 addım davam edin.

1) 2 m 80 sm, 4 m, 5 m 20 sm, ...

2) 2 km 800 m, 3 km, 3 km 200 m, ...

6. Cəmi verilən ölçü vahidi ilə ifadə edin.

Santimtrlə:

$$2 \text{ m} + 4 \text{ dm} + 7 \text{ sm}$$
$$5 \text{ m} + 7 \text{ dm} + 6 \text{ sm}$$

Desimtrlə:

$$4 \text{ m} + 5 \text{ dm} + 20 \text{ sm}$$
$$1 \text{ m} + 12 \text{ dm} + 30 \text{ sm}$$

Metrlə:

$$3 \text{ m} + 20 \text{ dm} + 300 \text{ sm}$$
$$5 \text{ m} + 60 \text{ dm} + 100 \text{ sm}$$

Uzunluğun ölçülməsi

1 sm dəqiqliklə ölçün

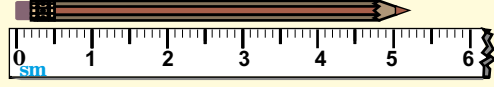
Öyrənmə.

1 sm dəqiqliklə ölçmə:

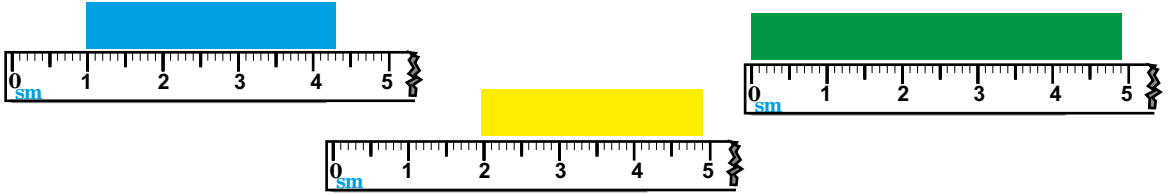
Karandaşın uzunluğu 5 sm-ə daha yaxındır, nəinki 6 sm-ə.

1 sm dəqiqliklə ölçdükdə karandaşın uzunluğunu 5 sm kimi qəbul edirik.

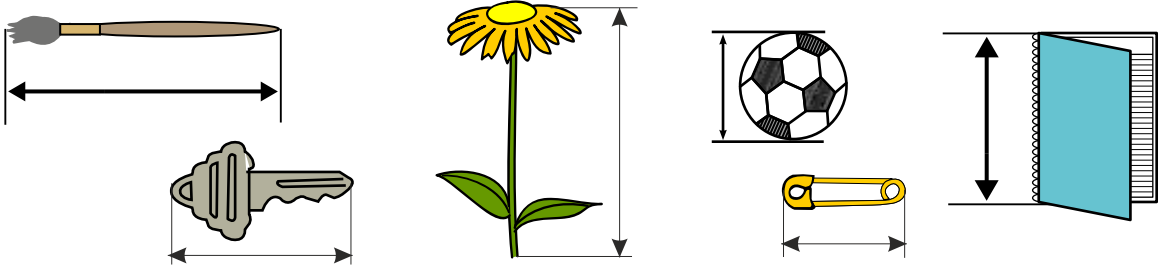
1 sm dəqiqliklə ölçməni ədədlərin yuvarlaqlaşdırma qaydasına uyğun izah edin.

1. Lentlərin uzunluqlarını 1 sm dəqiqliklə yazın.

2. Şəkildə qeyd edilən ölçüləri 1 sm dəqiqliklə müəyyən edin.

3. Şəkillərin çərçivələrinin en və uzunluğunu 1 sm dəqiqliklə ölçün. Perimetrlərini hesablayın.

1)

2)

3)

4. Ölçüləri 1 sm dəqiqliklə yazın.

37 mm → 40 mm

40 mm → 4 sm

42 mm

58 mm

71 mm

1 sm 9 mm

2 sm 3 mm

7 sm 6 mm

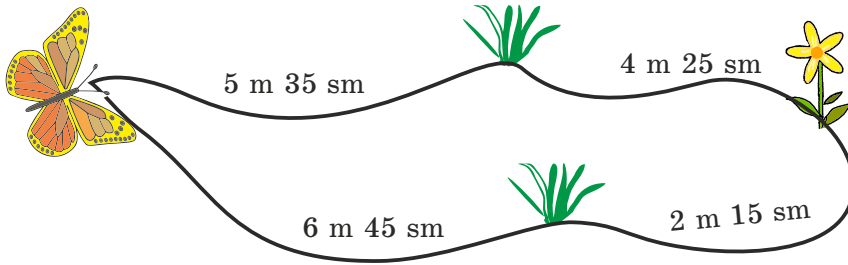
Uzunluğun ölçülməsi

Məsələ həlli

1. Adilin addımı 20 sm, babasının addımı isə 40 sm-dir. 6 addımda Adil babasından neçə santimetr geridə qalacaq? Onların getdikləri yolu addımların sayı ilə və santimetrlə nümunəyə uyğun ardıcıl yazmaqla hesablayın.

Addımların sayı	1	2	...
Adil	20	40	...
Babası	40	80	...

2. Kəpənəyin gülə mümkün yollarının uzunluğunu şəkildə verilənlərə görə hesablayın.

3. Bir top ipək lentdən 4 m 80 sm süfrəni, 5 m 20 sm isə yastığı bəzəmək üçün işləndi. Topda 5 m lent qaldı. Əvvəlcə topda neçə metr lent var idi?
4. Seymur çərpələngi üçün yarım metrlik, 2 metr 75 santimetrlik və 1 metrlik ipləri uc-uca bağladı. Çərpələngin ipinin uzunluğu təxminən neçə metr oldu?
5. Tapşırıqları əvvəlcə şifahi, sonra isə yazılı olaraq yerinə yetirin.
- 1) Yarısının uzunluğu 45 sm olan ip 1m-dən neçə santimetr qısadır?
  - 2) Tısağa dəqiqədə 20 sm yol gedir. Tısağa 10 dəqiqəyə neçə metr yol gedər?
  - 3) 1 m 40 sm ipin yarısı işlədildi. Neçə santimetr ip qaldı?
  - 4) Düzbucaqlının uzunluğu 20 sm, eni 50 mm-dir. Düzbucaqlının uzunluğu enindən neçə dəfə çoxdur?

6. Müqayisə edin.

5 m 20 sm ● 550 sm

245 sm ● 2 m

900 m ● 1 km

100 mm ● 10 sm

Kütlənin ölçülməsi

Qram, kiloqram, ton

**Yadda saxlayın! 1 kq = 1000 q, yarım kiloqram = 500 q
1 t = 1000 kq**

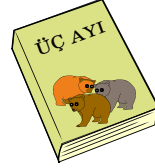
1. Uyğun kütləni seçin.

3 q və ya 3 kq

100 q və ya 1 kq

5 q və ya 500 q

1 t və ya 10 kq

200 q və ya 20 kq

2. Suallara 2 dəqiqə ərzində cavab verməyə çalışın:

- Neçə 100 q-lıq çəki daşı 1 kq edər?
- Yarım kiloqramlıq neçə qutu qənd 1 kq edər?
- Bir qutu şokolad 200 q-dır. Neçə qutu şokolad 1 kq olar?

3. Tapşırıqları dəftərinizdə yerinə yetirin:

- 650 q 1 kq-dan neçə qram azdır?
- Lalənin sırğasının bir tayı 7 q-dır. Bir cüt sırğa neçə qramdır?

4. 2 kq alma, 630 q gilə, 370 q çiyələk birlikdə neçə kiloqram edər?

5. 1 kq quru meyvənin 250 qramı kişmiş, 300 qramı ərik, qalanı isə əncir qurusudur. Əncir qurusu neçə qramdır?

6. Kütlələri 1 kq-a tamamlayın.

650 q

450 q

125 q

950 q

280 q

830 q

Kütlənin ölçülməsi

1. Cədvəldə quşların kütlələri çəki daşlarının sayı ilə ifadə edilmişdir. Cədvələ görə suallara cavab verin.

- 1) Ən ağır və ən yüngül quş hansıdır?
- 2) Kütləsi 1 kq-dan 200 q az olan quş hansıdır?
- 3) Kütləsi bayquşun kütləsindən 1 kq çox olan quş hansıdır?
- 4) Hansı quşun kütləsi təxminən 100 q-dır?
- 5) Hansı quşun kütləsini göstərən ədədin minliklərinin sayı 1-dir?

Quşlar	Çəki daşlarının sayı			
	1 kq	100 q	10 q	1 q
Qırğın 	0	8	0	0
Hacıləylək 	3	5	0	0
Qağayı 	1	0	0	0
Bayquş 	2	5	0	0
Qaratoyuq 	0	0	9	5
Ariquşu 	0	0	1	4

2. Suallara cavab verin.

- 1) Ayda 2 kq qənd işlədən ailə 6 ayda nə qədər qənd işlədədər?
- 2) Bir adam gündə 5 q çay işlədərsə, 10 gündə nə qədər çay işlədədər?
- 3) Hər birində eyni miqdarda olmaqla 5 torbada 25 kq düyü var. Bir torbada nə qədər düyü var?
- 4) Bir qutu yağın kütləsi 250 q, qiyməti 2 manatdır. 1 kq yağ neçəyədir?
- 5) 1 kq lobyanın qiyməti 1 manatdır. Yarım kiloqram lobya üçün alıcı nə qədər pul ödəməlidir?

Kütlənin ölçülməsi

1. Eldar hər gün səhər yeməyi zamanı 30 q yağ, 100 q çörək, 50 q pendir yeyir. Eldar səhərlər nə qədər qida qəbul edir?
2. Kamran və atası dükandan 500 q quru lobya, 3 kq kartof, 500 q noxud aldılar. Onlar neçə kiloqram ərzaq aldılar?
3. Bir qoyunun kütləsi 24 kiloqram, bir quzunun kütləsi bundan 3 dəfə azdır. Qoyun və quzunun kütləsi birlikdə neçə kiloqramdır?
4. Aşağıda 1 tort bişirmək üçün lazım olan ərzaqların siyahısı verilmişdir. Səmayə xanım qızı Pərinin ad gününə 2 tort bişirmək istəyir. Dəftərinizdə 2 tort üçün lazım olan ərzaqların siyahısını və miqdarını yazın.

1 tort üçün ərzaqlar

Xəmir: 240 q un

200 q kərə yağı

250 q xama

2 ədəd yumurta

120 q qoz ləpəsi

Krem: 60 q şəkər tozu (3 xörək qaşığı)

60 q kakao tozu (3 xörək qaşığı)

3 xörək qaşığı xama

50 q kərə yağı

Məsələləri həll edin.

- 1) Səmayə xanım 2 tortun xəmirinə 300 q yağ qatıb. O, xəmirə neçə qram az yağ qatıb?
- 2) 3 xörək qaşığı xama təxminən 60 q-dır. 2 torta cəmi neçə qram xama lazımdır?
- 3) Səmayə xanım 500 q qoz ləpəsi alıb. O, 2 tort bişirsə, nə qədər ləpə artıq qalacaq?
- 4) Siz də müxtəlif məsələlər qurun və şifahi təqdim edin.

Tutumun ölçülməsi

Litr, millilitr

Öyrənmə. millilitr $\rightarrow$ *ml*

$$1 \text{ l} = 1000 \text{ ml}$$

Millilitr litrdən kiçik ölçü vahididir.

1 çay qaşığının tutumu təxminən 5 *ml*-dir.

1 stəkan su təxminən 200 *ml*-dir.

500 *ml* yarım litrdir.

5 *ml*

200 *ml*

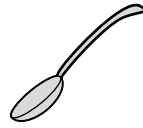
1. Şəkildə təsvir olunanlara uyğun tutumu seçin.

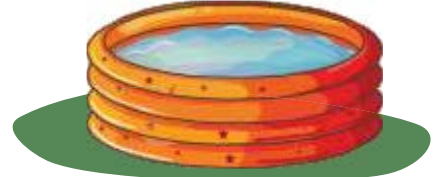
1 *l*, yoxsa 10 *ml*

2 *l*, yoxsa 200 *ml*

1 *l*, yoxsa 10 *ml*

8 *l*, yoxsa 80 *l*

2. Tutumu litr və millilitrlə ölçülən əşyaları seçin, adlarını 2 sütunda yazın. Bu siyahıya bir neçə əşya adı əlavə edin.

Qazan, boşqab, nəlbəki, şpris, pipet, vedrə, vanna, ləyan

3. Tutumları müqayisə edin.

3 *l* ● 250 *ml*

600 *l* ● 1000 *ml*

1000 *ml* ● 1 *l*

5 *l* ● 50 *ml*

500 *ml* ● 300 *ml*

1250 *ml* ● 1 *l*

4. 4 nəfərlik şorbaya tökülən su təxminən nə qədər ola bilər?

a) 10 *l*

b) 50 *ml*

c) 1 *l*

5. Qabdakı 1 *l* süddən 2 stəkan işləndi. Stəkanın tutumu 250 *ml*-dir. Qabda neçə millilitr süd qaldı?

Tutumun ölçülməsi

Məsələ həlli

1. 1 litrlik qazana tutumu 200 ml olan qabla neçə dəfə su töksəniz dolar? Bu qazanı 250 ml, 500 ml-lik qablarla neçə dəfəyə doldurmaq olar?

2. Ölçüləri yüzlüklərə qədər yuvarlaqlaşdırın. Təxminən yarım litr olanları bir sütunda, 1 litr olanları isə digər sütunda yazın.

**950 ml, 475 ml, 420 ml, 480 ml, 419 ml, 795 ml,
970 ml, 910 ml, 899 ml, 495 ml, 999 ml, 370 ml,
680 ml, 960 ml, 450 ml**

3. Barqraf həftə ərzində bir ailənin işlətdiyi suyun miqdarını göstərir. Məlumatları araşdırın, suallara cavab yazın.

1) Hansı günlərdə 150 l-dən çox, 200 l-dən az su işlədilib?
Bu günlərdə təxminən neçə litr su işlədilib?

2) Bazar ertəsi işlədilən suyun miqdarı bazar günü işlədilən suyun miqdarından təxminən neçə litr azdır?

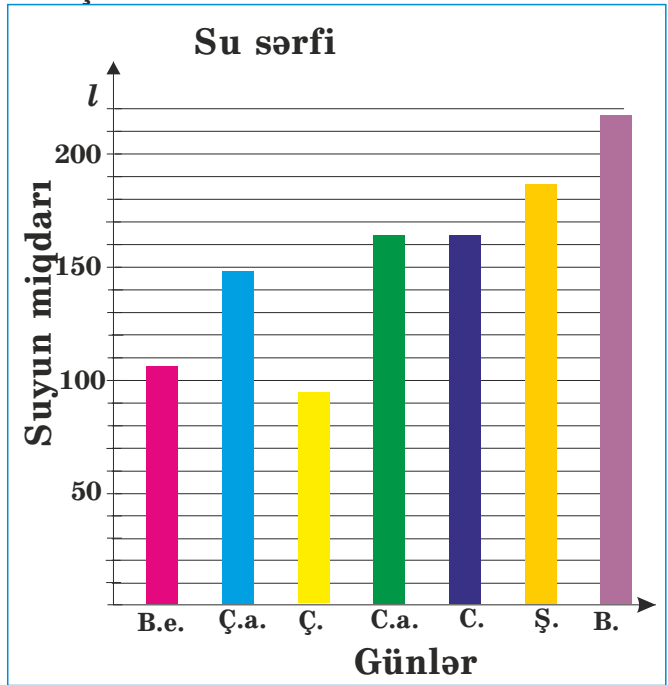
3) Hansı günlərdə
150 l-dən az su işlədilib?

4) Ən az su hansı gündə işlədilib? Ən çox su hansı gündə işlədilib? Bu günlərdə işlənən su miqdarının fərqi təxminən neçə litrdir?

5) Uzunmüddətli tapşırıq

Böyüklərin köməyiylə evinizdə gündəlik su sərfinin miqdarını təxmini müəyyən edin.

Bir həftədə işlətdiyiniz suyun (qazın və ya elektrikin) miqdarını hər gün eyni vaxtda sayğacın göstərişini qeyd etməklə müəyyən edin. Məlumatı cədvəl qurmaqla təqdim edin.

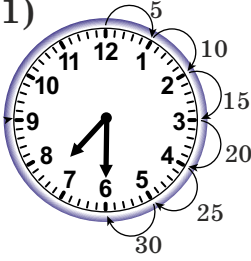

Vaxt, saat

Tam saat, yarım saat, 15 dəqiqə dəqiqliyi ilə vaxt

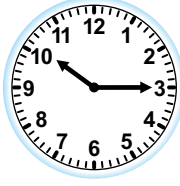
1. Saatlara uyğun vaxtı yazın.

1)

07:30 və ya 19:30

2)

3)

4)

2. Cədvəldə bir neçə televiziya verilişlərinin başlanma vaxtı göstərilmişdir. Cədvələ görə suallara cavab yazın və bir məsələ qurun.

1) Saatlardan hansı verilişlərin vaxtını göstərir?

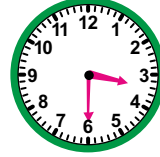
a)

b)

c)

Verilişlər	Başlanır
Bədii film "Sehrli xalat"	15:30
"Rənglər dünyası"	17:45
Sənədli film "Milli Qəhrəmanlar"	18:45
Cizgi filmi	19:30
Gənc ifaçıların konserti	19:45

2) Famil saat 18:30-da televizoru açdı. O, milli qəhrəmanlar haqqında sənədli filmə baxmaq istəyirdi. Filmin başlanmasına neçə dəqiqə qalırdı?

3) Gənc ifaçıların konserti cizgi filmindən neçə dəqiqə sonra başlayır?

3. Günün müxtəlif vaxtlarını rəqəmlərlə yazın:

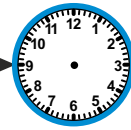
- gündüz saat on iki tamam; - gündüz saat dördün yarısı;
- axşam saat doqquzun yarısı; - gecə saat ikiyə beş dəqiqə işləmiş;
- səhər saat səkkizə on beş dəqiqə işləmiş;
- axşam saat altıya on dəqiqə qalmış.

4. Saatin göstəricisini müəyyən edin. Dəftərinizdə şəkil çəkməklə göstərin.

a)

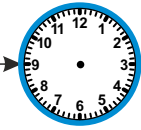
+ 10 dəq.

b)

+ 20 dəq.

5. Zərifə məktəbdən evə saat 12:15-də gəldi. Yarım saat sonra qardaşı gəldi. Zərifənin qardaşı evə saat neçədə gəldi?

Vaxt, saat

5 dəqiqə dəqiqliyi ilə vaxt

1. Saat neçədir? Günün vaxtına uyğun yazın.

07:10 və ya 19:10

2. Hansı vaxtı göstərən saat şəkli verilməmişdir. Bu vaxta uyğun şəkli dəftərinizdə çəkin.

22:35

13:10

19:20

20:20

3. Toğrulun tar dərsi gündüz saat 3-də başlanır. Həmin vaxt saat 14:30-a yaxındır, yoxsa 14:45-ə?

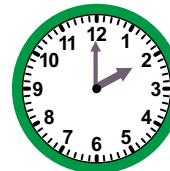
4. Saat 20:40-ı göstərir. Neçə dəqiqədən sonra axşam saat doqquz olacaq?

5. Kəmalə axşam 7-yə 20 dəqiqə işləmiş hava limanında olmalıdır. Hava limanına getmək üçün taksi sifariş edərkən vaxtı belə deyir: Mən 19:20-də hava limanında olmalıyam. Kəmalənin səhvini tapın.

6. Saatın göstərdiyi vaxtdan 25 dəqiqə əvvəlki və 25 dəqiqə sonrakı vaxtları yazın.

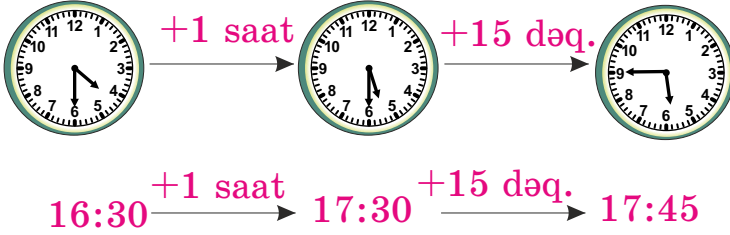
7. 1) Hər bir saatın göstərdiyi vaxtı söyləyin.
2) Hər bir saat üzərində əqrəblərin əmələ gətirdiyi bucaqların növünü söyləyin.

Məsələ həlli

Vaxt müddəti

1. Nə qədər vaxt keçdi?

- 1) 16:30-dan 17:45-ə qədər
- 2) 14:25-dən 15:30-a qədər
- 3) 18:15-dən 20:20-yə qədər
- 4) 12:00-dan 16:30-a qədər

2. Vaxtı müəyyən edin.

- 1) 14:20-dən 40 dəqiqə əvvəl
- 2) 15:35-dən 15 dəqiqə əvvəl
- 3) 14:35-dən 45 dəqiqə sonra
- 4) 14:20-dən 40 dəqiqə sonra

3. Emil yuxudan oyandı. O, yuyunub-geyinməyə 30 dəqiqə, səhər yeməyinə isə 15 dəqiqə vaxt sərf etdi. O, evdən çıxanda 8-ə 15 dəqiqə qalmışdı. Emil yuxudan nə vaxt oyanmışdı?

4. Əli bir günlük işlərini cədvəldə göstərildiyi kimi planlaşdırıb. Cədvələ görə suallara cavab verin.

İşlər	Vaxt
Həyətdə oynayacağam	13:00- 14:00
Dostum ilə görüşəcəyəm	14:20 - 15:00
Dərslərimi öyrənəcəyəm	15:25 - 17:00
Şam yeməyi yeyəcəyəm	18:00 - 18:30
Atamla şahmat oynayacağam	19:00 - 20:00
Kinoya baxacağam	20:15 - 21:05

- 1) Əli dostu ilə şam yeməyindən əvvəl görüşəcək, yoxsa sonra?
- 2) Əli gündüz saat 3-dən axşam saat 8-ə qədər hansı işləri planlaşdırıb?
- 3) “Əli dərslərini saat 5-dən sonra öyrənəcək” fikri doğrudurmu?

Məsələ həlli

Vaxtı planlaşdırma

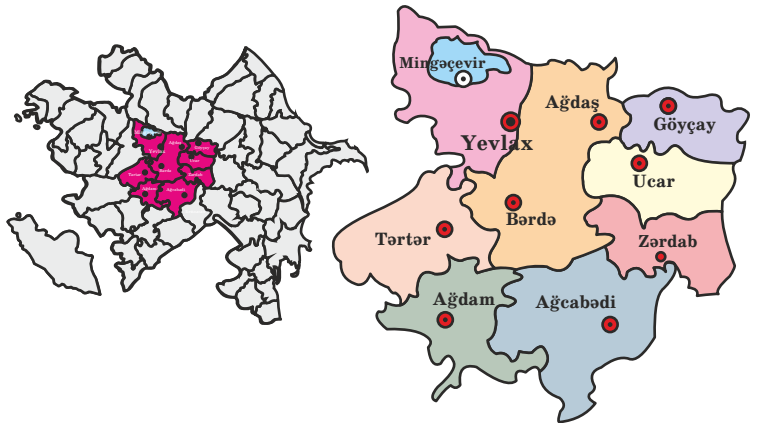
1. Cədvəldə bazar günü zooparkda keçiriləcək şou-əyləncələrin vaxtı verilmişdir. Cədvələ görə məsələləri həll edin.

- a) Üçüncü sinif şagirdləri saat 12-də zooparka gələcək və 2 saat burada olacaqlar. Üçüncülər hansı şoulara baxa bilərlər?
- b) Hansı şou yarım saat davam edir?
- c) Şir-şounun qurtarması ilə ayı-şounun başlanması arasında nə qədər vaxt var?
- d) Həsəngilin ailəsi gündüz 2-nin yarısı zooparka gəldilər. Bu vaxta uyğun ən tez başlayan şou hansıdır?

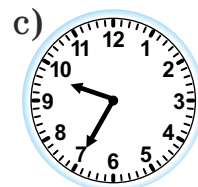
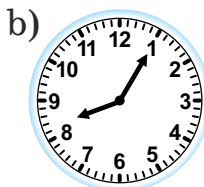
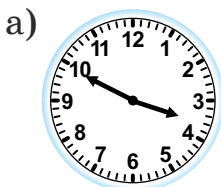
Zooparkda		
Əyləncələr	Başlanır	Qurtarır
Delfin-şou	12:30	13:30
Meymun-şou	13:50	14:45
Şir-şou	15:00	15:20
Ayı-şou	15:30	16:00

2. Şəhla xanım Yevlaxda yaşayır. O, Ağcabədidə yaşayan anasına baş çəkməlidir. Şəhla xanım evdən səhər saat 10-dan sonra çıxa bilər. Amma günorta saat 1-ə qədər Ağcabədidə olmalıdır. Avtobusun hərəkət qrafikinə görə Şəhla xanım hansı reyslə yola düşməlidir?

Yevlax - Ağcabədi		
Reys №	Yola düşür	Çatır
01	07:30	09:30
02	10:30	12:30
03	14:30	16:30

3. Aşağıdakı saatlardan hansı 19:35-dən yarım saat sonrakı vaxtı göstərir?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Qiyməti 25 manat olan ayaqqabı üçün alıcı kassaya iki 20 manatlıq verdi. Kassir alıcıya neçə manat qaytarmalıdır?

2. Tapşırıqları yerinə yetirin.

Əlavə edin, 10 manat olsun!

2 manat 40 qəpik

8 manat 25 qəpik

3 manat 55 qəpik

Çıxın, 5 manat qalsın!

5 manat 80 qəpik

9 manat 60 qəpik

12 manat 5 qəpik

3. Saat neçədir?

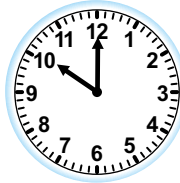
günorta

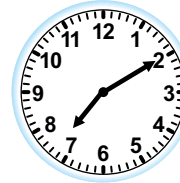
gecə

səhər

axşam

4. Dərzi 4 m parçanın 1 m 20 sm-dən şalvar, 1 m 50 sm-dən isə pencək tikdi. Nə qədər parça qaldı?

5. 1 kq yağın 100 q-ı tortun xəmirinə, 200 q-ı kreminə, yarım kiloqramı isə fəsəliyə işləndi. Nə qədər yağ qaldı?

6. Bir ailə həftədə yarım litr zeytun yağı işlədir. 3 litr zeytun yağını bu ailə neçə həftəyə işlədər?

7. Perimetri 56 m olan düzbucaqlı şəklində bağın eni 7 m-dir. Bağın uzunluğunu tapın.

8. Dülğər bir pəncərənin çərçivəsi üçün 4 m 60 sm uzunluğunda taxta işlətdi. Dülğər 18 metr taxtadan ən çoxu neçə çərçivə düzəldə bilər? Sonuncu çərçivə üçün nə qədər taxta çatmaz? Məsələni cədvəl qurmaqla həll edin.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Dəftərinizdə verilmiş uzunluqlarda parçalar çəkin.

1) 1 dm 5 sm

2) 12 sm

3) 50 mm

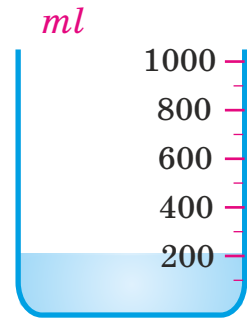
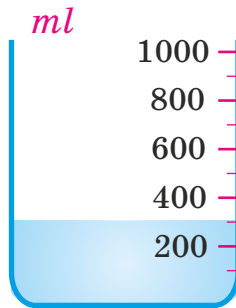
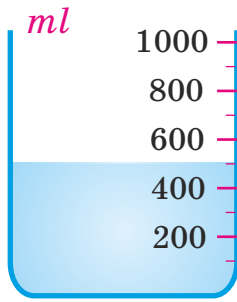
2. Verilmiş uzunluqların ən böyüyü ilə ən kiçiyinin fərqi tapın.

2 m, 350 sm, 45 dm, 1 m 40 sm

3. 1) Perimetri 40 m olan kvadrat formalı bir sahənin hər tərəfinin uzunluğunu 2 m artırdılar. Yeni alınan sahənin perimetrini tapın.

2) Düzbucaqlı formada sahənin enini 3 m artırırsalar, onun perimetri neçə metr artar?

4. 3 qabda cəmi neçə millilitr su var? Dəftərinizdə suyun ümumi miqdarını göstərən şəkli çəkin.

5. 1) Bağdakı bir alma ağacından 120 kq, digərindən isə bundan 35 kq az alma yığıldı. İki ağacdən cəmi neçə kiloqram alma yığıldı? Məsələnin həllinə uyğun ifadəni yazın.

2) $(200 + 40) - 100$ ifadəsinə aid: a) kütlə vahidləri ilə; b) tutum vahidləri ilə ifadə olunmuş məsələlər qurun.

6. 1) Vaqifin yaşı Səmədin yaşının yarısı qədərdir. İndi Səmədin 20 yaşı varsa, Vaqifin neçə yaşı var?

2) Samirin 4 yaşı olanda atası ondan 7 dəfə böyük idi. İndi Samirin 7 yaşı var. Samirin atasının neçə yaşı var?

Məsələni cədvəli tamamlamaqla həll edin.

Samir	Atası
4	4 7
7	?

Özünü qiymətləndirmə

1. Hansı vahidlərlə ölçülür?

- 1) vedrədəki suyun miqdarı   2) vedrədəki almanın miqdarı
3) 1 köynəyə işlədilən parça   3) gözə tökülən dərmanın miqdarı

2. Nə qədər vaxt keçdi?

- 14:20-dən 18:20-yə qədər
- 16:30-dan 17:40-a qədər
- 20:00-dan 21:25-ə qədər
- 12:40-dan 13:50-yə qədər

3. Gülü suvarmaq üçün təxminən 1 l su lazımdır. Su miqdarlarından hansı buna uyğundur?

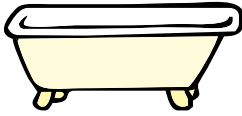
a) 397 ml

b) 499 ml

c) 985 ml

4. Qabların hər birində 3 l su var. Hansı qabda suyun səviyyəsi daha hündürdür?

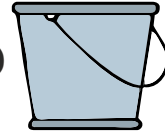
a)

b)

c)

5. Tapşırıqları yerinə yetirin.

- Qoz ləpəsinin 250 q-ı 2 manatdırsa, yarım kiloqram ləpə üçün alıcı neçə manat ödəməlidir?

- 6 m parçadan 4 m 80 sm işləndi. Nə qədər parça qaldı?

- Xəritənin miqyasına görə 1 mm 100 km məsafəyə bərabərdir. Xəritə üzərində 5 mm məsafə reallıqda neçə kilometrdir?

6. Tamamlayın.

1 metrə:

20 sm

2 dm 8 sm

250 mm

35 sm 8 mm

1 kiloqrama:

200 q

455 q

670 q

187 q

1 litrə:

250 ml

340 ml

485 ml

347 ml

Layihə işi №4
Tarladan süfrəyə
Taxıl, buğda, un, çörək

Layihə işinin təxmini planı:

1. Taxıl, buğda, un, çörək dəyişməsinə əks etdirən kiçik mətn yazın.
2. Bir ton buğda neçə kiloqramdır?
3. Bir kisənin tutumunu müəyyən edin və bir ton buğdanı kisələrə yerləşdirin.
4. Dəyirməndə buğda üyüdülməyə hansı hissələrə ayrılır?
5. Böyüklərlə araşdırın:
  - 10 kq un almaq üçün təqribən neçə kiloqram buğda lazımdır?
  - Gündəlik aldığınız (bişirdiyiniz) bir çörəyin kütləsi nə qədər olar?
  - Bir kisə undan neçə belə çörək bişirmək olar?
6. «Şərikli çörək» filminə baxmısınız mı?
7. Hələ də dünyada aclıq içində yaşayan, doyunca çörək tapa bilməyən uşaqların olduğunu bilirsinizmi? Onlara necə kömək edə bilərsiniz?

V bölmə

Bu bölmədə nəyi öyrənəcəksiniz?

- 😊 İkirəqəmli və üçrəqəmli ədədləri birrəqəmli ədədə vurmanı və bölməni müxtəlif üsullarla yerinə yetirməyi
- 😊 Vurma və bölmə əməllərinə aid məsələlər həll etməyi
- 😊 Tez hesablama üsullarını

Söz ehtiyatı

vuruqlar

hasil

bölünən

bölən

qismət

qalıq

cəmin ədədə vurulması və bölünməsi

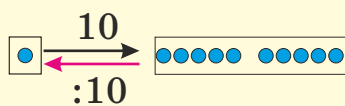
fərqin ədədə vurulması

Vurma və bölmə vərdişləri

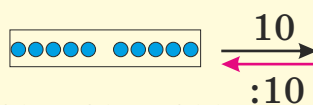
10-luqlar və 100-lüklər üzərində vurma və bölmə

Öyrənmə.

$$1 \cdot 10 = 10$$

$$10 : 10 = 1$$

$$10 \cdot 10 = 100$$

$$100 : 10 = 10$$

Vurma cədvəlindən istifadə edərək 10-luqlar və 100-lüklər üzərində vurma və bölmə əməllərini asanlıqla yerinə yetirə bilərsiniz.

$$4 \cdot 20 = 80 \quad 2 \text{ onl.} = 8 \text{ onl.} = 80$$

$$4 \cdot 200 = 800 \quad 2 \text{ yüz.} = 8 \text{ yüz.} = 800$$

$$80 : 4 = 20 \quad 8 \text{ onl.} : 4 = 2 \text{ onl.} = 20$$

$$800 : 4 = 200 \quad 8 \text{ yüz.} : 4 = 2 \text{ yüz.} = 200$$

1. Hasili hesablayın.

$$3 \cdot 2$$

$$3 \cdot 20$$

$$3 \cdot 200$$

$$3 \cdot 3$$

$$3 \cdot 30$$

$$3 \cdot 300$$

$$2 \cdot 4$$

$$2 \cdot 40$$

$$2 \cdot 400$$

$$2 \cdot 5$$

$$2 \cdot 50$$

$$2 \cdot 500$$

2. Qisməti hesablayın.

$$2 : 2$$

$$20 : 2$$

$$200 : 2$$

$$8 : 4$$

$$80 : 4$$

$$800 : 4$$

$$6 : 2$$

$$60 : 2$$

$$600 : 2$$

$$9 : 3$$

$$90 : 3$$

$$900 : 3$$

3. Hasili hesablayın.

$$7 \cdot 80$$

$$5 \cdot 40$$

$$6 \cdot 30$$

$$4 \cdot 200$$

$$2 \cdot 300$$

$$3 \cdot 100$$

$$9 \cdot 20$$

$$8 \cdot 80$$

$$9 \cdot 60$$

4. Qisməti hesablayın.

$$56 : 8$$

$$560 : 8$$

$$64 : 8$$

$$640 : 8$$

$$27 : 3$$

$$270 : 3$$

$$18 : 3$$

$$180 : 3$$

$$42 : 7$$

$$420 : 7$$

$$49 : 7$$

$$490 : 7$$

$$54 : 9$$

$$540 : 9$$

$$63 : 9$$

$$630 : 9$$

5. $600 : 3$ qisməti $300 : 3$ qismətindən neçə dəfə böyükdür?

Vurma vərđiřləri

Öyrənmə. Modeldə cəmi neçə dairə var?

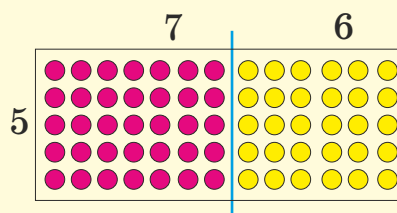
Dairələrin ümumi sayını müxtəlif cür tapmaq olar:

1) 5 cərgənin hər birində 7 qırmızı və 6 sarı dairə

$$\text{Cəmi: } 5 \quad (7 + 6)$$

2) 5 cərgənin hər birində 7 qırmızı dairə və 5 cərgənin hər birində 6 sarı dairə

$$\begin{aligned} \text{Cəmi: } 5 \quad 7 + 5 \quad 6 &= 65 \\ 5 \quad (7 + 6) = 5 \quad 7 + 5 \quad 6 &= 65 \\ (7 + 6) \quad 5 = 7 \quad 5 + 6 \quad 5 &= 65 \end{aligned}$$

Ədədi cəmə və ya cəmi ədədə vurarkən toplananların hər birini həmin ədədə vurmaq və alınan hasilləri toplamaq olar.

1. Əməlləri nümunəyə uyğun iki üsulla yerinə yetirin.

1. Ədədi cəmə vurma qaydası ilə

2. Əməllər sırasına görə

$$1. \quad 4 \quad (7 + 8) = 4 \quad 7 + 4 \quad 8 = 28 + 32 = 60$$

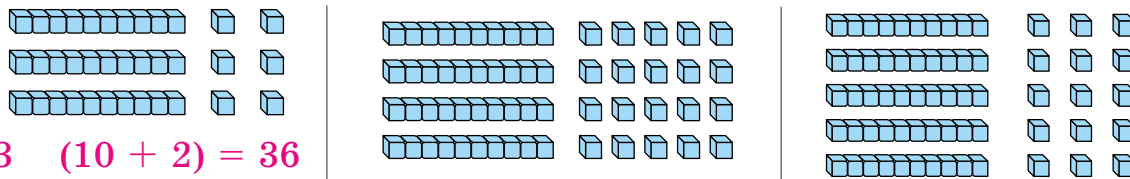
$$2. \quad 4 \quad (7 + 8) = 4 \quad 15 = 60$$

$$6 \quad (7 + 9) \qquad (20 + 1) \quad 3 \qquad 6 \quad (6 + 30)$$

$$3 \quad (8 + 4) \qquad (30 + 2) \quad 4 \qquad 3 \quad (5 + 20)$$

$$7 \quad (6 + 5) \qquad (50 + 5) \quad 2 \qquad 7 \quad (8 + 40)$$

2. Kubların ümumi sayını ifadə edən vurma əməlini ədədin cəmə vurulması qaydası ilə ifadə edin və hesablayın.

$$3 \quad (10 + 2) = 36$$

3. Vurma əməlini nümunəyə uyğun yerinə yetirin.

$$3 \quad 53 = 3 \quad (50 + 3) = 3 \quad 50 + 3 \quad 3 = 150 + 9 = 159$$

$$3 \quad 53 \qquad 3 \quad 48 \qquad 5 \quad 26$$

$$2 \quad 87 \qquad 2 \quad 64 \qquad 3 \quad 71$$

$$5 \quad 34 \qquad 4 \quad 83 \qquad 4 \quad 46$$

4. Bir kiloqram yağ 5 manat, bir kiloqram ət isə 7 manatdır.

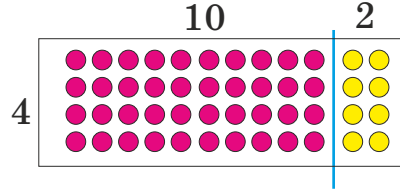
Səmayə xala 3 kq yağ, 3 kq ət aldı. O, bu ərzaqlar üçün neçə manat ödəməlidir? Məsələnə iki üsulla həll edin.

Vurma vərđiřləri

1. Dairələrin ümumi sayını aşağıdakı kimi cədvəl tərtib etməklə tapmaq olar.

	10	2	
4	40	8	48

$$4 \cdot 12 = 48$$

Vurma əməlini yuxarıdakı izaha uyğun olaraq cədvəl qurmaqla yerinə yetirin.

12	6	25	8	3	46	8	23
35	5	34	4	4	75	6	54

2. Vurma əməlini cədvəl qurmaqla yerinə yetirin.

	200	40	7	
2	400	80	14	494

$$2 \cdot 247 = 494$$

$$247 \cdot 2 = 494$$

$$214 \cdot 4 = 856$$

$$325 \cdot 3 = 975$$

$$3 \cdot 167 = 501$$

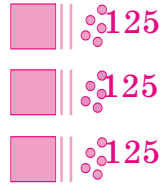
$$4 \cdot 185 = 740$$

$$2 \cdot 354 = 708$$

3. Hasili nümunəyə uyğun modelləşdirin və hesablayın.

$$3 \cdot 125 = 375$$

$$300 + 60 + 15 = 375$$

3	125	3	214
4	233	2	435
2	410	4	198

4. İfadələri qarşılaşdırın və nümunədəki qayda ilə yazın.

$$45 \cdot 5 = (40 + 5) \cdot 5 = 40 \cdot 5 + 5 \cdot 5 = 200 + 25 = 225$$

$$45 \cdot 5 = (40 + 5) \cdot 5 = 40 \cdot 5 + 5 \cdot 5 = 200 + 25 = 225$$

$$4 \cdot 26 = (40 + 5) \cdot 5 = 40 \cdot 5 + 5 \cdot 5 = 200 + 25 = 225$$

$$37 \cdot 2 = (30 + 7) \cdot 2 = 30 \cdot 2 + 7 \cdot 2 = 60 + 14 = 74$$

5. Məsələnə iki üsulla həll edin.

Vasif yeşikdəki şirə qutularını sayır. Yeşikdə 8 cərgə qutu var. O deyir ki, cərgələrin hər birinə 1 qutu da əlavə edilsə, hər cərgədə 30 qutu olar. Vasifin saydığı anda yeşikdə cəmi neçə qutu şirə var idi?

6. Vuruqların həm yerini dəyişməklə, həm də əlverişli hesablamaya üçün qruplaşdırmaqla hesablayın.

$$4 \cdot 3 \cdot 25 = 300$$

$$2 \cdot 7 \cdot 50 = 700$$

$$25 \cdot 9 \cdot 4 = 900$$

$$25 \cdot 7 \cdot 4 = 700$$

Tez vurma vərđiřləri

Öyrənmə.

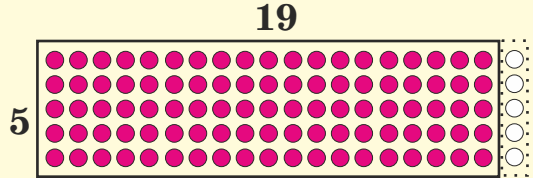
5 19 və ya 19 5 hasilini əlverişli üsulla hesablayarkən fərqiñ ədədə vurulması qaydasından istifadə etmək olar:

Fərqi ədədə və ya ədədi fərqiñ vurarkən azalanı və çıxılanı həmin ədədə vurmaq və alınan hasiləri çıxmaq olar.

$$19 = 20 - 1$$

$$5 \quad 19 = 5 \quad (20 - 1) = 5 \quad 20 - 5 \quad 1 = 95$$

$$19 \quad 5 = (20 - 1) \quad 5 = 20 \quad 5 - 1 \quad 5 = 95$$

1. Tez hesablama üsulundan istifadə etməklə yerinə yetirin.

$$4 \quad 49 = 4 \quad (50 - 1) = 4 \quad 50 - 4 \quad 1 = 200 - 4 = 196$$

$$7 \quad 89$$

$$39 \quad 3$$

$$5 \quad 78$$

$$5 \quad 68$$

$$48 \quad 6$$

$$4 \quad 99$$

$$8 \quad 29$$

$$79 \quad 7$$

$$9 \quad 39$$

2. Tez hesablama üsulundan istifadə etməklə yerinə yetirin.

$$3 \quad 199 = 3 \quad 200 - 1 \quad 200 - 3 \quad 1 = 600 - 3 = 597$$

$$2 \quad 398$$

$$199 \quad 4$$

$$5 \quad 199$$

$$3 \quad 299$$

$$298 \quad 3$$

$$3 \quad 198$$

3. Bir misalın həllindən istifadə edərək digərini həll edin.

$$4 \quad 56$$

$$3 \quad 48$$

$$77 \quad 2$$

$$8 \quad 56$$

$$6 \quad 48$$

$$77 \quad 4$$

4. İfadələri qarşılaşdırın. Nümunədə verildiği kimi yazın.

$$6 \quad 49 = 6 \quad 40 + 6 \quad 9 = 6 \quad 50 - 6 = 294$$

$$6 \quad 49$$

$$4 \quad 30 + 4 \quad 9$$

$$3 \quad 60 - 3$$

$$4 \quad 39$$

$$6 \quad 40 + 6 \quad 9$$

$$4 \quad 40 - 4$$

$$3 \quad 59$$

$$3 \quad 50 + 3 \quad 9$$

$$5 \quad 70 - 5$$

$$5 \quad 69$$

$$5 \quad 60 + 5 \quad 9$$

$$6 \quad 50 - 6$$

5. Yeni çapdan çıxan nağıllar kitabının qiyməti 4 manatdır. Mağazada 1-ci həftə 58, 2-ci həftə 57, 3-cü həftə 60 nağıl kitabı satıldı. 3-cü həftə satılan kitabdən əldə olunan pulun miqdarını tapın. Cavabdan istifadə edərək 1-ci və 2-ci həftələrdə satılan kitablardan əldə olunan pulun miqdarını şifahi hesablayın. Həllinizi izah edin.

Tez bölmə vərdişləri

Öyrənmə.

Məsələ. Bir ağacdən 28 kq, digərindən isə 20 kq alma yığdılar.

Yığılan almaları hər birində 4 kq olmaqla səbətlərə qablaşdırdılar.

Neçə səbət lazım oldu?

Səbətlərin sayını müxtəlif üsullarla tapmaq olar.

1-ci üsul: $(28 + 20) : 4$

2-ci üsul: $28 : 4 + 20 : 4$

Deməli, $(28 + 20) : 4 = 28 : 4 + 20 : 4 = 7 + 5 = 12$

Cəmi ədədə bölərkən toplananların hər birini həmin ədədə bölmək (əgər mümkünsə), alınan qismətləri toplamaq olar.

1. Bölünəni elə iki əlverişli toplananın cəmi şəklində yazın ki, bölmə əməlini asan yerinə yetirmək mümkün olsun.

$$84 : 4 = (80 + 4) : 4 = 80 : 4 + 4 : 4 = 20 + 1 = 21$$

$36 : 3$

$88 : 4$

$64 : 2$

$77 : 7$

$48 : 4$

$39 : 3$

$60 : 5$

$88 : 8$

$69 : 3$

$55 : 5$

$46 : 2$

$66 : 6$

2. “Sonu 0 və 5-lə bitən ədədlər 5-ə qalıqsız bölünürlər”, şərtinə görə 5-ə bölünənləri seçin və iki əlverişli toplananın cəmi şəklində ifadə etməklə qisməti tapın.

90, 75, 83, 92, 55, 85, 80

3. Salonda 6 nəfərlik dairəvi, 4 nəfərlik kvadrat formada masalar var. Hər birində eyni sayda olmaqla dairəvi masalarda 72 nəfər, kvadrat formalılarda isə 52 nəfər əyləşib. Salonda cəmi neçə masa var?

4. Bölünəni elə iki əlverişli toplananın cəmi şəklində yazın ki, bölmə əməlini asan yerinə yetirmək mümkün olsun.

$$126 : 3 = (120 + 6) : 3 = 120 : 3 + 6 : 3 = 40 + 2 = 42$$

$126 : 3$

$164 : 4$

$225 : 5$

$216 : 3$

$248 : 4$

$145 : 5$

$273 : 3$

$368 : 4$

$315 : 5$

$219 : 3$

$128 : 4$

$425 : 5$

5. Şifahi hesablamalar aparmaqla müqayisə edin.

Bir nümunə də siz əlavə edin.

$144 : 3 \bigcirc 144 : 6$

$376 : 4 \bigcirc 376 : 8$

$128 : 2 \bigcirc 128 : 8$

$225 : 3 \bigcirc 225 : 9$

Tez bölmə vərdişləri

1. Bölünəni iki əlverişli toplananın cəmi şəklində elə yazın ki, bölmə əməlini asan yerinə yetirmək mümkün olsun. Həllinizi yoxlayın.

$$648 : 8 = (640 + 8) : 8 = 640 : 8 + 8 : 8 = 80 + 1 = 81$$

$$\text{Yoxlama: } 81 \cdot 8 = (80 + 1) \cdot 8 = 80 \cdot 8 + 1 \cdot 8 = 640 + 8 = 648$$

$$648 : 8$$

$$819 : 9$$

$$208 : 4$$

$$445 : 5$$

$$124 : 2$$

$$488 : 8$$

$$728 : 8$$

$$306 : 3$$

$$159 : 3$$

2. Xanalara elə ədədlər yazın ki, bərabərlik doğru olsun.

Bölünən iki dəfə artıb

$$30 : 3 = 60 : 6$$

Böləni də iki dəfə artırmaq lazımdır

$$30 : 3 = 60 : \blacksquare$$

$$12 : 4 = 24 : \blacksquare$$

$$36 : 4 = 72 : \blacksquare$$

$$80 : 10 = 160 : \blacksquare$$

$$400 : 2 = 800 : \blacksquare$$

$$240 : 4 = 480 : \blacksquare$$

$$360 : 3 = 720 : \blacksquare$$

$$120 : 4 = 240 : \blacksquare$$

3. Misallar hansı qayda ilə tərtib edilmişdir? Bir sütun misal da siz əlavə edin.

$$96 : 8$$

$$88 : 8$$

$$72 : 8$$

$$48 : 4$$

$$44 : 4$$

$$36 : 4$$

$$24 : 2$$

$$22 : 2$$

$$18 : 2$$

4. Rəngli dairələrin yerinə uyğun əməl işarəsini (+, -, , :) yazın.

$$50 \bullet 5 = 60 \bullet 6$$

$$50 \bullet 40 = 80 \bullet 8$$

$$40 \bullet 4 = 30 \bullet 3$$

$$80 \bullet 2 = 8 \bullet 5$$

$$6 \bullet 10 = 120 \bullet 2$$

$$60 \bullet 40 = 500 \bullet 5$$

5. Qırmızı xanaların yerinə uyğun ədədləri yazın.

Bir nümunə də siz əlavə edin.

$$40 : 10 \rightarrow 4 \xrightarrow{2} 8$$

$$40 \xrightarrow{:5} 8$$

$$72 : 8 \rightarrow 9 \xrightarrow{2} \blacksquare$$

$$72 \xrightarrow{:4} \blacksquare$$

$$90 : 2 \rightarrow 45 : 5 \rightarrow \blacksquare$$

$$90 \xrightarrow{:10} \blacksquare$$

$$600 : 6 \rightarrow \blacksquare \xrightarrow{3} \blacksquare$$

$$800 : 2 \rightarrow \blacksquare : 4 \rightarrow \blacksquare$$

$$200 : 2 \rightarrow \blacksquare : \blacksquare \rightarrow \blacksquare$$

$$600 \xrightarrow{:2} \blacksquare$$

$$800 \xrightarrow{: \blacksquare} \blacksquare$$

$$200 \xrightarrow{:8} \blacksquare$$

6. 56 manat pul əvvəlcə 2 nəfər arasında bərabər bölündü. Sonra isə onlardan hər biri öz pulunu 4 nəfər arasında bərabər böldü. Hərəyə neçə manat düşdü?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Şifahi hesablayın.

$70 : 7$

$18 : 3$

$20 : 4$

$30 : 3$

$700 : 7$

$180 : 3$

$200 : 4$

$300 : 3$

2. Cədvəlləri dəftərinizdə doldurun və uyğun vurma əməlini yazın.

	30	2	
4	120	8	128

4 $32 = 128$

	10	9	
5			

	10	4	
7			

	30	6	
3			

3. Valeh dayı bağdan 48 kq ağ, 80 kq qara üzüm dərdi. O, üzümləri hər birində 8 kq olmaqla yeşiklərə yığıb, satış üçün hazırladı. Valeh dayı satış üçün neçə yeşik üzüm hazırladı? Məsələnə iki üsulla həll edin.

4. Mərtəbə qiymətlərinin cəminə vurmaqla hesablayın.

$3 \cdot 83 = 3 \cdot (80 + 3) = 3 \cdot 80 + 3 \cdot 3 = 249$

$3 \cdot 83$

$5 \cdot 24$

$3 \cdot 49$

$4 \cdot 19$

$6 \cdot 18$

$8 \cdot 36$

$2 \cdot 44$

$7 \cdot 34$

$6 \cdot 29$

5. İfadələri qarşılaşdırmaqla hasilləri tapın.

$4 \cdot 146 = 400 + 160 + 24 = 584$

$4 \cdot 146$

$500 + 100 + 15$

$7 \cdot 38$

$70 + 63$

$5 \cdot 123$

$400 + 160 + 24$

$8 \cdot 27$

$210 + 56$

$3 \cdot 217$

$600 + 30 + 21$

$7 \cdot 19$

$160 + 56$

6. Bölünəni iki əlverişli toplananla əvəz etməklə qisməti tapın.

$78 : 3 = (60 + 18) : 3 = 60 : 3 + 18 : 3 = 20 + 6 = 26$

$78 : 3$

$57 : 3$

$92 : 4$

$84 : 6$

$76 : 4$

$75 : 5$

$96 : 4$

$85 : 5$

$66 : 6$

İkirəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə vurma

Sütun şəklində vurma

Öyrənmə. Nümunə. 67 2

Vurma əməlinə təkliklər mərtəbəsindən başlayırlar.

1. Təkliklər 2-yə vurulur.

$$2 \quad 7 \text{ t\k{e}kl.} = 14 \text{ t\k{e}kl.}$$

$$14 \text{ t\k{e}kl.} = 1 \text{ onl.} + 4 \text{ t\k{e}kl.}$$

2. Onluqlar 2-yə vurulur.

$$2 \quad 6 \text{ onl.} = 12 \text{ onl.}$$

$$1 \text{ onl.} + 12 \text{ onl.} = 13 \text{ onl.}$$

$$\begin{array}{r} 1 \\ 67 \\ \times 2 \\ \hline 134 \end{array}$$

Hasil 134 alındı.

1. Sütun şəklində yazmaqla hasili hesablayın.

$$\begin{array}{r} 24 \\ 18 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 58 \\ 23 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 36 \\ 49 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 23 \\ 64 \\ \times 7 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 18 \\ 18 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$$

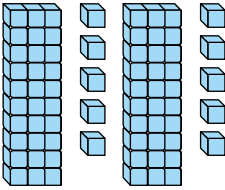
$$\begin{array}{r} 23 \\ 23 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 49 \\ 49 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$$

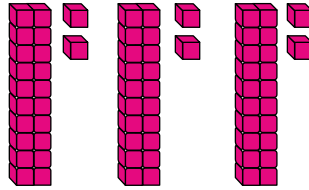
$$\begin{array}{r} 23 \\ 64 \\ \times 7 \\ \hline \end{array}$$

2. Kubların ümumi sayını vurma əməlinin köməyi ilə tapın.

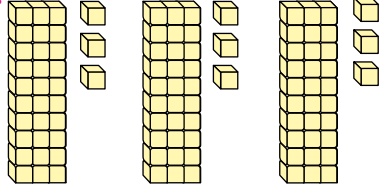
1.

2.

3.

3. Hasili tapın.

$$\begin{array}{r} 44 \\ 18 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 56 \\ 28 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 62 \\ 31 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 39 \\ 78 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 13 \\ 26 \\ \times 5 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 86 \\ 172 \\ \times 7 \\ \hline \end{array}$$

4. Vaqif hər gün işə gedəndə iki avtobusa minir. Avtobuslardan birində gediş haqqı 15 qəpik, digərində 20 qəpikdir. Vaqif 5 gün ərzində işə gedib-gəlməyə nə qədər pul xərcləyir? Məsələyə uyğun ifadə qurun.

5. Tərəvəz dükanının sahibi 1 yeşik almanı 12 manata alıb 17 manata satır. Bu dükanda 8 yeşik alma satılarsa, neçə manat gəlir əldə edilər? Məsələni müxtəlif üsullarla həll edin.

6. $\blacksquare + 3 = \blacktriangle$ və $\blacktriangle - 2 = 10$ olarsa, aşağıdakılardan hansı səhvdir?

a) $\blacktriangle = 12$

b) $\blacktriangle \blacksquare = 100$

c) $\blacksquare = 9$

Üçrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə vurma

Sütun şəklində vurma

Öyrənmə. Nümunə. 146 4

Vurma əməlinə təkliklər mərtəbəsindən başlayırlar.

1. Təkliklər 4-ə vurulur.

$$4 \quad 6 \text{ t\k{e}kl.} = 24 \text{ t\k{e}kl.}$$

$$24 \text{ t\k{e}kl.} = 2 \text{ onl.} + 4 \text{ t\k{e}kl.}$$

Təkliklər təkliklər mərtəbəsində yazılır.

Onluqlar yadda saxlanılır.

Hasil 584 alındı.

2. Onluqlar 4-ə vurulur.

Alınan onluqlara yadda saxlanılan onluqlar əlavə edilir.

$$4 \quad 4 \text{ onl.} = 16 \text{ onl.}$$

$$2 \text{ onl.} + 16 \text{ onl.} = 18 \text{ onl.}$$

$$18 \text{ onl.} = 1 \text{ yüzl.} + 8 \text{ onl.}$$

Onluqlar onluqlar mərtəbəsində yazılır, yüzlüklər isə yadda saxlanılır.

3. Yüzlüklər 4-ə vurulur.

Alınan yüzlüklərə yadda saxlanılan yüzlüklər əlavə edilir.

$$4 \quad 1 \text{ yüzl.} = 4 \text{ yüzl.}$$

$$1 \text{ yüzl.} + 4 \text{ yüzl.} = 5 \text{ yüzl.}$$

Yüzlüklər yüzlüklər mərtəbəsində

$$\begin{array}{r} 12 \\ 146 \\ 4 \\ \hline 584 \end{array}$$

1. Hasili tapın.

$$\begin{array}{r} 221 \\ \underline{4} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 123 \\ \underline{3} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 431 \\ \underline{2} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 318 \\ \underline{3} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 219 \\ \underline{3} \end{array}$$

2. Elnarə hər gün 2 stəkan süd içir. Bu hesabla Elnarə oktyabr, noyabr, dekabr, yanvar ayları ərzində cəmi neçə stəkan süd içər?

3. Kitablarnın mətni və şəkilləri əvvəlcə kompüterdə yığılır və səhifələnir. Sonra mətbəədə çap maşınları vasitəsilə nüsxələri çoxaldılır.

Solmaz kompüterdə nəşrə hazırlanan yeni kitabın həftədə 124 səhifə mətnini yığır. O, 4 həftədə neçə səhifə mətn yığa bilər?

4. Namiqin iş yeri ilə evi arasındakı məsafə 145 m-dir.

Namiq 3 dəfə işə gedib-gəldikdə, neçə metr yol getmiş olar?

5. Hasili tapın.

$$\begin{array}{r} 232 \\ \underline{4} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 145 \\ \underline{4} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 128 \\ \underline{3} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 314 \\ \underline{3} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 226 \\ \underline{2} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 418 \\ \underline{2} \end{array}$$

6. Hasili tapın. İki misal arasındakı oxşar və fərqli cəhətləri söyləyin.

$$\begin{array}{r} 16 \\ \underline{4} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 116 \\ \underline{4} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 21 \\ \underline{3} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 121 \\ \underline{3} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 18 \\ \underline{5} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 118 \\ \underline{5} \end{array}$$

İkirəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə

Öyrənmə. Nümunə. 87 : 3

Bölmə əməlinə ən yüksək mərtəbədən başlayırlar.

1. Onluqlar bölünür:

8 onluq 3-ə bölünür, qismətə 2 yazılır.

Qalıq hesablanır:

$$2 \quad 3 = 6, 8 - 6 = 2.$$

Deməli, 2 onluq qaldı.

2. Təklilər bölünür:

Qalıqdakı 2 onluğa,

yəni 20 təkliyə 7 təklik

əlavə edilir: 27 təklik alınır.

$27 : 3 = 9$, qismətə 9 yazılır.

Qalıq hesablanır:

$$9 \quad 3 = 27, 27 - 27 = 0.$$

Qalıq 0-dır.

$$\begin{array}{r|l} 87 & 3 \\ -6 & \\ \hline 27 & \\ -27 & \\ \hline 0 & \end{array}$$

Qismətdə 29 alındı.

• **Yadda saxlayın!** 2-yə, 3-ə, 5-ə bölünmə əlamətləri:

1. Cüt ədədlər 2-yə qalıqsız bölünür. Məsələn, 12, 134, 986 və s.

2. Rəqəmləri cəmi 3-ə qalıqsız bölünən ədədlər 3-ə qalıqsız bölünür.

Məsələn, 342 ədədində $3 + 4 + 2 = 9$ alınır və

9 ədədi 3-ə qalıqsız bölünür. Deməli, 342 ədədi də 3-ə qalıqsız bölünür.

443 ədədində $4 + 4 + 3 = 11$ alınır və 11 ədədi 3-ə qalıqlı bölünür.

Deməli, 443 ədədi 3-ə qalıqlı bölünür.

3. Sonu 5 və ya 0 ilə bitən ədədlər 5-ə qalıqsız bölünür.

Məsələn, 65, 180, 375 və s.

1. Sütun şəklində yazmaqla qisməti tapın.

$$48 : 2$$

$$84 : 4$$

$$52 : 4$$

$$38 : 2$$

$$64 : 2$$

$$48 : 4$$

$$45 : 3$$

$$54 : 3$$

$$69 : 3$$

$$55 : 5$$

$$56 : 4$$

$$65 : 5$$

$$93 : 3$$

$$66 : 6$$

$$72 : 6$$

$$84 : 6$$

2. Qalıqsız bölmə əməllərini seçib sütun şəklində yazmaqla yerinə yetirin.

$$52 : 2$$

$$57 : 3$$

$$49 : 2$$

$$65 : 5$$

$$35 : 3$$

$$43 : 3$$

$$81 : 3$$

$$87 : 3$$

$$75 : 5$$

$$84 : 3$$

$$90 : 5$$

$$76 : 2$$

3. Novruz bayramı qabağı 39 nəfər qəsəbədə aparılan təmizlik və yaşıllaşdırma işlərində könüllü iştirak edirdi. Onlar bərabər sayda olmaqla 3 qrupa bölünüb işləyirdilər. Hər qrupda neçə könüllü işləyirdi?

4. Dayanacaqda 72 minik maşını, minik maşınından 3 dəfə az yük maşını var idi. Günortaya qədər maşınların yarısı getdi. Dayanacaqda neçə maşın qaldı?

İkirəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə

1. Bölmə əməlini sütun şəklində yazmaqla yerinə yetirin.

$$\begin{array}{cccc} 46 : 2 & 45 : 3 & 54 : 3 & 56 : 4 \\ 84 : 3 & 64 : 4 & 57 : 3 & 68 : 4 \\ 78 : 2 & 75 : 5 & 58 : 2 & 76 : 4 \\ 75 : 3 & 96 : 6 & 82 : 2 & 84 : 4 \end{array}$$

2. Nərmin velosiped almaq istəyir. Velosipedin qiyməti 85 manatdır. Nərminin isə 20 manat pulu var. Əgər Nərmin hər həftə atasından 5 manat alarsa, velosipedin pulunu neçə həftəyə yığa bilər? Məsələni müxtəlif üsullarla həll edin.

3. Eyni fiqur eyni rəqəmi göstərir. Fiqurlara uyğun rəqəmləri tapın və bölmə əməlini yerinə yetirin.

$$\begin{array}{ccc} 48 : \blacksquare = 12 & \blacksquare \blacktriangle : 3 & \blacktriangle \blacksquare : 3 \\ 5 \blacktriangle : 5 = 11 & \blacktriangle \blacksquare : 2 & \blacksquare \blacksquare : 4 \end{array}$$

4. 3-ə qalıqsız bölünən ədədləri seçin və bölmə əməlini yerinə yetirin.

45, 35, 36, 51, 63, 46, 73, 84, 79, 99

5. Cədvəldə 1 iyun - Uşaqları Müdafiə Gününə həsr olunmuş bayramda iştirak edəcək şagirdlərin sayı verilmişdir. Cədvələ görə məsələləri həll edin.

1) 1-ci sinif şagirdləri hər birində 5 nəfər olan qruplarla şeir, mahnı söyləyəcək, səhnəciklər təqdim edəcəklər. Birincilər neçə qrupa bölünəcəklər?

2) 2-ci sinif şagirdləri 4 bərabər qrupa bölünərək müxtəlif idman nömrələri göstərəcəklər. Hər qrupda neçə nəfər olacaq?

3) 3-cü sinif şagirdlərinin yarısı rəqs, yarısı isə hər biri 9 nəfərdən ibarət qruplarla bədii gimnastika nömrələri nümayiş etdirəcək.

a) Üçüncülərdən neçə nəfəri rəqs edəcək?

b) Neçə qrup bədii gimnastika nömrələri göstərəcək?

Stadionda bayram tədbiri

Siniflər	Şagirdlərin sayı
1-ci sinif	75
2-ci sinif	64
3-cü sinif	72

Üçrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə

Öyrənmə. Mərtəbə vahidləri sayının qalıqsız bölündüyü hal

Nümunə. 369 : 3

Bölmə əməlinə ən yüksək mərtəbədən başlayırlar.

1. Yüzlüklər bölünür:

3 yüzl. : 3 = 1 yüzl.

qismətə 1 yazılır, qalıq hesablanır, qalıq 0-dır.

2. Onluqlar bölünür:

6 onl. : 3 = 2 onl.

qismətə 2 yazılır, qalıq hesablanır, qalıq 0-dır.

3. Təklilər bölünür:

9 təkl. : 3 = 3 təkl. qismətə 3 yazılır, qalıq hesablanır, qalıq 0-dır.

Qismətdə 123 alınır.

$$\begin{array}{r} 369 \overline{) 3} \\ \underline{3} \\ 06 \\ \underline{6} \\ 09 \\ \underline{9} \\ 0 \end{array}$$

1. Qisməti tapın.

$336 : 3$

$555 : 5$

$248 : 2$

$448 : 4$

$444 : 4$

$488 : 4$

$628 : 2$

$222 : 2$

$963 : 3$

$693 : 3$

$333 : 3$

$264 : 2$

2. 2-yə, 3-ə, 5-ə bölünmə əlamətlərindən istifadə etməklə qalıqsız bölməyə aid misalları seçin və həll edin.

$338 : 3$

$565 : 5$

$831 : 3$

$800 : 2$

$661 : 5$

$366 : 3$

$443 : 2$

$500 : 5$

$428 : 2$

$364 : 3$

$555 : 5$

$600 : 3$

3. Mağazanın anbarına 1-ci gün 236 kq, 2-ci gün isə 248 kq kartof qəbul edildi. Qəbul edilmiş kartof hər birində 4 kq olmaqla torbalara yığıldı. Neçə torba lazım oldu?

4. Şifahi həll edin.

$600 : 3$

$720 : 8$

$480 : 6$

$240 : 8$

$360 : 4$

$810 : 9$

$630 : 9$

$540 : 6$

$560 : 7$

5. Nəsim 120-dən iyirmi-iyirmi geriye sayır. O, sıfıra qədər neçə ədəd sadalayacaq? Bu sualın cavabını bölmə əməli ilə necə tapmaq olar?

Üçrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə

Öyrənmə. Nümunə: 536 : 4

Mərtəbə vahidləri sayının qalıqlı bölündüyü hal

Bölmə əməlinə ən yüksək mərtəbədən başlayırlar.

1. Yüzlüklər bölünür:

5 ədədi 4-ə bölünür. Qismətə 1 yazılır.

Qalıq hesablanır: $1 \cdot 4 = 4$, $5 - 4 = 1$ (yüzlük)

2. Onluqlar bölünür: Qalıqdakı 1 yüzlük 10 onluqdur,

daha 3 onluq onun üzərinə əlavə edilir: 13 onluq 4-ə bölünür.

Qismətə 3 yazılır. Qalıq hesablanır:

$3 \cdot 4 = 12$, $13 - 12 = 1$ (onluq)

3. Təklilər bölünür: Qalıqdakı 1 onluğun - 10 təkliyin üzərinə 6 təklik əlavə edilir, 16 alınır. $16 : 4 = 4$. Qismətə 4 yazılır.

Qalıq hesablanır: $4 \cdot 4 = 16$, $16 - 16 = 0$. Qalıq 0-dır.

Qismətdə 134 alınır.

$$\begin{array}{r|l} 536 & 4 \\ -4 & \\ \hline 13 & \\ -12 & \\ \hline 16 & \\ -16 & \\ \hline 0 & \end{array} \quad \begin{array}{l} 134 \end{array}$$

1. Qisməti tapın.

$462 : 3$

$538 : 2$

$456 : 4$

$474 : 3$

$346 : 2$

$524 : 4$

$459 : 3$

$338 : 2$

$612 : 4$

$441 : 3$

$556 : 2$

$732 : 4$

2. Məsələləri həll edin.

- 1) Kvadratşəkilli bağıın perimetri 624 metrdir. Bağıın bir tərəfinin uzunluğu neçə metrdir?
- 2) Bitki yağları istehsal edən müəssisədə 684 l yağın yarısı 2 litrlik, yarısı isə 3 litrlik qablara dolduruldu. Neçə qab lazım oldu?
- 3) Metronun "Memar Əcəmi" stansiyasından hər 3 dəqiqədən bir qatar keçir. 1 saat 15 dəqiqə ərzində bu stansiyadan neçə qatar keçər?

3. Sahib və Yusifin birlikdə 6 manat 20 qəpik pulu var. Yusifin pulu Sahibin pulundan 4 dəfə azdır. Onların hər birinin nə qədər pulu var?

4. Hesablayın.

1) 331 ədədini 3 dəfə artırırsanız, hasil neçə olar?

2) 442 ədədini 2 dəfə azaltsanız, qismət neçə olar?

Hasili və qisməti təxmini hesablayın

1. Birinci vuruğu onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırmaqla hasili təxmini tapın.

$$48 \quad 3 \gg 50 \quad 3 \gg 150$$

$$48 \quad 3$$

$$62 \quad 4$$

$$21 \quad 5$$

$$21 \quad 4$$

$$58 \quad 6$$

$$81 \quad 3$$

$$78 \quad 3$$

$$57 \quad 2$$

$$68 \quad 7$$

2. Bölünəni onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırmaqla qisməti təxmini tapın.

$$89 : 5$$

$$238 : 4$$

$$554 : 5$$

$$84 : 2$$

$$637 : 8$$

$$441 : 4$$

$$58 : 4$$

$$813 : 9$$

$$348 : 7$$

$$67 : 7$$

$$142 : 7$$

$$237 : 6$$

3. Yüzlüklərə qədər yuvarlaqlaşdırmaqla hasili təxmini tapın.

$$127 \quad 2$$

$$228 \quad 4$$

$$367 \quad 2$$

$$304 \quad 3$$

$$279 \quad 3$$

$$221 \quad 3$$

$$198 \quad 4$$

$$473 \quad 2$$

$$189 \quad 4$$

4. Onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırmaqla təxmini hesablayın və müqayisə edin. ($>$, $<$)

$$61 \quad 5 \quad \bullet \quad 28 \quad 3$$

$$154 : 3 \quad \bullet \quad 60$$

$$229 \quad 3 \quad \bullet \quad 178 \quad 3$$

$$238 : 4 \quad \bullet \quad 70$$

$$175 \quad 4 \quad \bullet \quad 127 \quad 4$$

$$67 : 5 \quad \bullet \quad 20$$

5. Bir ağacdən 39 kq, digər ağacdən isə 46 kq alma dərildi. Almalar hər birində eyni miqdarda olmaqla 5 yeşiyə yığıldı. Hər yeşikdə təxminən nə qədər alma oldu?

6. Yük maşını eyni sürətlə hərəkət edərək 5 saata 245 km yol qət etdi. 1) Yük maşını 1 saata neçə kilometr yol qət etdi? 2) Bu məsələnin cavabına görə “Yük maşını bir saatda təxminən 40 km yol qət etdi” ifadəsi doğrudurmu?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Mərtəbə vahidlərinin sayı qalıqsız bölünənləri sətir şəklində, qalıqlı bölünənləri isə sütun şəklində yazmaqla bölmə əməllərini yerinə yetirin.

$$\begin{array}{cccc} 88 : 4 & 58 : 2 & 446 : 2 & 546 : 2 \\ 66 : 3 & 72 : 4 & 666 : 3 & 534 : 3 \\ 99 : 9 & 85 : 5 & 884 : 4 & 744 : 4 \end{array}$$

2. Bir ədədi 2 dəfə artırıb, alınan hasili 3 dəfə azaltdıqda qiismət 32 olur. Bu, hansı ədəddir? Əməllər ardıcılığını sxemlə göstərin.

3. Onluqlar mərtəbəsi 2 olan, 500-dən böyük, 5-ə qalıqsız bölünən neçə üçrəqəmli ədəd var? Bu ədədləri 5-ə bölünmə əlamətinə uyğun müəyyən edin.

4. Qiisməti tapın.

$$\begin{array}{cccc} 57 : 3 & 52 : 4 & 64 : 4 & 90 : 5 \\ 357 : 3 & 452 : 4 & 464 : 4 & 590 : 5 \end{array}$$

5. Bölmə əməllərini yerinə yetirin və həlli yoxlayın.

$$\begin{array}{cccc} 72 : 4 & 75 : 5 & 448 : 4 & 632 : 4 \\ 68 : 4 & 65 : 5 & 642 : 3 & 564 : 3 \\ 96 : 4 & 55 : 5 & 864 : 2 & 954 : 2 \end{array}$$

6. Sual işarəsinin yerindəki ədədi əlverişli üsulla tapın və hasili hesablayın.

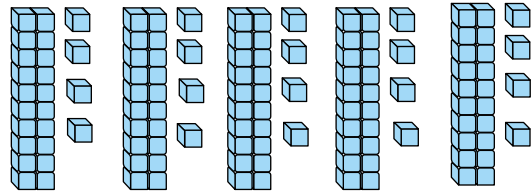
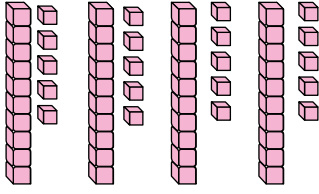
$$\boxed{1} \ 7 \rightarrow + \rightarrow \boxed{2} \ 7 \rightarrow + \rightarrow \boxed{3} \ 7 \rightarrow + \rightarrow \boxed{7} \ 7 \rightarrow + \rightarrow \boxed{8} \ 7 \rightarrow + \rightarrow \boxed{9} \ 7 \rightarrow + \rightarrow \boxed{10} \ 7 \Rightarrow \boxed{?} \ 7$$

7. Metro stansiyasında qoyulmuş turniketdən (elektron keçid qurğusundan) hər 5 saniyədə bir sərnişin keçir. 1 dəqiqə 35 saniyədə turniketdən neçə sərnişin keçər?

8. Tikiş fabrikində eni 50 sm, uzunluğu 1 m olan düzbucaqlı formalı süfrələr istehsal olunur. Süfrələrin kənarına lentdən haşiyə tikilir. 435 m lent neçə süfrənin haşiyəsinə çatar?

Özünü qiymətləndirmə

1. Aşağıdakı modellərə uyğun vurma əməlləri yazın və yerinə yetirin.

2. Cədvəlləri dəftərinizdə tamamlayın və uyğun vurma əməlini yazın.

	10	9	
6			

	10	8	
7			

	20	9	
9			

3. Bölmənləri iki ədədin cəmi şəklində ifadə etməklə bölmə əməlini yerinə yetirin.

$56 : 4$

$57 : 3$

$176 : 4$

$275 : 5$

$42 : 3$

$98 : 7$

$285 : 5$

$168 : 4$

4. Məsələləri həll edin.

1) Düşərgədə dincələn 35 şagirdin hərəsinə çay süfrəsində 1 dilim piroq verilməlidir. Bir piroq 8 bərabər dilimə bölünərsə, neçə piroq bişirilməlidir?

2) Tədbirə 43 nəfər qonaq dəvət edilmişdir. Qonaqlar üçün hazırlanmış masalar 8 nəfərlikdir. Onları yerləşdirmək üçün neçə masa lazımdır?

5. Vurma əməllərini yerinə yetirin.

$\begin{array}{r} 23 \\ 3 \end{array}$	$\begin{array}{r} 14 \\ 2 \end{array}$	$\begin{array}{r} 26 \\ 4 \end{array}$	$\begin{array}{r} 235 \\ 2 \end{array}$	$\begin{array}{r} 331 \\ 3 \end{array}$	$\begin{array}{r} 219 \\ 4 \end{array}$
--	--	--	---	---	---

6. Bölmə əməllərini sütunla yazmaqla yerinə yetirin.

$495 : 3$

$628 : 4$

$548 : 2$

$678 : 6$

$595 : 5$

$286 : 2$

$789 : 3$

$459 : 3$

7. 3, 7, 8 rəqəmlərinin hər birindən bir dəfə istifadə etməklə yazılan bütün üçrəqəmli ədədlərin 3-ə qalıqsız bölündüyünü sübut edin. Fikrinizi yazın.

VI bölmə

Bu bölmədə nəyi öyrənəcəksiniz?

- ☺ Verilmiş ifadələrdə əməllər sırasını müəyyən etməyi
- ☺ Mötərizəli və mötərizəsiz ifadələrin qiymətini tapmağı
- ☺ Sözlərlə verilmiş ifadələri, fikirləri riyazi şəkildə yazmağı
- ☺ Sadə məsələləri tənlik qurmaqla həll etməyi
- ☺ Kəsrləri yazmağı və oxumağı

Söz ehtiyatı

əməllər sırası

dəyişən

dəyişənli ifadə

ifadənin qiyməti

tənlik

məchul

tənliyin həlli

hissə

kəsr xətti

tam, bütöv

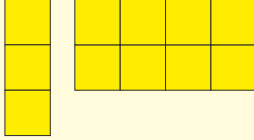
Əməllər sırası

Öyrənmə. Cəmi neçə kvadrat var?

Mötərizəsiz ifadələr

$$3 + 2 \quad 4 = 3 + 8 = 11$$

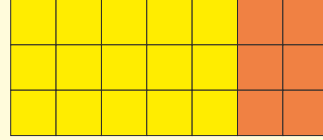
11 ədədi ifadənin qiymətidir.

Mötərizəli ifadələr

$$3 \quad (5 + 2) = 3 \quad 7 = 21$$

21 ədədi ifadənin qiymətidir.

Mötərizəsiz ifadələrin qiymətini taparkən, yazıldığı sıra ilə soldan sağa əvvəlcə vurma və ya bölmə əməlləri, sonra isə toplama və ya çıxma əməlləri yerinə yetirilir.

Mötərizəli ifadələrdə əvvəlcə mötərizənin daxilindəki əməllər yerinə yetirilir və mötərizəsiz ifadə alınır. Qalan əməllər mötərizəsiz ifadələrdə olduğu kimi yerinə yetirilir.

1. Mötərizəli və mötərizəsiz ifadələrin qiymətini tapın və müqayisə edin.

$5 + 4$	10	$(5 + 4)$	10	$24 : 6 + 2$	$24 : (6 + 2)$
$8 + 2$	7	$(8 + 2)$	7	$36 : 6 + 3$	$36 : (6 + 3)$
$5 \quad 4 + 36$	$5 \quad (4 + 36)$	$30 - 27 : 3$	$(30 - 27) : 3$		
$6 \quad 7 + 18$	$6 \quad (7 + 18)$	$66 - 42 : 6$	$(66 - 42) : 6$		

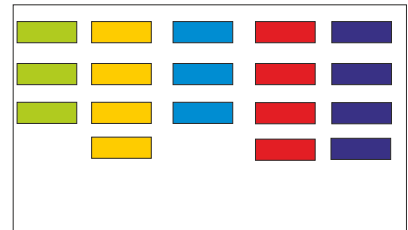
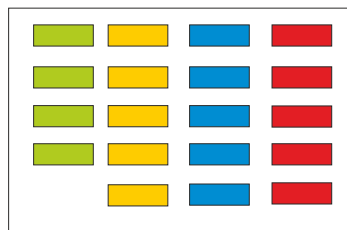
2. Düzbucaqlıların sayını müxtəlif cür hesablayın.

$$3 \quad 3 + 2$$

$$3 \quad 4 - 1$$

$$2 \quad 4 + 3$$

3. İfadələrin qiymətini tapın.

$$5 \quad (75 - 70)$$

$$8 \quad (100 - 96)$$

$$25 : (35 - 30)$$

$$42 : (90 - 84)$$

$$3 \quad (30 - 20)$$

$$(20 + 44) : 8$$

$$(29 + 11) : 4$$

$$(5 + 4) \quad 10 + 30$$

$$156 + 24 - 55$$

$$254 - (7 + 2) \quad 4$$

$$54 : 9 \quad 7 - 25$$

$$72 : 8 : 3 + 20$$

Əməllər sırası

1. Lazım olan halda mötərizəni elə yazın ki, bərabərlik doğru olsun.

$$9 - 5 \quad 10 = 40$$

$$200 - 119 : 9 = 9$$

$$40 - 20 \quad 2 = 40$$

$$350 - 300 : 6 = 300$$

$$4 + 4 \quad 7 = 56$$

$$540 - 440 : 4 = 430$$

$$10 \quad 9 - 6 = 84$$

$$222 - 201 : 3 = 7$$

2. Misalları həll edin. Onların necə tərtib olunduğu barədə fikirlərinizi söyləyin.

$$28 + 4 : 2$$

$$28 - 4 : 2$$

$$128 + 4 : 2$$

$$128 - 4 : 2$$

$$(28 + 4) : 2$$

$$(28 - 4) : 2$$

$$(128 + 4) : 2$$

$$(128 - 4) : 2$$

3. Misalları həll edin. Misallardakı qanunauyğunluqları araşdırın.

$$0 \quad 9 + 1$$

$$1 \quad 8 + 1$$

$$(18 + 19) \quad 3$$

$$1 \quad 9 + 2$$

$$12 \quad 8 + 2$$

$$(18 + 19) \quad 6$$

$$2 \quad 9 + 3$$

$$123 \quad 8 + 3$$

$$(18 + 19) \quad 9$$

4. Suallara cavab verin.

1) 4 26 hasilı 3 26 hasilindən nə qədər böyükdür?

2) 4 207 hasilini Seymur $800 + 40 + 28 = 868$ kimi hesablayıb. Onun səhvi nədədir?

5. Cədvəldə məktəb yeməxanasındakı bəzi qiymətlər verilmişdir. Cədvələ görə məsələləri həll edin.

1) 3 şagird hərəyə 1 buterbrod və 1 fincan kakao aldı. Onlar cəmi nə qədər pul ödədilər? Məsələni 2 üsulla həll edin.

2) Şagirdlərdən ikisi hərəyə 1 dilim tort və 1 fincan çay aldı. Üçüncü şagird isə özünə 1 buterbrod aldı. Şagirdlər cəmi nə qədər pul ödədilər?

Yeməklərin qiyməti

Yeməklər	Qiyməti (qəpiklə)
1 buterbrod	25
1 dilim tort	20
1 fincan çay	10
1 fincan kakao	15

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Qalıqlı bölməni yerinə yetirin. Həllin düzgünlüyünü yoxlayın.

$13 : 4$

$36 : 5$

$84 : 9$

$27 : 5$

$44 : 8$

$56 : 6$

$65 : 8$

$45 : 7$

$73 : 8$

2. Misalları əvvəlcə mötərizəli, sonra isə mötərizəsiz həll edin.

$(2 + 8) \cdot 7$

$27 : (3 + 6)$

$(11 + 4) \cdot 3$

$(6 + 2) \cdot 9$

$(25 + 10) : 5$

$(60 - 10) \cdot 6$

$42 : (7 - 4)$

$56 : (8 - 4)$

3. İkinci vuruğu mərtəbə qiymətlərinin cəmi ilə ifadə edin, hasilini tapın.

$3 \cdot 25$

$5 \cdot 58$

$4 \cdot 123$

$3 \cdot 311$

$4 \cdot 16$

$4 \cdot 39$

$2 \cdot 254$

$4 \cdot 116$

$5 \cdot 19$

$3 \cdot 54$

$3 \cdot 113$

$3 \cdot 213$

4. Mötərizəli ifadələr yazmaqla pulları hesablayın.

1)

2)

3)

4)

$3 \cdot (20 + 10) = 3 \cdot 20 + 3 \cdot 10 = 60 + 30 = 90$

5. Onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırmaqla hasilini təxmini hesablayın və müqayisə edin.

$47 \cdot 5 \approx 34 \cdot 6$

$56 \cdot 4 \approx 62 \cdot 5$

$23 \cdot 8 \approx 87 \cdot 3$

$42 \cdot 7 \approx 72 \cdot 2$

$62 \cdot 3 \approx 47 \cdot 3$

$33 \cdot 4 \approx 58 \cdot 3$

6. Nigar, Mədinə və Zümrüd bacıdırlar. Nənəsi onlara 70 qəpik, babası isə 80 qəpik pul verdi. Bacılar pulları öz aralarında bərabər böldülər. Hər bacıya neçə qəpik pul düşdü?

Məsələ həlli

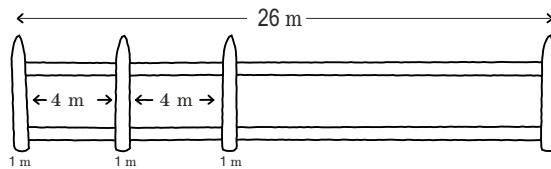
Məsələnin həllinə uyğun əməlləri seçin

1. 3^a sinfində 24, 3^b sinfində isə 28 şagird var. 3-cülər qış tətlini Şamaxıdakı məktəbli düşərgəsində keçirdilər. Hər otaqda 4 nəfər qalarsa, şagirdlər neçə otaqda yerləşərlər?
2. Səbuhi və Aslanın birlikdə 85 DVD-si var. 31 diskdə macəra filmi var. Qalan DVD-lərin yarısında fantastika, yarısında isə cizgi filmləridir. Onların fantastika və cizgi filmləri yazılmış DVD-lərinin sayı neçə dənədir?
3. Kərim internet ilə dostlarına 8 məktub göndərirdi, dostları isə ona 2 dəfə çox məktub göndərdilər. O, daha 7 məktub da ailəsindən aldı. Kərimin elektron poçtuna (e-mail) cəmi neçə məktub daxil olmuşdu?
4. Klaviatura və siçan birlikdə kompüterin monitorundan 5 dəfə ucuzdur. Klaviatura 18 manat, siçan isə 7 manatdır. Monitor neçəyədir?
5. Nəzakət xanım meyvə-tərəvəz dükanından 5 kq çiyələk aldı. O, çiyələyin hər kiloqramı üçün 2 manat 50 qəpik ödədi. Bu dükanda bir gün əvvəl çiyələyin qiyməti 2 manat idi. Nəzakət xanım çiyələyi bir gün əvvəl alsaydı, nə qədər pula qənaət edərdi?
6. Qafar əmi iqtisadçıdır. O, işi ilə əlaqədar 6 pullu internet saytından istifadə edir. İstifadə etdiyi pulsuz (istifadəsi azad) saytların sayı isə bundan 22 ədəd çoxdur. Qafar əmi cəmi neçə internet saytından istifadə edir?

Məsələ həlli

Məsələni şəkil çəkməklə həll edin

1. Ayan 14 muncuqdan boyunbağı düzəldir. O, sapa birinci qırmızı, ikinci ağ, üçüncü və dördüncü isə yaşıl rəngli muncuq düzdü. Ayan muncuqları bu qayda ilə düzməyi davam etdirsə, boyunbağıda hər rəngdən neçə muncuq olar?
2. Gülnar əlindəki ipi 4 bərabər hissəyə böldü. Gülnar ipi neçə dəfə kəsdi?
3. Hasarın uzunluğu 26 m-dir. Hasar boyu hər 4 metrdən bir eni 1 m olan dirəklər qoyulmuşdur. Hasarda neçə dirək var? Şəkli dəftərinizdə tamamlayın.

4. Akif, Emil, Səbuhi və Kənan bir sraya düzülüb uzunluğa tullanma yarışında növbələrini gözləyirlər. Akif sırada Emil və Səbuhinin arasında dayanıb. Akif Səbuhidən, Səbuhi isə Kənandan qabaqdadır. Sırada 3-cü kimdir?
5. Masanın üzərində üst-üstə 4 dərslik var. “Riyaziyyat” və “Azərbaycan dili” dərslikləri “Həyat bilgisi” dərsliyinin üstündədir. “Azərbaycan dili” dərsliyi “İnformatika” dərsliyinin üstündədir. Ən üstdəki dərslik hansıdır? Sxemi dəftərinizdə tamamlayın.

_____

_____

_____ **Riyaziyyat**

_____

6. Zeynəb aşağıdakı qayda ilə 15 həndəsi fiqur çəkdi. O, birinci sarı üçbucaq, ikinci qırmızı kvadrat, üçüncü mavi dairə, dördüncü isə yaşıl kvadrat çəkdi. Zeynəb bu qayda ilə neçə kvadrat çəkdi?

Dəyişənli ifadələr

Fikrə uyğun riyazi ifadə

Öyrənmə.

Aşağıdakı cümlələrdə uşaqların pulu Aytənin pulu ilə müqayisə olunur. Aytənin nə qədər pulu olduğu bilinmir. Bu pulu istədiyiniz hərflə işarə edə bilərsiniz. Aytənin pulunu n hərfi ilə işarə edin və aşağıdakı fikirlərə uyğun riyazi ifadə yazın.

1) Mehribanın pulu Aytənin pulundan 4 manat çoxdur.

Mehribanın pulu: $n + 4$

2) Akifin pulu Aytənin pulundan 3 manat azdır.

Akifin pulu: $n - 3$

3) Sənanın pulu Aytənin pulundan 2 dəfə çoxdur.

Sənanın pulu: $n \cdot 2$ və ya $2 \cdot n$

4) Günəlin pulu Aytənin pulundan 2 dəfə azdır.

Günəlin pulu: $n : 2$

n dəyişəndir. $n + 4$, $n - 3$, $n \cdot 2$, $n : 2$ ifadələri dəyişəni olan ifadələrdir.

Dəyişənin, yəni n -in qiymətindən asılı olaraq ifadələrin qiyməti dəyişir.

$n = 8$, $n = 10$ manat olduqda yuxarıdakı ifadələrin qiymətini tapın.

1. Lalənin almalarının sayı Elmanın almalarının sayından 4 dənə çoxdur. Elmanın almalarının sayını a hərfi ilə işarə etsəniz, Lalənin almalarının sayını necə taparsınız? Uyğun ifadəni yazın. $a = 5$, $a = 7$ olduqda Lalənin almalarının sayı neçə olar?

2. Sınıfda oğlanların sayı qızların sayından 4 nəfər azdır. Oğlanların sayını n hərfi ilə işarə edin, qızların sayına uyğun riyazi ifadəni yazın. $n = 10$ və $n = 12$ olarsa, qızların sayı neçə olar?

3. $n = 50$ olduqda dairələrin yerinə uyğun müqayisə işarəsini yazın.

$$4 \cdot n \text{ } \bullet \text{ } 200$$

$$n : 10 \text{ } \bullet \text{ } 5$$

$$80 - n \text{ } \bullet \text{ } 23$$

$$2 \cdot n \text{ } \bullet \text{ } 80$$

$$n + 11 \text{ } \bullet \text{ } 66$$

$$n - 18 \text{ } \bullet \text{ } 32$$

4. Fikrə uyğun ifadəni seçin.

1) $b = 11$ olarsa, ifadənin qiyməti 3 olar.

a) $b + 5$

2) $b = 16$ olarsa, ifadənin qiyməti 4 olar.

b) $b : 4$

3) $b = 5$ olarsa, ifadənin qiyməti 10 olar.

c) $b - 8$

Tənlik qurmaqla məsələ həlli

Öyrənmə. Babası Fidana 12 manat pul verdi. Fidanın 20 manat pulu oldu. Fidanın əvvəlcə neçə manat pulu var idi?

“Babası Fidana 12 manat pul verdi” fikrinə uyğun riyazi ifadə yazaq: Fidanın əvvəlki pulunu n hərfi ilə işarə etsək, babası 12 manat verdikdən sonra onun pulunun miqdarı $n + 12$ olar. Məsələnin şərtində həmçinin verilir ki, **Fidanın 20 manat pulu oldu.** Deməli, həm $n+12$ ifadəsi, həm də 20 ədədi Fidanın pulunun miqdarını göstərir. Ona görə də $n + 12 = 20$ yazıla bilər. Bu, *tənlikdir*, burada n *məchuldur*.

Tənliyi həll etmək məchulun qiymətini tapmaq deməkdir.

$$n + 12 = 20$$

$$n = 20 - 12$$

$$n = 8$$

Yoxlama: $8 + 12 = 20$, bərabərlik doğrudur.

Deməli, $n = 8$ *tənliyin həllidir*.

Məchul adətən x hərfi ilə işarə edilir və “iks” kimi oxunur.

1. Fikrimdə bir ədəd tutmuşam. Bu ədəddən 20 çıxsanız, 15 alınar. Fikrimdə tutduğum ədəd neçədir? Məsələni tənlik qurmaqla həll edin.

2. Qabdakı almaları 5 nəfər arasında bərabər böldülər. Hər birinə 4 alma düşdü. Hansı tənliyi həll etsəniz, qabdakı almaların sayını taparsınız?

a) $a - 4 = 5$

b) $a : 5 = 4$

c) $a + 4 = 5$

3. Məsələni tənlik qurmaqla həll edin.

Bidonda 10 l süd var idi. Nailə xanım bu süddən qoğal və şəkərbura bişirmək üçün istifadə etdi. Bidonda 3 l süd qaldı. Nailə xanım neçə litr süd işlətdi?

4. Suallara uyğun tənliyi seçin və həll edin.

Həll üsullarınızı təqdim edin.

a) 2-ni hansı ədədə vurduqda 14 alınar?

$$24 : x = 6$$

b) 24-ü hansı ədədə böldükdə 6 alınar?

$$x - 5 = 19$$

c) Hansı ədəddən 5 çıxdıqda 19 alınar?

$$2 \quad x = 14$$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Tənlikləri həll edin.

1) $x + 9 = 14$

4) $x - 12 = 42$

2) $55 + x = 75$

5) $34 - x = 24$

3) $x - 45 = 30$

6) $x + 23 = 56$

2. Anbarda 125 kq armud var. Bu, anbardakı almanın kütləsindən 46 kq azdır. Anbarda neçə kiloqram alma var? Almanın kütləsini a hərfi ilə işarə edin və məsələni tənlik qurmaqla həll edin. Məsələyə aid neçə tənlik qurmaq olar?

3. Asif 25 manata ayaqqabı aldıqdan sonra onun 8 manat pulu qaldı. Asifin neçə manat pulu var idi? Məsələyə aid neçə tənlik qurmaq olar?

4. 28 idmançını stadiona aparmaq üçün bir neçə mikroavtobus lazımdır. Bir mikroavtobus 7 nəfərlikdir. İdmançıları stadiona aparmaq üçün neçə mikroavtobus lazımdır? Hansı tənlik bu məsələnin həllinə uyğun deyil?

a) $28 : x = 7$

b) $7 \cdot x = 28$

c) $x + 7 = 28$

5.almaz dəniz kənarından balıqqulağı yığdı. Yolda onlardan 5 dənəsini itirdi. Qalan balıqqulaqlarının sayını hansı ifadə düzgün göstərir? Burada n nəyi göstərir?

a) $5 \cdot n$

b) $5 : n$

c) $n - 5$

d) $n + 5$

6. Tapşırıqları yerinə yetirin.

1) $a + 30 = 200$ olduqda, $a + 50$ ifadəsinin qiymətini tapın.

2) $b = 40$ və $a = b - 20$ olduqda, $a + b$ ifadəsinin qiymətini tapın.

3) $b = 12$ və $a = 3 \cdot b$ olduqda, $a - b$ ifadəsinin qiymətini tapın.

Özünü qiymətləndirmə

1. Əməlləri yerinə yetirin.

$$76 + 45 : 9 - 7$$

$$(80 - 36) : 4 + 16$$

$$4 \cdot 9 + 7 \cdot 6$$

$$66 + (82 - 30) : 4$$

$$(180 - 70) \cdot 5$$

$$350 - 250 : 5 \cdot 2$$

$$27 : 3 + 4 \cdot 8$$

$$5 \cdot (14 + 30) - 21$$

2. Qırmızı xananın yerində hansı işarə olmalıdır?

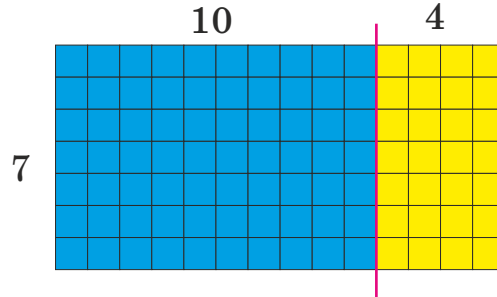
50 ■ $(10 - 5) = 10$ a) +   b) -   c) $\cdot$ d) :

3. Xanaların ümumi sayını hansı ifadə düzgün göstərir?

a) $7 + 10 \cdot 4$

b) $7 \cdot (10 + 4)$

c) $10 \cdot (7 + 4)$

4. Məsələləri həll edin.

1) Kəmalənin Masallıda çəkdiyi şəkillərin sayı Lerikdə çəkdiyənlərindən 12-dənə çoxdur. Verilmiş riyazi ifadələrdən hansı Kəmalənin Masallıda çəkdiyi şəkillərin sayını göstərir? l nəyi göstərir? $l = 20$, $l = 25$ olduqda uyğun ifadənin qiymətini hesablayın.

a) $l + 23$

b) $l - 12$

c) $l + 12$

2) Kəmalə fotoaparətindəki şəkillərdən 17-ni çap etdirdi. Onun fotoaparətində çap olunmamış 43 şəkil qaldı. Aşağıdakı tənliklərdən hansını həll etsəniz, Kəmalənin fotoaparətindəki şəkillərin ümumi sayını taparsınız?

a) $m - 17 = 43$

b) $m + 17 = 43$

c) $m \cdot 3 = 60$

5. Tənlikləri həll edin.

$$x + 57 = 62$$

$$71 - x = 51$$

$$x - 31 = 20$$

$$82 - x = 70$$

$$27 + x = 35$$

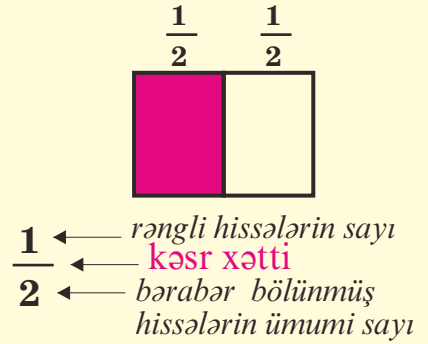
$$x - 300 = 500$$

Hissələr, kəsrlər

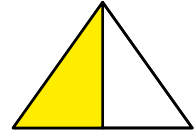
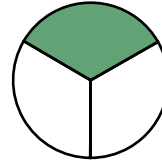
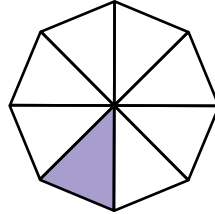
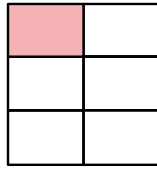
Öyrənmə.

Düzbucaqlı 2 bərabər hissəyə bölünmüş, 1 hissəsi rənglənmişdir. “2 bərabər hissədən 1-i” ifadəsi riyazi olaraq $\frac{1}{2}$ kimi yazılır və “ikidə bir” kimi oxunur.

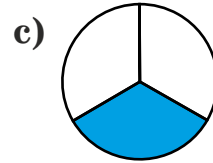
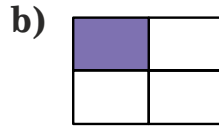
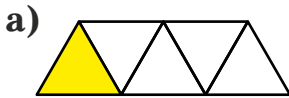
$\frac{1}{2}$ kəsri 2 ədədi düzbucaqlının 2 bərabər hissəyə bölündüyünü, 1 ədədi isə bu hissələrdən birinin, yəni rəngli hissənin sayını göstərir.

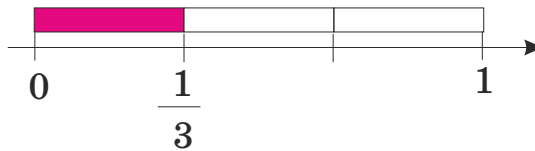
1. Aşağıdakı fiqurların rəngli hissələrinə uyğun kəsrləri yazın.

2. $\frac{1}{5}$ kəsri ilə hansı fiqurun rəngli hissəsi ifadə oluna bilər?

3. Ədəd oxu üzərində $\frac{1}{3}$ kəsri nəyi göstərir. Dəftərinizdə ədəd oxu üzərində $\frac{1}{4}$ və $\frac{1}{5}$ kəsrlərini göstərin.

4. Dəftərinizdə eni 3 sm, uzunluğu 6 sm olan düzbucaqlı çəkin. Düzbucaqlını 3 bərabər hissəyə bölün. Bir hissəsini rəngləyin. Rəngli hissəyə uyğun kəsri yazın. Şəkil üzərində hər bir hissənin ölçülərini yazın.

Hissələr, kəsrlər

Öyrənmə.

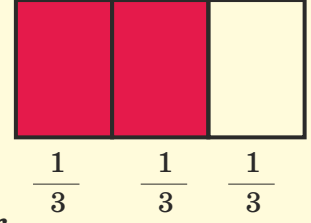
Düzbucaqlı 3 bərabər hissəyə bölünmüş və onun 2 hissəsi rənglənmişdir.

Düzbucaqlının rənglənmiş hissəsini göstərən kəsr $\frac{2}{3}$ kimi yazılır və “üçdə iki” kimi oxunur.

2 ← rənglənmiş hissələrin sayı

3 ← bərabər bölünmüş hissələrin ümumi sayı

Düzbucaqlının $\frac{1}{3}$ (üçdə bir hissəsi) rənglənməmişdir.

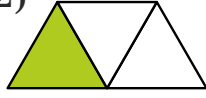

1. Fiqurların rəngli və rəngsiz hissələrinə uyğun kəsrləri yazın.

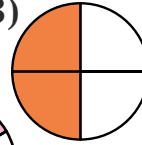
1)

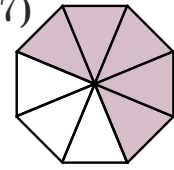
2)

3)

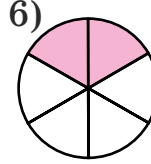
7)

4)

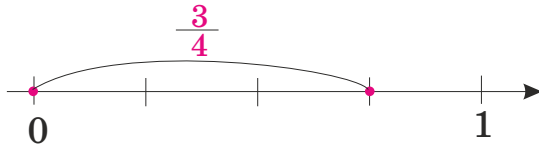
5)

2. Mahirə xanım dairəşəkilli piroq bişirdi. Piroqu 8 bərabər dilimə böldü. Dilimlərdən 3-nün üstü qozlu, 5-nin üstü isə cemlidir. Qozlu və cemli hissələrə uyğun kəsrləri yazın. Məsələnin həllini şəkil çəkməklə təqdim edin.

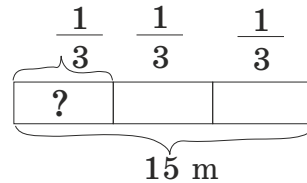
3. Dəftərinizdə $\frac{2}{3}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{2}{6}$, $\frac{5}{8}$ hissələri rənglənmiş həndəsi fiqurlar çəkin.

4. Ədəd oxu üzərində parçanın $\frac{3}{4}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{5}{8}$ hissələrini qeyd edin.

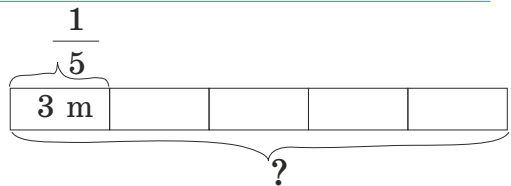

5. Məsələləri sxemin köməyiylə həll edin.

1) Uzunluğu 15 m olan lentin $\frac{1}{3}$ hissəsi neçə metrdir?

2) $\frac{1}{5}$ hissəsi 3 m olan ipin uzunluğu neçə metrdir?

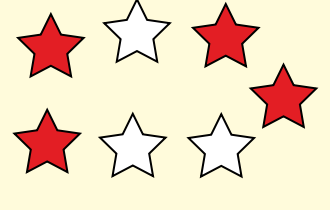
Hissələr, kəsrlər

Öyrənmə.

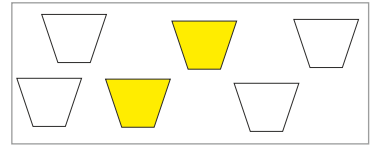
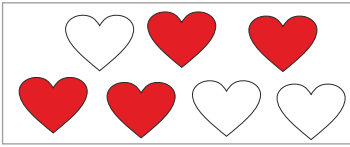
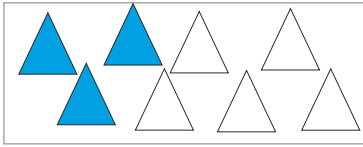
Şəkildəki 7 ulduzdan 4-ü rəngli, 3-ü rəngsizdir.

Ulduzların rənglənmiş hissəsinə uyğun kəsir: $\frac{4}{7}$

Ulduzların rənglənmemiş hissəsinə uyğun kəsir: $\frac{3}{7}$

1. Əşya qruplarının rəngli hissələrinə uyğun kəsrləri yazın.

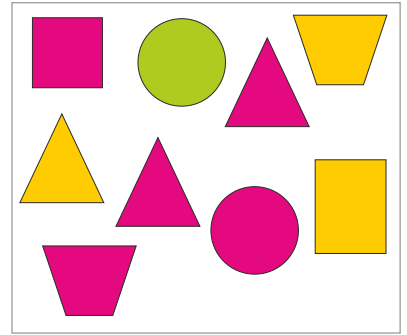
2. Tapşırıqları yerinə yetirin.

1) Kəsrlərlə ifadə edin:

- Fiqurların hansı hissəsi üçbucaqlardır?
- Fiqurların hansı hissəsi yaşıldır?
- Fiqurların hansı hissəsi dördbucaqlılardır?

2) Hansı fiqurlar bütün fiqurların

$\frac{5}{9}$ hissəsini təşkil edir?

3. Gülsüm 7 yarpaq şəkli çəkdi və onlardan 4-nü yaşıl, 2-ni sarı, 1-ni palıdı rənglədi. Yarpaqların rənglərinə uyğun kəsrləri yazın.

4. 12 almanı 3 yerə bərabər paylasanız, hər paya neçə alma düşər?
12 almanın $\frac{2}{3}$ hissəsi neçə almadır? Məsələni sxem çəkməklə həll edin.

5. Qabdakı 5 konfeti İlkin və Elnur yedilər. İlkin deyir ki, mən konfetlərin $\frac{2}{5}$ hissəsini yemişəm. Bəs, Elnur konfetlərin neçəsini yeyib? Elnurun yediği konfetlərə uyğun kəsri yazın.

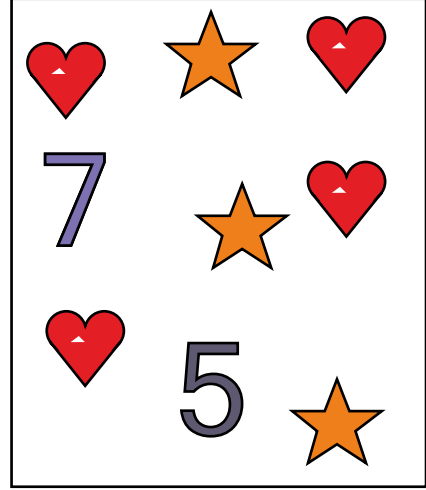
Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Şəkildə Vəlinin yeni aldığı stikerlər verilmişdir. Stikerlərin sayına görə aşağıdakı suallara cavab verin.

1) Ulduz təsvirli stikerlər bütün stikerlərin hansı hissəsini təşkil edir?

2) Rəqəm təsvirli stikerlər bütün stikerlərin hansı hissəsini təşkil edir?

3) Səməd ürək təsvirli stikerlərə uyğun kəsri $\frac{9}{4}$ kimi yazıb. Səmədin səhvini düzəldin.

2. 10 dilim piroqun 3-nü Şakir, 2-ni Sənəm yedi. Piroqun yeyilən hissəsinə və qalan hissəsinə uyğun kəsrləri yazın.

3. Rəhilə 8 nəfər arasında sevdikləri rəng haqqında sorğu apardı. Məlum oldu ki, onlardan 3 nəfər mavi, 5 nəfər isə qırmızı rəngi xoşlayır. 1) Rəyi soruşulanların hansı hissəsi qırmızı rəngi xoşlayır? 2) Sorğuda iştirak edənlərin $\frac{3}{8}$ hissəsi hansı rəngi bəyənir?

4. Uzunluğu 20 metr olan lentin $\frac{1}{5}$ hissəsindən paltarı bəzəmək üçün istifadə edildi. Paltara neçə metr lent işləndi?

5. Tərəfinin uzunluğu 4 sm olan kvadrat çəkin və $\frac{1}{4}$ hissəsini rəngləyin. Rənglənmiş hissədə hansı fiqur alınır? Müxtəlif variantlar fikirləşin.

6. Samir 4 maşın şəkli çəkdi. Bu, Aydanın çəkdiyi gül şəkillərinin $\frac{1}{2}$ hissəsi qədərdir. Aydan neçə gül şəkli çəkib? Məsələni sxem çəkməklə həll edin.

Özünü qiymətləndirmə

1. Tənlikləri həll edin.

1) $45 + x = 84$

2) $57 - x = 32$

3) $x - 35 = 78$

4) $x - 7 = 56$

5) $x : 9 = 5$

6) $27 : x = 3$

2. İfadələrin qiymətlərini tapın.

1) $45 - 10 \cdot 4$

2) $56 : 4 + 4$

3) $4 \cdot 28 - 14$

$(45 - 10) \cdot 4$

$56 : (4 + 4)$

$4 \cdot (28 - 14)$

3. Elnarə alma və armudları 5 vazaya yığdı. O, hər vazaya 4 alma, 3 armud qoydu. Elnarə vazaya cəmi neçə meyvə qoydu? Aşağıdakı ifadələrdən hansı məsələnin həllinə uyğun deyil?

a) $(4 + 3) \cdot 5$

b) $5 \cdot 4 + 5 \cdot 3$

c) $4 + 3 \cdot 5$

4. 235 ədədinin onluqlar mərtəbəsinin vahidlərinin sayına 2 vahid əlavə edib, təkliklər mərtəbəsinin vahidlərinin sayından isə 3 vahid çıxdıqda alınan ədəd neçə olar? Hansı ifadələrin qiyməti bu ədədə bərabərdir?

1) $235 + 20 - 3$

2) $235 + 23$

3) $235 + 17$

a) 1-ci və 2-ci

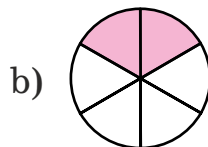
b) 2-ci və 3-cü

c) 1-ci və 3-cü

5. $a < 45 + 10$ şərtini ödəyən a dəyişənin ən böyük qiymətini tapın.

6. Qabda 12 konfet var idi. Konfetlərdən bir neçəsini Adil yedi. Qabda 8 konfet qaldı. Adil deyir ki, mən konfetlərin yarısını yemişəm. Aydan deyir ki, Adil konfetlərin $\frac{1}{3}$ -ni yeyib. Nailə deyir ki, konfetlərin $\frac{2}{3}$ -si qalıb. Kim səhv deyir? Fikrinizi yazın.

7. Aşağıdakı şəkillərdən hansının rənglənmiş hissəsi $\frac{2}{3}$ kəsrinə uyğundur?

VII bölmə

Bu bölmədə nəyi öyrənəcəksiniz?

- 😊 Təqvim üzərində müxtəlif tarixləri müəyyən etməyi
- 😊 Koordinat şəbəkəsi üzərində koordinat cütlərinə görə əşyanın yerini müəyyən etməyi
- 😊 Məlumatları müxtəlif qrafik formalarda (tel cədvəli, barqraf, piktoqram, cədvəl) çəkməyi
- 😊 Qrafik formalarda verilən məlumatları oxumağı və təqdim etməyi
- 😊 Verilən məlumatları araşdırmaqla hadisənin nəticələri haqqında əvvəlcədən fikir söyləməyi, proqnoz verməyi

Söz ehtiyatı

məlumatın qrafik təsviri
barqraf
piktoqram
tel cədvəli
cədvəl

koordinat şəbəkəsi
koordinat cütü
ehtimal etmək
proqnoz vermək

Təqvim

Yadda saxlayın!

1 əsr = 100 il

1 il = 12 ay

1 il = 365 gün (366 gün)

1 ay = 30 və ya 31 gün

(fevral 28 və ya 29 gün)

1 həftə = 7 gün

1. Tapın.

Neçə ildir?

- 2 əsr

- 3 əsr 25 il

- 1 əsr 65 il

Neçə aydır?

- 3 il

- 5 il 8 ay

- 2 il 7 ay

Neçə gündür?

- 4 həftə

- 3 həftə və 10 gün

- 5 həftə və 20 gün

2. Avqust ayından 3 ay əvvəlki və 3 ay sonrakı ayların adlarını yazın.

3. İlin ilk günündən aşağıda verilmiş tarixlərə qədər neçə ay, neçə gündür?

- martın 14-nə qədər

- mayın 18-nə qədər

- iyulun 31-nə qədər

- oktyabrın 1-nə qədər

4. Aslan dayı evindəki təmir işlərinin vaxtını göstərən cədvəl qurub. Təmir işləri iyunun 10-da başlanacaq. Cədvələ görə suallara cavab verin.

1) Təmir işlərinə cəmi nə qədər vaxt sərf olunacaq?

2) Təmir işləri hansı tarixdə bitəcək?

3) Fasadın təmirinə hansı tarixdə başlanacaq?

İşlərin ardıcılığı	Görüləcək işlər	Sərf olunan vaxt
1	Otaqların təmiri	1 ay 20 gün
2	Sanitar qovşağının təmiri	8 gün
3	Fasadın təmiri	5 gün
4	Avadanlıqların quraşdırılması	4 gün

5. Neçə gündür?

- 14 iyundan 28 noyabra qədər;

- 5 maydan 20 avqusta qədər;

- 17 martdan 17 iyuna qədər;

- 4 yanvardan 30 aprele qədər.

Koordinat şəbəkəsi

1. Koordinat şəbəkəsi üzərində verilmiş hər bir hərfin yerləşdiyi nöqtəyə uyğun koordinat cütünü müəyyən edin.

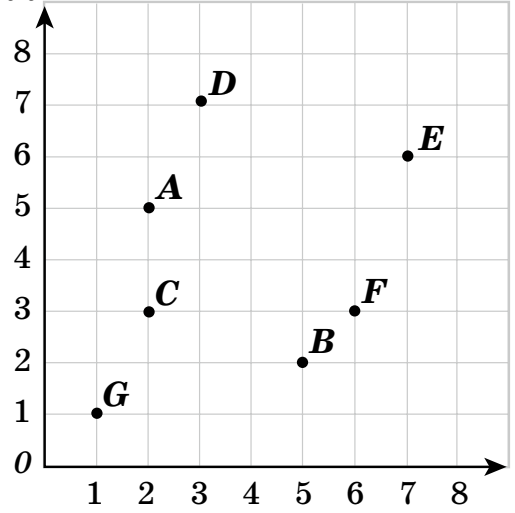
1) Hansı hərflərə uyğun koordinat cütündə 2-ci ədəd eynidir?

2) Kənanın bacısı deyir ki, onun adının baş hərfinin koordinat cütü (6; 3)-dür.

Kənanın bacısının adı aşağıdakılardan hansı ola bilər?

a) Elnarə b) Fərəh c) Dilarə

3) Koordinat şəbəkəsinə görə bir sual yazın.

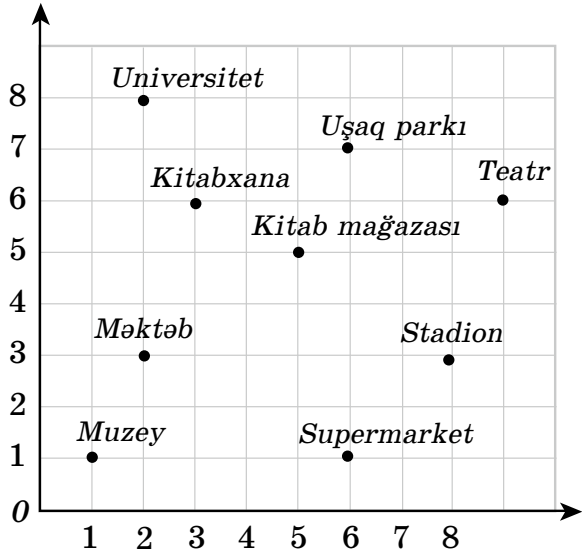
2. Koordinat şəbəkəsinə görə suallara cavab verin.

1) Kitab mağazasına uyğun koordinat cütü hansıdır?

a) (6;5) b) (3;6) c) (5;5)

2) Ayselın supermarketdən çıxıb məktəbə getdiyi yola hansı cavab uyğundur?

a) 4 vahid sağa, 3 vahid yuxarı;
b) 4 vahid sola, 2 vahid yuxarı;
c) 2 vahid sola, 4 vahid yuxarı.

3. Dəftərinizdə koordinat şəbəkəsi çəkin.

1) Aşağıdakı nöqtələri koordinat şəbəkəsi üzərində qeyd edin.

A (4; 7)

D (7; 6)

J (1; 4)

B (6; 3)

F (3; 3)

G (5; 2)

2) Koordinat şəbəkəsi üzərində L, M, N, K nöqtələrini qeyd edin və bu nöqtələri birləşdirin. Hansı fiqur alındı?

L (1; 5)

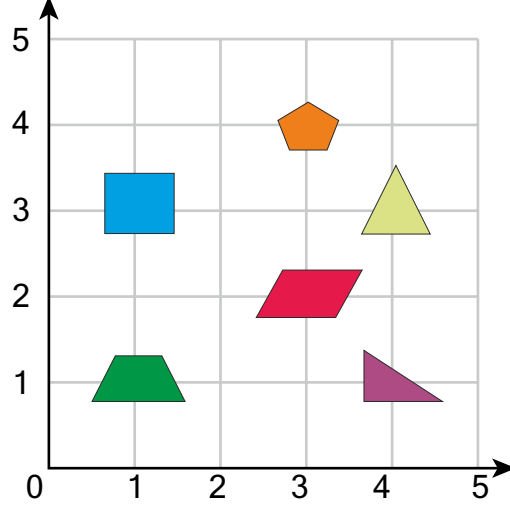
M (1; 1)

N (4; 1)

K (4; 5)

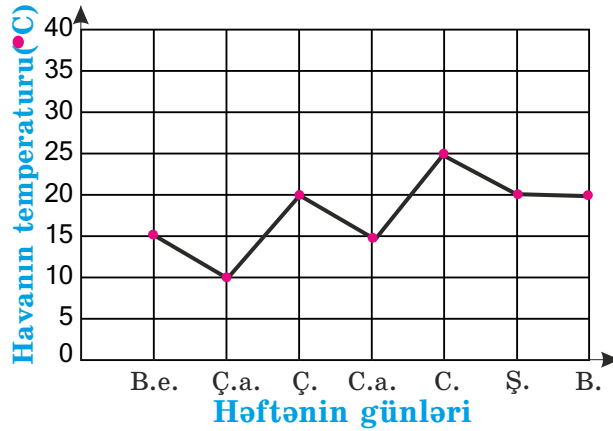
Koordinat şəbəkəsi

1. Koordinat şəbəkəsi üzərindəki fiqurların adlarını və onların yerləşdiyi nöqtəyə uyğun koordinat cütlərini dəftərinizdə yazın.

Cütlərlə iş.

2. Bir həftə ərzində hava temperaturunun dəyişməsini göstərən qrafikə əsasən bir-birinizə suallar verin. Temperatur hər gün eyni vaxtda - saat 12:00-da ölçülmüşdür. Qrafikə əsasən müəyyən etdiyiniz üç məlumatı dəftərinizdə yazın.

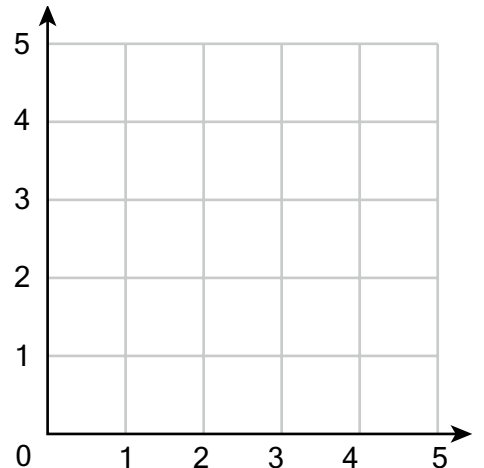

Cütlərlə iş.

3. Dəftərinizdə koordinat şəbəkəsi çəkin. Verilmiş koordinat cütlərinə uyğun nöqtələri parçalarla birləşdirin. Hansı hərf alındı?

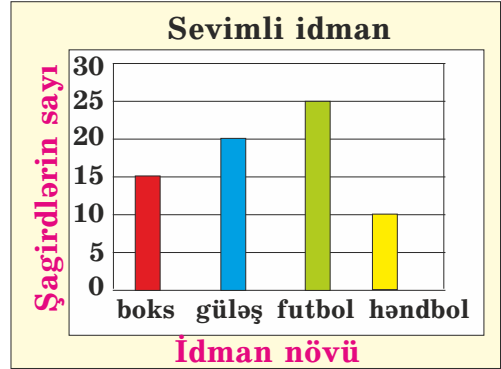
(1; 1) və (1; 5), (1; 5) və (3; 5),
(1; 3) və (3; 3)

Oxşar tapşırıqlar fikirləşin və yerinə yetirin.

Məlumatı araşdırın və təqdim edin

1. Verilmiş piktoqramı və barqrafı təqdim edin.

Piktoqramda həndbolla məşğul olanların sayını göstərən şəkillərin 3, futbolla məşğul olanların sayını göstərən şəkillərin isə 6 olduğu halda barqrafı dəftərinizdə çəkin və yeni məlumatları təqdim edin.

2. Cədvəldə 14 nəfər arasında “Hansı fəsil daha çox xoşuna gəlir?” sualı ilə aparılmış sorğunun nəticələri verilmişdir. Bu nəticəni dəftərinizdə tel cədvəli və barqraf şəklində göstərin. Sorğunun nəticələrini müqayisə edən iki məlumatı yazın.

Əli	Lalə	İsa	Pəri	Ayan	Arzu	Asif	Əsli	Araz	Arif	Jalə	Ömər	Musa	Nailə
Yay	Qış	Yaz	Yay	Qış	Yay	Yay	Yaz	Yay	Yay	Payız	Yaz	Qış	Payız

3. Aşağıdakı məlumatlara əsasən ölkələrin adlarını və qazandıqları qızıl medalların sayını göstərən cədvəli dəftərinizdə tərtib edin və barqraf qurun.

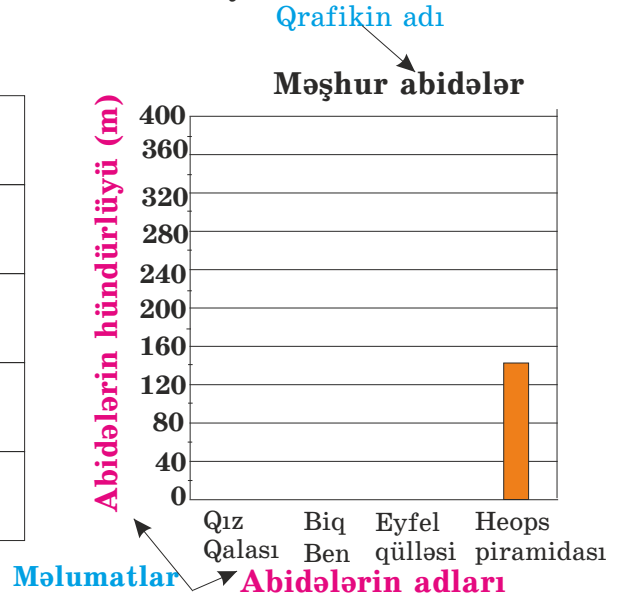
Olimpiya oyunları ilk dəfə 1896-cı ildə Yunanıstanda keçirilmişdir. Bu oyunlarda 7 ölkədən gələn idmançılar 38 qızıl medal qazanmışlar.

- Yunanıstan 10 qızıl medal qazanıb.
- Amerika Birləşmiş Ştatları Yunanıstandan 1 medal artıq qazanıb.
- Fransanın qazandığı qızıl medalların sayı Yunanıstanın qazandığı qızıl medalların sayının yarısı qədər olub.
- Almaniya Fransadan 1 medal çox qazanıb.
- Böyük Britaniya Almaniya 3 dəfə az qızıl medal qazanıb.
- Avstraliya, Avstriya və Böyük Britaniyanın qızıl medallarının sayı bərabər olub.

Məlumatı araşdırın və təqdim edin

1. Cədvəldə bəzi məşhur abidələrin hündürlüyü verilmişdir. Cədvələ görə barqrafı dəftərinizdə tamamlayın.

Abidələr	Hündürlüyü
Qız qalası (Azərbaycan, Bakı)	30 m
Biq Ben (İngiltərə, London)	100 m
Eyfel qülləsi (Fransa, Paris)	380 m
Heops piramidası (Misir, Giza)	140 m

2. Səməd, Əli, Asif və Rəhim basketbol səbətində top atmaqda yarışirlar. Onların hər biri 10 dəfə top atdı və nəticələr belədir:

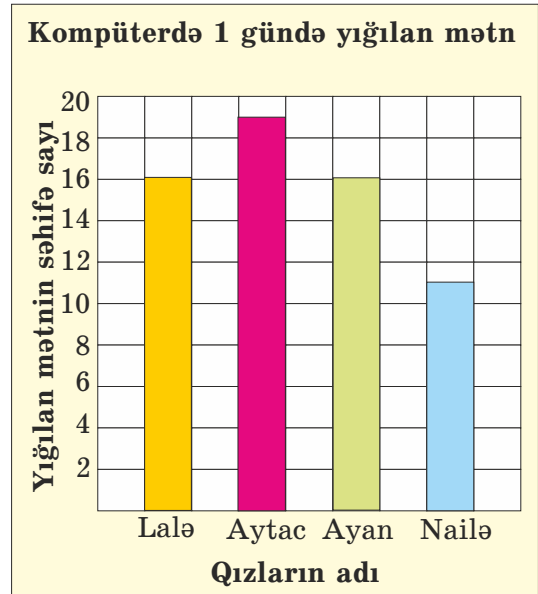
Səməd - 9; Əli - 5; Asif - 8; Rəhim - 6.

Bu nəticələrə görə barqraf qurun.

Yarışın qalibinə və nəticələrin müqayisəsinə aid 3 məlumat yazın.

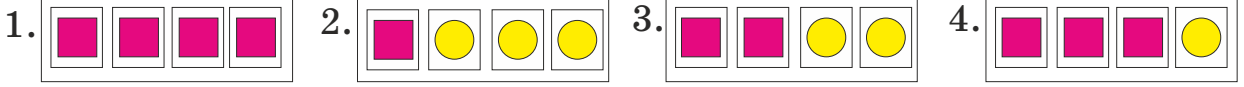
3. Barqrafə görə tapşırıqları yerinə yetirin.

- 1) Barqrafda verilən ümumi məlumatları təqdim edin.
- 2) Kompüterdə kim daha çox mətn yığıb?
- 3) Aytac Nailədən neçə səhifə çox mətn yığıb?
- 4) Barqrafda ədədlər dörd-dörd artan sıra ilə dəyişsə, Aytac neçə səhifə yığmış olar?
- 5) Bu qrafikə başqa ad verin.

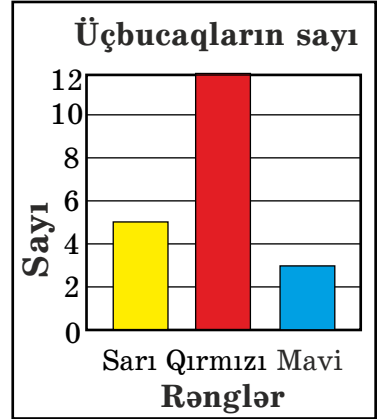
Məlumatı araşdırın, fikir yürüdün

1. Qutulara şəkildə göstərildiyi kimi fiqurlar yığılmışdır. Hansı qutudan dairə və kvadratın çıxma ehtimalı bərabərdir? Hansı halda dairənin çıxma ehtimalı daha çoxdur?

Qruplarla iş.

2. Torbada sarı, qırmızı, mavi rəngli üçbucaq şəkilləri var. Bu torbadan hər dəfə bir üçbucaq şəkli çıxarılmış və barqrafda qeyd olunmuşdur. Hər dəfə çıxarılan üçbucaq şəkli yenidən torbaya qaytarılmışdır. Bu hərəkət 20 dəfə təkrar olunmuşdur.

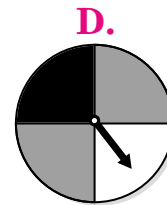
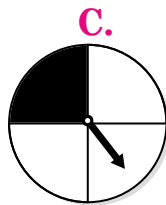
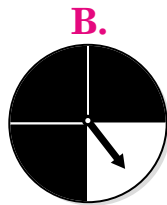
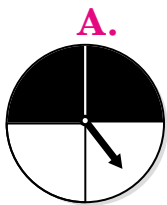

- 1) Barqrafa görə torbada hansı üçbucağın daha çox olduğunu güman etmək olar?

2) Bu tapşırığı təcrübədən keçirin və barqraf qurun.

3. “Çərxi-fələk” oyununun keçirildiyi çarxın hissələrinin rənglərinə görə suallara cavab verin.

- 1) Rəhim ağ rəngi seçib. Hansı çarxda oynasa, onun qalib gəlmə şansı daha çox olar?
- 2) “Çərxi-fələk” taxtasında Pəri ağ, Arzu qara rəngi seçib. Onlar hansı çarxı seçsələr, oyun ədalətli olar?

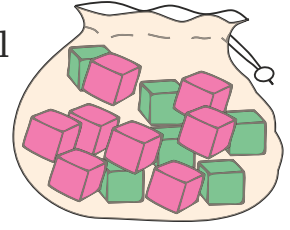
4. Üzərində aşağıdakı hərflər yazılmış kartları qutuya doldurun. Qutuya baxmadan 20 dəfə bir kart çıxarın və hər dəfə çıxardığınız kartı qeyd etdikdən sonra yenidən qutuya qaytarın.

P Z P P V P P M P V

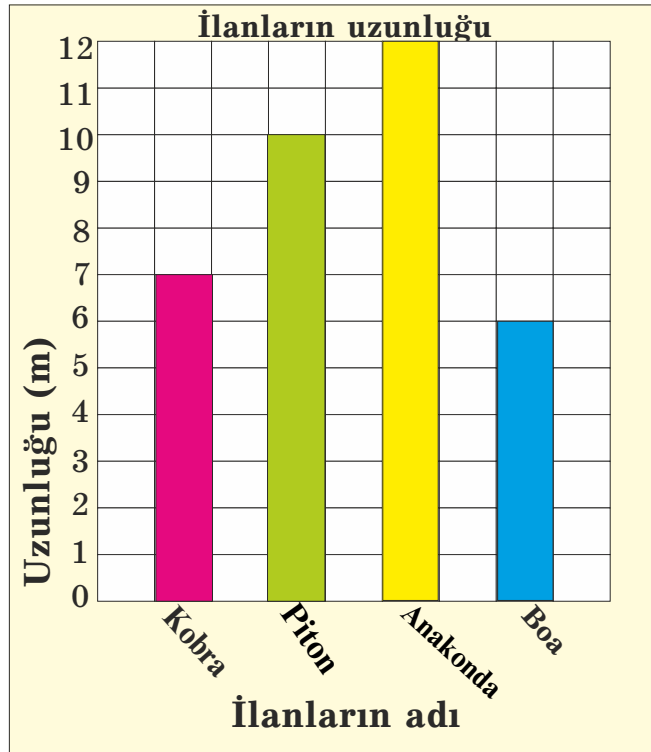
Nəticələri tel cədvəli ilə göstərin. Ən çox çıxan hansı hərf oldu? Bu nəticələrə görə növbəti cəhdə çıxacaq hərf haqqında proqnoz verin.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Torbada 14 kub var. Kublardan 6-sı yaşıl, 8-i qırmızıdır. Torbaya baxmadan çıxarılan hər yaşıl kuba görə Cəmil, hər qırmızı kuba görə Nərgiz 2 xal qazanacaq. Bu oyunun şərtləri ədalətli hesab oluna bilərmi? Fikirlərinizi yazın.

2. Barqrafa görə 5 məlumatı müəyyənləşdirin və dəftərinizdə yazın.

3. Koordinat şəbəkəsi üzərində bank (4; 5) koordinat cütünə uyğun nöqtədə yerləşir. Xəstəxana bankdan 3 vahid yuxarıda, 2 vahid soldadır. Xəstəxanaya uyğun nöqtənin koordinat cütünü müəyyən edin.

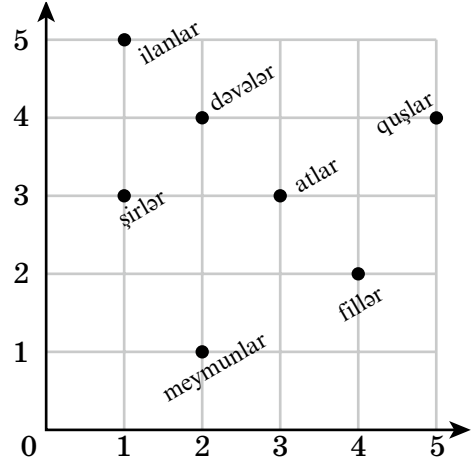
Qruplarla iş

4. Bu dərsliyin hər hansı bir səhifəsini açın. Səhifədə sözlərdəki ayrı-ayrı saitlərin sayını əks etdirən tel cədvəli qurun. Ən çox və ən az hansı sait işlənib? Bu tel cədvəlinin göstəricilərini başqa bir səhifədəki saitlərin sayı ilə müqayisə edin.

Özünü qiymətləndirmə

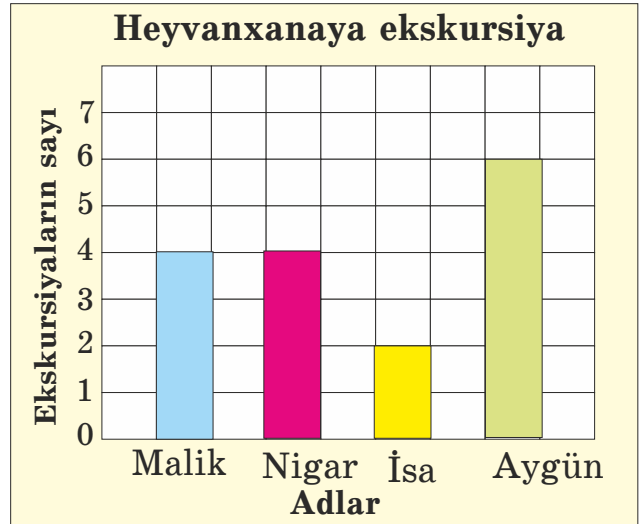
1. Koordinat şəbəkəsinə görə suallara cavab yazın.

- 1) (2; 4) koordinat cütü hansı heyvanların yerini göstərir?
- 2) Şirlərin yerinə uyğun koordinat cütünü müəyyən edin.
- 3) (2; 1) və (4; 2) koordinat cütlərinə uyğun heyvanların adını yazın.
- 4) "Quşlar fillərdən sağdadır" fikri doğrudurmu?

2. Barqrafə görə tapşırıqları yerinə yetirin.

- 1) Barqrafda neçə nəfərin heyvanxanaya ekskursiyası haqqında məlumat verilmişdir?
- 2) Aygün heyvanxanada neçə dəfə olmuşdur?
- 3) İsa, Malik və Nigarın heyvanxanaya ekskursiyaları haqqında məlumatları yazın.

3. Elmira bazar ertəsindən başlayaraq hər gün 20 qəpik pula qənaət edir. Həftənin günləri üzrə onun yığdığı pul hansı cədvəldə düzgün verilmişdir?

a)

Günlər	B.e	Ç.a	Ç.	C.a	C.
Pullar	20	40	60	80	100

b)

Günlər	B.e	Ç.a	Ç.	C.a	C.
Pullar	20	30	40	50	60

4. Aslan 10 cəhdin 8-də torbadan qırmızı, 2-də isə sarı şar çıxarıb. Bu nəticələrə görə aşağıdakı fikirlərdən hansı həqiqətə daha uyğundur?

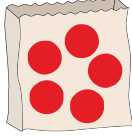
- a) Torbadakı bütün şarlar qırmızı rəngdədir.
- b) Sarı şarların sayı qırmızı şarlardan azdır.
- c) Qırmızı və sarı şarların sayı bərabərdir.

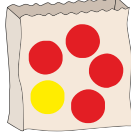
Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Torbaya baxmadan çıxarılan bir şarın qırmızı rəngdə olması ehtimalını araşdırın. Torbalarla ifadələri qarşılaşdırın.

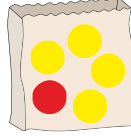
A.

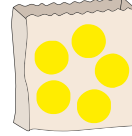
B.

C.

D.

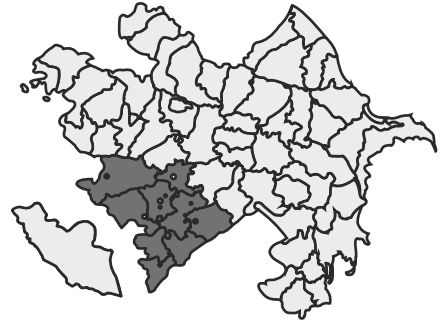
1) *Yəqin ki, şansı çoxdur*

3) *Əlbəttə, mütləq, hökmən*

2) *Ola bilər, mümkündür*

4) *Mümkün deyil, ola bilməz.*

2. Şuşadan Füzuliyə qədər yol 53 km-dir. Şuşa və Xocalı şəhərləri arasındakı yol bundan 29 km azdır. Şuşadan Xocalıya qədər yol neçə kilometrdir? Böyüklərin köməyilə xəritədə göstərilmiş rayonlar arasındakı məsafələrə görə məsələlər qurun.

3. Əlverişli üsulla şifahi hesablayın.

1) $3 + 4 + 5 + 6 + 147 + 146 + 145 + 144$

2) $1 + 2 + 3 + 4 + 249 + 248 + 247 + 246$

3) $185 + 187 + 186 + 14 + 13 + 15$

4. Elnarənin ad gününə 4 rəfiqəsi birgə hədiyyə aldılar. Onların hər biri eyni miqdarda pul qoyaraq 52 manata saat, 12 manata gül buketi aldılar. Rəfiqələrin hər biri neçə manat pul verdi?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Cədvəlin sütunları arasındakı əlaqəni araşdırın və hərflərin köməyi ilə ifadələr yazın.

1)

<i>a</i>	<i>b</i>
8	2
12	3
24	6

2)

<i>c</i>	<i>d</i>
3	9
6	18
10	30

2. Köşkdə jurnalın yeni nömrəsindən 35 nüsxə satıldıqdan sonra 24-ü qaldı. Köşkə jurnalın yeni nömrəsindən neçə nüsxə gətirilmişdi? Məsələni tənlik qurmaqla həll edin.

3. Ədədləri seçib yoxlamaqla tapşırıqları yerinə yetirin.

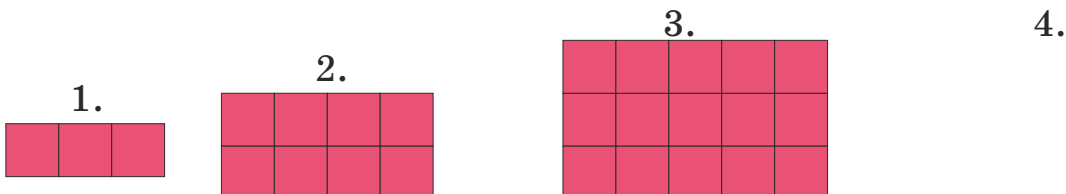
- 1) İki ədədin cəmi 8, fərqi 2-dir. Bu ədədlər neçədir?
- 2) İki ədədin cəmi 13, hasili isə 12-dir. Bu ədədlər neçədir?
- 3) İki ədədin fərqi 4, qisməti isə 5-dir. Bu ədədlər neçədir?
- 4) İki ədədin cəmi 11, qisməti isə 10-dur. Bu ədədlər neçədir?
- 5) İki ədədin həm hasili, həm də qisməti 9-dur. Bu ədədlər neçədir?

4. Aynur dostları üçün 2 piroq bişirdi. O, hər piroqu 6 bərabər dilimə böldü. Aynur və 3 dostu birlikdə 9 dilim piroq yedilər. Neçə dilim piroq qaldı? Bu məsələnin həllinin ardıcılığı hansı bənddə düzgün verilmişdir?

- a) 2-ni 6-ya vurub üzərinə 3 gəlməli
- b) 3-ü 4-ə vurub nəticədən 6 çıxmalı
- c) 2-ni 6-ya vurub nəticədən 9 çıxmalı

5. 4 m parçanın 80 sm-dən əmək, 1 m 20 sm-dən isə şalvar tikmək üçün istifadə olundu. Neçə metr parça qaldı?

6. Aşağıdakı ardıcılıqda 4-cü şəkildə neçə - dama olacaq? Sətirlərin və sütunların sayının dəyişmə qaydasını araşdırın.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Mətnə miqdar sayı, sıra sayı, nömrə-nişan göstərən ədədləri seçin.

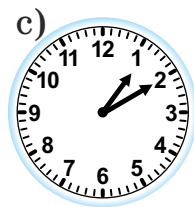
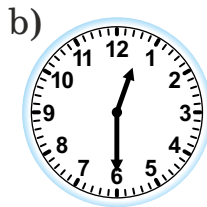
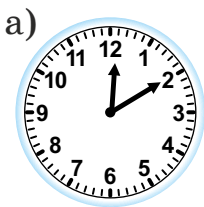
Kosmosa uçan birinci canlı Layka adlı it olmuşdur. Layka 1957-ci ildə “Sputnik - 2” kosmik gəmisi ilə kosmosa göndərildi. Təəssüf ki, bu eksperiment uğurlu olmadı. Kosmik gəmi yandı və Layka həlak oldu. Lakin 1960-cı ildə “Sputnik - 5 ” kosmik gəmisi ilə kosmosa yeni canlılar göndərildi. Bunlar 2 it - Belka və Strelka, 40 siçan və 2 dovşan idi. “Sputnik - 5” gəmisi 1 gün sonra uğurla yerə qayıtdı. Bir qədər sonra isə Strelka adlı itin 6 balası dünyaya gəldi.

2. Cədvəldə bir hekayənin müzakirəsində şagirdlərin çıxışlarının vaxtı göstərilmişdir. Cədvələ görə suallara cavab verin.

- 1) Birin yarısında kim çıxış edəcək?
- 2) Hansı şagirdlərin çıxışı saat birdən əvvəldir?
- 3) Hansı şagirdin çıxışı ikinin yarısındadır?
- 4) Saatlardan hansı Çingizin çıxış vaxtını göstərir?

Müzakirənin qrafiki

Şagirdlər	Vaxt
Aslan	12:10
Bahar	12:30
Cəmil	12:50
Çingiz	13:10
Fərəh	13:30

3. Elnurun 40 manat, Nailənin 22 manat, Zöhrənin isə 28 manat pulu var idi. 1) Onlar pullarını bir yerə toplayıb öz aralarında bərabər bölşələr, hər birinə neçə manat pul düşər? 2) Kimə təxminən əvvəlki pulu qədər pul düşər?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Uyğun ölçü vahidləri ilə ifadə edin.

Santimetrlə

4 dm 5 sm

2 m 30 sm

5 m 7 sm

Desimetrlə

2 m 5 dm

6 m 4 dm

5 m 5 dm

Millimetrə

3 sm 5 mm

7 dm 25 mm

5 dm 8 mm

2. İfadələrin qiymətini müqayisə edin.

$$60 \cdot 7 \bullet 210 + 220$$

$$35 : 7 \bullet 125 - 120$$

$$700 : 7 \bullet 630 : 7$$

$$200 + 1 \bullet 210 - 1$$

$$560 : 7 \bullet 420 : 6$$

$$4 \cdot 70 \bullet 300 - 2$$

$$490 : 7 \bullet 8 \cdot 10$$

$$210 : 3 \bullet 90 \cdot 0$$

3. Nərminə 3 ədədi sütun şəklində yazmaqla toplayıb. Onun səhvlərini müəyyən edin və tapşırığı düzgün yerinə yetirin.

$$\begin{array}{r} 1) \quad 312 \\ \quad 25 \\ + \quad 4 \\ \hline 666 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 2) \quad 3 \\ \quad 213 \\ + \quad 25 \\ \hline 538 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 3) \quad 217 \\ \quad 4 \\ + \quad 11 \\ \hline 727 \end{array}$$

4. 20 şəkərburanı 5 qaba bərabər sayda qoydular. 2 qabdakı şəkərburalar bütünlüklə yeyildi. Neçə şəkərbura yeyildi? Yeyilən şəkərburaları kəsr ilə ifadə edin.

5. Seçib yoxlamaqla həll edin.

İki ədədin cəmi 15-dir. Ədədlərdən biri o birindən 4 dəfə böyükdür. Bunlar hansı ədədlərdir?

6. Kamil ilə Nəzrinin birlikdə 20 manat pulu var. Kamilin pulu Nəzrinin pulundan 3 dəfə çoxdur. Onların hər birinin neçə manat pulu var? Fikrinizdə hesablayın, sonra yoxlayın.

7. Sütun şəklində yazmaqla həll edin.

$$312 \cdot 3$$

$$123 \cdot 6$$

$$213 \cdot 4$$

$$421 \cdot 2$$

$$146 \cdot 4$$

$$216 \cdot 4$$

$$684 : 6$$

$$595 : 5$$

$$738 : 6$$

$$924 : 4$$

$$785 : 5$$

$$378 : 3$$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Elmanın 41 yaşı var. Qərib Elmandan 1 yaş, Kamrandan isə 4 yaş kiçikdir. Kamranın neçə yaşı var?

2. Əvvəlcə dəqiq, sonra isə yüzlüklərə qədər yuvarlaqlaşdırmaqla təqribi hesablayın. Nəticələri müqayisə edin. Hansı halda dəqiq nəticə təqribi nəticədən azdır, hansı halda çoxdur?

$$237 + 127$$

$$412 + 487$$

$$348 + 167$$

$$543 + 124$$

$$278 + 112$$

$$670 + 123$$

3. Kərimin 30 qəpik pulu var idi. O, pulunu üç bərabər hissəyə böldü. Bir hissəsini qardaşına verdi. Kərim qardaşına neçə qəpik verdi? Kərimin qardaşına verdiyi hissəni kəsrlə ifadə edin.

4. 144-dən əvvəlki cüt ədədlə 144-dən sonrakı cüt ədədin cəmini 2-yə bölsəniz, neçə alınar?

5. Lazım olan yerdə mötərizələri elə yazın ki, doğru bərabərlik alınsın.

$$45 : 9 + 4 = 9$$

$$4 \cdot 5 + 12 = 32$$

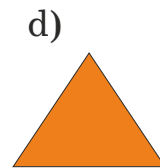
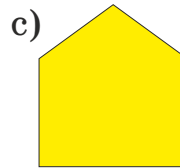
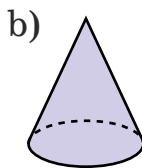
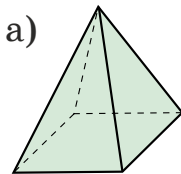
$$24 + 25 \cdot 2 = 98$$

$$4 \cdot 5 + 12 = 68$$

$$24 - 6 + 7 = 11$$

$$42 : 7 - 5 = 21$$

6. Piramida hansıdır?

7. Perimetri 64 sm olan kvadratın tərəfinin uzunluğu neçə santimetrdir?

8. Əməlləri yerinə yetirin.

$$16 + 27 : 3 - 21$$

$$250 + 250 \cdot 2$$

$$100 - 4 \cdot 9 + 3 \cdot 8$$

$$(250 + 250) \cdot 2$$

$$56 + (72 - 42) : 3$$

$$680 - 160 \cdot 3$$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Orxan Qəbələyə səyahəti zamanı 260 şəkil çəkdi. O, bu şəkillərdən bir hissəsini çap etdirdi. Qalanlarını isə hər birində 75 şəkil olmaqla kompüterinin yaddaşında 3 qovluqda saxladı. Orxan neçə şəkil çap etdirdi?

Cütlərlə iş.

2. Düzünə və tərsinə eyni cür oxunan ədədlər palindrom ədədlər adlanır. Məsələn, 222, 353 və s. Bir ədədi rəqəmlərinin yerini sağdan sola dəyişib alınan ədədlə topladıqda cəmdə palindrom ədəd alınır. Bu qayda yeni onluq və yüzlik yaranmayan hal üçün doğrudur. Qaydanı yoxlayın.

$$\begin{array}{r} 524 \\ + 425 \\ \hline 949 \end{array} \quad \begin{array}{r} 314 \\ + \square \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 212 \\ + \square \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 321 \\ + \square \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 512 \\ + \square \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 432 \\ + \square \\ \hline \end{array}$$

3. Tənlikləri həll edin.

1) $5x = 40$

3) $x - 3 = 60$

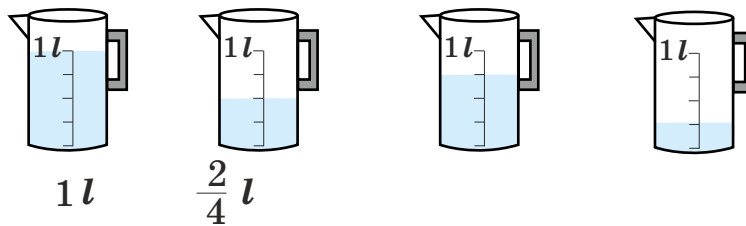
5) $x + 20 = 28$

2) $x : 3 = 8$

4) $x - 12 = 28$

6) $24 : x = 2$

4. Qablardakı suyun miqdarını kəsrlə ifadə edin.

5. $C < A < B$ olarsa, 450, 324, 645 ədədlərini hərflərin yerinə yazın.

6. Tapşırıqları yerinə yetirin.

1) İki ardıcıl ədədin cəmi 15-dir. Bu ədədləri müəyyən edin.

2) Üç ardıcıl ədədin cəmi 18-dir. Ən kiçik ədəd neçədir?

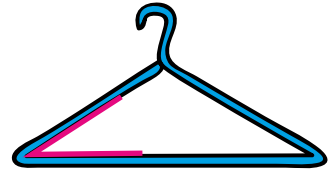
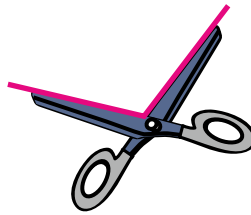
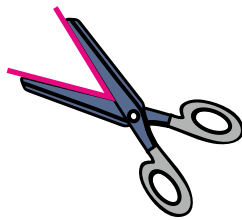
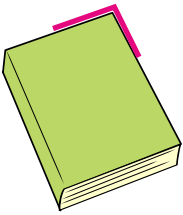
3) Üç qardaşın bir-birindən 2 yaş fərqi var. Qardaşların yaşlarının cəmi 15-dir. Ortancıl qardaşın neçə yaşı var?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

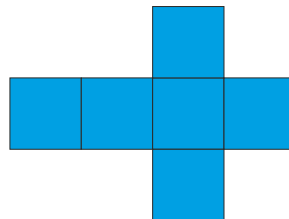
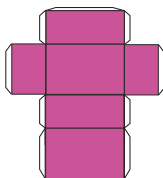
1. Atası hər gün Əkbərə buterbrod almaq üçün 20 qəpik, meyvə şirəsi almaq üçün isə 15 qəpik verir. Əkbər 5 gün bu pulları xərcləməsə, nə qədər pul yığa bilər?
Məsələni cədvəl qurmaqla həll edin.
2. Nəsim kompüter oyununda motosikl, qatar və ya avtomobil seçə bilər. Bu nəqliyyat növlərinin rəngləri isə ağ, mavi, qara və sarı ola bilər. Nəqliyyatın növünə və rənginə görə Nəsimin bütün seçim variantlarının siyahısını tərtib edin.
3. İlqar mağazadan müxtəlif ölkələrin poçt markalarını alıb. Almaniya markaları Türkiyə markalarından 4 manat bahadır. Yaponiya markaları Türkiyə markalarından 2 dəfə ucuzdur. Yaponiya markalarının qiyməti 8 manatdır. İlqar Türkiyə və Almaniya markaları üçün nə qədər pul ödəyib?

4. Hər bir şəkil üzərində qırmızı xətlərlə göstərilən bucağın növünü müəyyən edin.

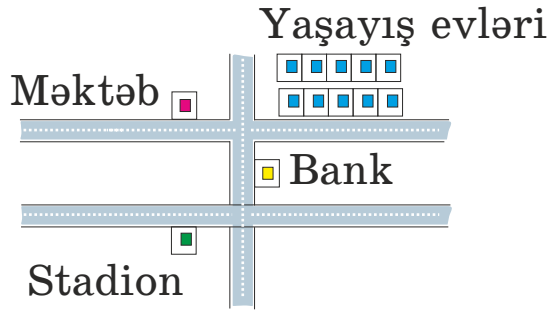

5. Aşağıdakı şəkillərdə hansı fəza fiqurlarının açılışı verilmişdir?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Plan üzərində küçələrin adlarını yazmağı unutmuşlar. Gənclər küçəsi ilə İstiqlaliyyət küçəsi bir-birinə paraleldir. Laləli küçəsi həm Gənclər, həm də İstiqlaliyyət küçəsi ilə kəsişir. Stadion Gənclər küçəsində yerləşir. Məktəb, bank və yaşayış evlərinin hansı küçədə yerləşdiyini müəyyən edin.

2. İki qabda eyni sayda alma var. Qablardan birinə 8 alma, digərinə 7 alma qoyduqda iki qabda cəmi 21 alma oldu. Əvvəlcə hər qabda neçə alma var idi?

3. Aydan sentyabr ayı üçün internet xidmətlərinə görə 27 manat, oktyabr ayı üçün isə bundan 10 manat az ödədi. Onun noyabr ayı üçün ödədiyi məbləğ oktyabr ayındakından 2 dəfə çox idi. Aydan noyabr ayında internet xidmətinə görə neçə manat ödədi?

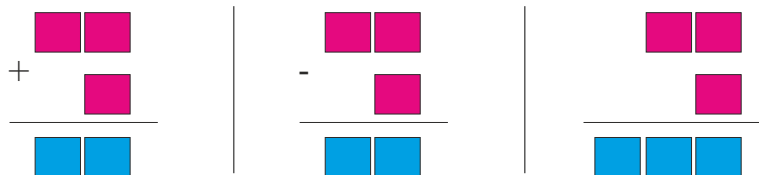
4. 18 sm uzunluğunda lent əvvəlcə 3 bərabər hissəyə, sonra isə bu hissələrin hər biri yarıya bölünmüşdür. Lent neçə hissəyə bölünüb? Hər hissənin uzunluğu neçə santimetrdir?

5. 1, 2, 3 rəqəmlərinin iştirak etdiyi ədədlərin köməyiylə təxminən 400 ədədini almağın müxtəlif yollarını tapın.

Məsələn, $21 \cdot 3 + 312 + 21 = 396$

$396 \approx 400$

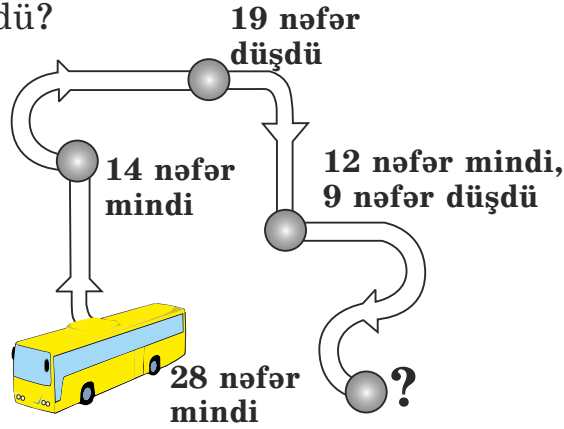
6. Qırmızı xanalarda 1, 3, 5 rəqəmlərini elə yerləşdirin ki, cəm, fərq, hasil ən böyük olsun. Hər rəqəmi bir dəfə istifadə edin.

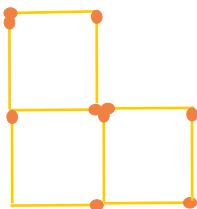
Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Bir gəmini düzəltmək üçün 320 gün tələb olunur. Bu vaxt bir ildən neçə gün azdır? (Fevral ayını 28 gün qəbul edin.)
2. Aşağıdakı şəkil marşrut boyu avtobusdakı sərnişinlərin sayının dəyişməsini göstərir. Son dayanacaqda avtobusdan neçə sərnişin düşdü?

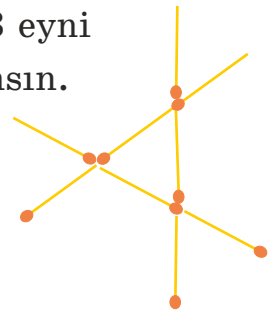

3. Qabırriçayın uzunluğu 394 km, Kürəkçayın uzunluğu isə 186 km-dir. Ağstafaçay Kürəkçaydan 53 km qısadır. Qabırriçay Ağstafaçaydan neçə kilometr uzundur? Bu çayların Azərbaycanın hansı rayonlarının ərazisindən keçdiyini böyükələrin köməyiylə araşdırın.
4. Məktəb kitabxanası üçüncülər üçün çərşənbə günü 326, cümə günü 249 yeni dərslik aldı. Bu dərsliklər hər birinə 5 ədəd olmaqla şagirdlərə paylandı. Dərsliklər neçə şagirdə çatdı?
5. 4 litrlik qabdakı yağın qiyməti 24 manat, 8 litrlik qabdakı yağın qiyməti isə 40 manatdır. Hansını alsanız, 1 litr yağ üçün daha az pul ödəyərsiniz?
6. Fiqurları çöplərlə modelləşdirin və tapşırıqları yerinə yetirin.

a) elə 2 çöpü götürün ki, yalnız 2 kvadrat qalsın.

b) 2 çöpün yerini elə dəyişin ki, 3 eyni üçbucaq alınsın.

Buraxılış məlumatı

Riyaziyyat 3

Ümumtəhsil məktəblərinin 3-ci sinfi üçün
Riyaziyyat fənni üzrə
Dərslik

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər: **Nayma Mustafa qızı Qəhrəmanova**
Cəmilə Səlim qızı Əsgərova
Leyla Xamis qızı Qurbanova

Məsləhətçi: **Çingiz Qacar**
İxtisas redaktoru: **Fərman Məmmədov**
Məhəmməd Kərimov
Dil redaktoru: **Asəf Həsənov**
Bədii tərtibat: **Günəl Qacar**
Elçin Cabbarov
Kompüter tərtibatı: **Mustafa Qəhrəmanov**
Korrektor: **Tərlan Qəhrəmanova**

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin qrif nömrəsi: 2018 - 059

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi –2018

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Kağız formatı: 57×82 ¹/₈

Ofset çapı. Ofset kağızı. Məktəb qarnituru.

Fiziki çap vərəqi 19. Səh.152. Tiraj: 150563. Pulsuz.

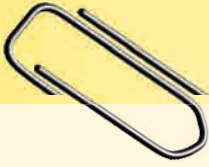
Bakı-2018

Radius nəşriyyatı

Bakı şəhəri, Binəqədi şossesi, 53

Pulsuz

Əziz məktəbli !

Bu dərslik sənə Azərbaycan dövləti tərəfindən bir dərs ilində istifadə üçün verilir. O, dərs ili müddətində nəzərdə tutulmuş bilikləri qazanmaq üçün sənə etibarlı dost və yardımçı olacaq.

İnanırıq ki, sən də bu dərsliyə məhəbbətlə yanaşacaq, onu zədələnmələrdən qoruyacaq, təmiz və səliqəli saxlayacaqsan ki, növbəti dərs ilində digər məktəbli yoldaşın ondan sənin kimi rahat istifadə edə bilsin.

Sənə təhsildə uğurlar arzulayırıq!